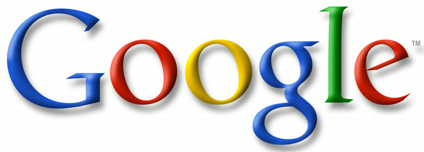
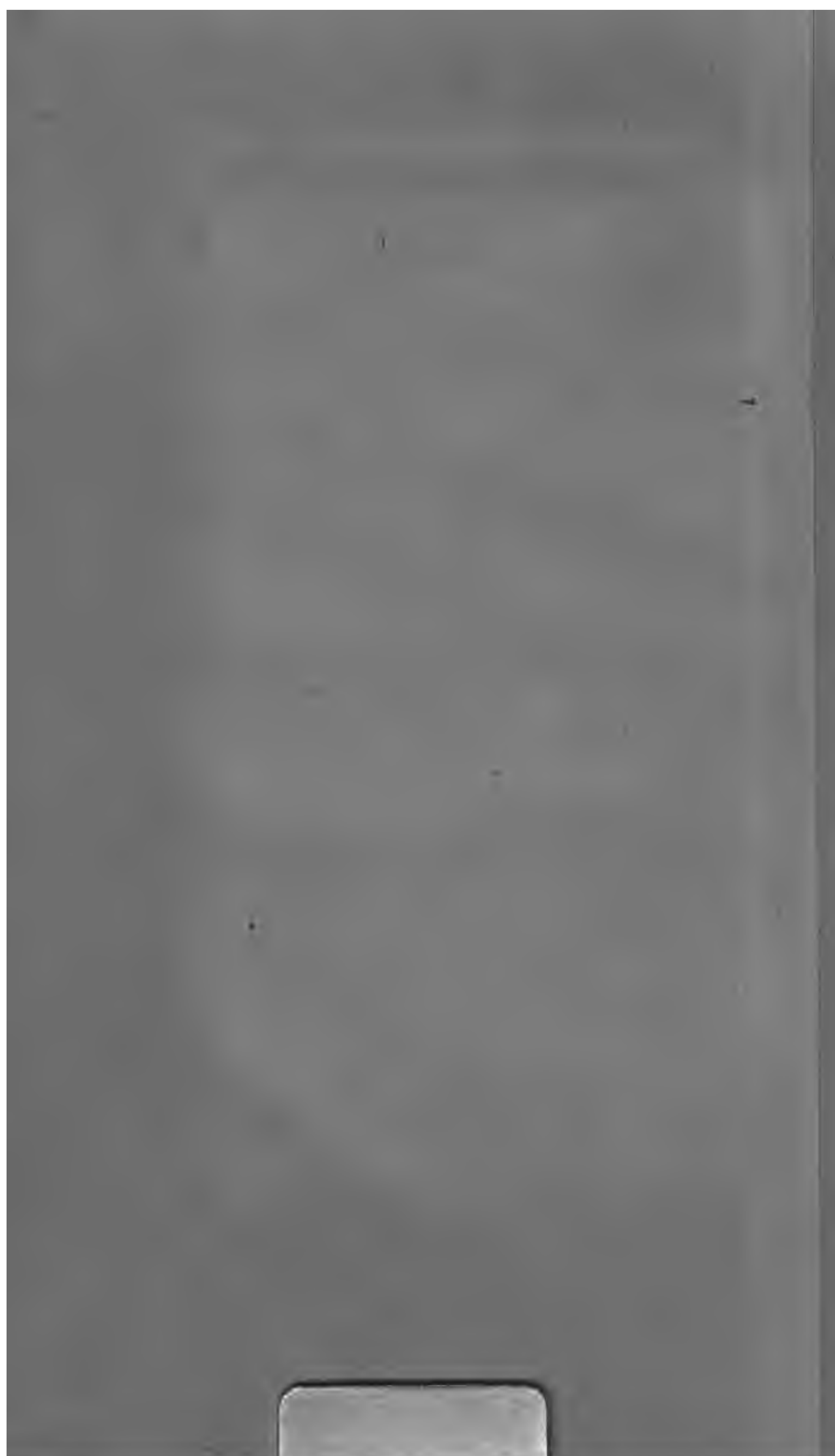

3 3433 06924572 2

LEVE
ORANJE!

Paulus
83

(Paulus

SB

ORANJE BOVEN!

VERHANDELING

OVER DE

VRAGE:

IN WELKEN ZIN KUNNEN DE MENSCHEN GEZEGD WORDEN GELYK TE ZYN? EN WELKE ZYN DE REGTEN EN PLIGTEN, DIE DAARUIT VOORDVLOEIEN?

DOOR

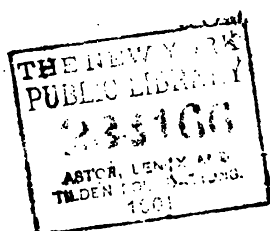
MR. PIETER PAULUS,

VOORHEEN

Raad en Advocaat-Fiscaal ter Admiraliteit op de Maze; Lid van de Holl. en Zeeuwsche Maatschappyen der Wetenschappen te Haarlem en te Vlissingen; van de Maatschappy der Nederl. Letterkunde te Leyden; van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, enz.

VIERDE DRUK.

Te HAARLEM,
BY C. PLAAT,
1794.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

AAN DEN

LEZER,

By gelegenheid der *vierde* Uitgave.

Ik kan deze uitgave myner verhandeling over de gelykheid der menſchen, *enz.*, *niet laten te voorſchyn komen, zonder myne ware gevoeligheid te betuigen voor het gunſtig onthaal, dat dezelve by het publiek heeft mogen ondervinden, waardoor dan ook in den korten tyd van vier maanden*

drie aanzienlyke oplagen van dezelve zyn uitverkogt, en een vierde noodzaaklyk is geworden. — Ik heb van myne vroege jeugd afaan veelvuldige blyken van deszelfs goedwilligheid mywaards, en van deszelfs inschiklykheid omtrent myne schriften, mogen ondervinden; en het strekt my tot een wezendlyk genoegen, in meer gevorderde jaren, nu gebreken van eenig aanbelang met den mantel der jongkheid niet meer zoo gemaklyk zouden kunnen worden bedekt, op nieuw overtuigd te worden, dat hetzelve deze goedgunstigheid nog niet heeft afgelegd, neenmaar, dat het ook dezen mynen arbeid met ruim zoo veel graagte, als eenigen anderen te voren, heeft ontvangen en gelezen.

Ik ben egter volkomen overtuigd, dat ik een zoo gunstig onthaal niet kan verdiend hebben alleen daardoor, dat deze verhandeling alle andere schriften over deze zelfde gewigtige materie

rie in bondigheid, klaarheid en juistheid zoude hebben overtroffen; of wel aan de stoffe zelve een geheel nieuw licht zoude hebben bygezet. Dit is *in den tegenwoordigen tyd, nu zoo vele uitmuntende mannen in de meest beschaafde landen van Europa zyn opgestaan, om* de regten des menschdoms *te verdedigen, byna onmooglyk; en het kon niet anders, of lieden, die ter goeder trouwe zonder vooroordeel noch uit eenige byzondere inzigten te werkgingen, maar alleen de zuivere waarheid zogten; moesten in eenënhetzelfde punt meestöveräl te samen loopen, en elkanderen alzoo, zonder het te weten, de eer der nieuwigheid van hunne redeneringen en stellingen betwisten: gelyk het in dezen indedaad gegaan is: want de meesten dezer onderscheidene schriften zyn genoegzaam gelyktydig opgesteld, althans zonder dat derzelver schryvers elkanders schriften konden gelezen hebben; en het is daarom zeer opmerk-*

lyk, hoe zy allen omtrent de hoofdzaak met elkanderen doorgaands overëenkomen (1).

't Is

(1) Men leze, by voorbeeld, en men vergelyke met elkanderen de Schriften van den Abt SIÉYES *Essay sur les privilèges*, en het byvoegsel op hetzelve: *Quest-ce que le Tiers état?* uitgegeven te Parys, ten tyde der *Assemblée Constituante.* — *Lessen aan een Jongen Prins door een oud Staatsman, over de tegenw. gesteldheid van Europa tot eene algemeene Revolutie*, enz., uit het engelsch vertaald in 8vo. te Duink. 1793. *Avis aux ordres Privilégiés, dans les divers états de l'Europe, &c. par* JOËL BARLOW, Lond. 1793, 8vo. *Antwoord op de aantygingen van den Heer* BURKE, *tegen de Heeren* COOPER *en* WATT *aangevoerd, door* THOMAS COOPER, uit het engelsch vertaald, te Amst. by W. Wynands, 1793, 8vo. MEYNERS *Geschichte der Ungleichheit der Stände, II Theilen*, Hanov. 1792. RABAUD DE ST. ETIENNE *Staatkundige aanmerkingen over de tegenwoordige omstandigheden, om te dienen ten vervolge der geschiedenis der Fransche Staatsomwenteling*, uit 't Fransch vertaald te Parys, by H. J. Jansen, en te Leiden by A. en J. Honkoop, 8vo. KNIGGE *Staatkundige Geloofsbelydenis*,

't Is dan niet aan eenige byzondere verdienste van nieuwigheid, dat ik het gunstig onthaal dezer verhandeling hiertelande, en den yver en welmeenendheid, waarmede dezelve ook in andere talen wordt

denis, enz., te Dordr. by de Leeuw en Krap, 1792, 8vo. EWALD *Wat behooren Adel en Grooten thans te doen?* Amst. by W. Holtrop, 1793, 8vo. *Dezelfde* EWALD *over de Volksverlichting*, enz., *Ibid.* 1793, 8vo *Verhandeling over de Gelykheid der Menschen*, enz., *door* JUSTUS BATAVUS, Amst. by H. Brongers, 1794, 8vo. *Burgerpligt leerende redenvoering aan het Volk door* THOMAS PAYNE, enz., te Amst by H. Brongers, 1794, 8vo. Om niet te spreken van de Verhandeling van CRAS *over de Gelykheid der Menschen*, enz., in de *Opdragt* hieragter *bl.* IV, en de *Vindiciæ Gallicæ van* MACKINTOSH, *in de Verh. zelve*, *bl.* 165, te voren reeds aangehaald. Alle welke Schriften aan derzelver Schryvers onderling *of* niet bekend geweest zyn, *of* zulks zelfs niet hebben *kunnen* zyn, toen elk het zyne opstelde; dan in alle welken men nogthans genoegzaam dezelfde gronden en uitzigten, en dus eene zeer opmerklyke overëenkomst, aantreffen zal.

wordt overgezet, meen te mogen toeſchryven; maar veelëer aan het doorſtekend oogmerk, dat men daar in meent gevonden te hebben, om, namelyk, der waarheid hulde te doen, en dezelve in alle hare gevolgen, *zonder eenige verdrajing of bewimpeling, naakt en zoo als die zig aan mynen geest vertoonden, voorteſtellen. En dit zeker is eene verdienſte, welke zy zig vryëlyk mag toeëigenen; en waarin zy aan geene andere ſchriften behoeft toetegeven; daar ik met de volkomenſte overtuiging verzekeren kan, dat men by het opſtellen derzelve niet anders, dan het opſpeuren der waarheid op het oog, en geen ander doel, gehad heeft, dan om door het betoog der gelykheid, en de bepaling der regten van den mensch, zoo in den natuur- als in den burgerſtaat, het waaragtig belang en algemeen broederſchap des menschdoms te bevorderen.*

Dit zelfde oogmerk, om de waarheid opregtelyk

lyk te zoeken, heeft my dan ook doen lezen hetgeen sedert de uitgave dezer verhandeling hiertelande nog over die materie in 't licht gegeven, of over of tegen dezelve geschreven, is. En, indien ik daarin iets gevonden hadde hetgeen my van de onbestaanbaarheid der door my gelegde gronden, of der daaruitgetrokkene gevolgen, op welk één en ander het toch alleen aankomt; had moeten overtuigen; zou ik deze gelegenheid gaarn hebben waargenomen, om daarvan openlyk belydenis te doen. Doch ik betuig in opregten gemoede, dat ik daarin niet alleen niets gevonden heb, dat my van deze gronden en derzelver gevolgen in eeniger maniere heeft doen afgaan; maar de zwakheid der redeneringen van anderen ten opzigte van dit alles heeft my, indien dit mooglyk ware, daarin nog meer bevestigd; terwyl ik te veel agting en eerbied heb voor het oordeel van het publiek, dan dat ik denken kan, dat hetzelve van my vergen

zou

zou, om eenigen agt te ſlaan op de nietsbeduidende aanmerkingen, of liever aantygingen en opſtokingen, die daartegen in zeker naamloos geſchrift gemaakt of gedaan zyn; en dat ik het niet aan den tyd alleen zoude kunnen overlaten, om dezelven op hare regte plaatſe te ſtellen. —— Dikke nevels en donkere wolken mogen toch den gezigtseinder nog tegenwoordig verduisteren, en nog voor een wyle tyds op het aardryk den meester ſpelen; maar eindelyk zal het aanhoudend en glansryk licht der zonne 'er door henen breken, en de nog heerſchende duisternis, gelyk de nagt voor den dageraad, voor hare heldere ſtralen doen wegvlugten; en door dat licht zullen eenmaal alle werken der menſchen-kinderen beoordeeld en op hunne wezendlyke waarde geſchat worden. —— Is hy, die den tempel te Epheſe *in brand ſtak, en dat heerlyk kunstſtuk vernielde, en zynen medeburgeren*

alzo

alzoo het vermaak ontroofde van het te bewonderen, en door anderen te zien bewonderen, niet ſedert lang een vloek en afgryzen der volkeren geworden? —— *En dit was nogthans alleen een werk, door menſchen handen gemaakt.* —— *Zou hy dan, die het heerlykst kunstſtuk der* GODHEID *op aarde*, den mensch, *dien* ZY *naar haar beeld en gelykenisſe geformeerd heeft, poogt te vernielen, door denzelven van zyne wezendlykſte waardye, zyne meestkenmerkende eigenſchap, van* reden, vryheid *en* gelykheid in regten en pligten, *die hem alleen boven de beesten verheffen, te berooven, niet eenmaal met denzelfden ſmaad en afgryzen bejegend worden door alle volgende geſlagten der aarde, welken den verwaanden verwoester van dezen tempel weldra op de hielen gevolgd zyn?* —— *Ik twyfel daar geenszins aan.* —

Voor

Voor het overige komt deze vierde *uitgave weder, om genoegzaam woordelyk te voorschyn, zoo als de verhandeling zelve van den beginne uitgegeven is. Alleenlyk kan ik niet nalaten, hierby te zeggen, dat ik by de aangehaalde plaatsen onder aan* bladz. 35. *nog gevoegd heb* JACOBUS II vs. 1—10, *die my door eenen waarden en kundigen vriend herinnerd is, en welke my indedaad te aanmerklyk en te gewigtig voorkwam, om my op dezelve ook daar ter plaatse niet met name te beroepen.*

Vaarwel.

ROTTERDAM
10 *January* 1794.

OPDRAGT

AAN

DE HEEREN

DIRECTEUREN

Midsgaders aan de LEDEN *van* TEYLERS *Godgeleerd Genootschap, te Haarlem.*

MYNE HEEREN!

De verhandeling, welke ik by dezen het publiek aanbiede, haar oorsprong verschuldigd zynde aan de vrage, welke in den jare 1790 door de leden van TEYLERS Godgeleerd Genootschap te Haarlem werd opgegeven, om beantwoord te worden voor of met den eersten December 1791, te weten: *in welken zin kunnen de menschen gezegd*

zegd worden gelyk te zyn; en welke zyn de regten en pligten, die daaruit voortvloeien? – heeft te veel betrekking tot ULIEDEN, MYNE HEEREN, als de uitſchryvers van dezelve, en de beoordeelaars der daarop ingekomene antwoorden, dan dat ik de uitgave daarvan niet aan ULIEDEN openlyk zoude toewyden.

By het opſtellen dezer verhandeling toch, MYNE HEEREN, had ik geen ander oogmerk, dan om dezelve aan UWE beoordeeling te onderwerpen, en haar tot dat einde binnen den tyd, by het programma bepaald, aan ULIEDEN te doen toekomen; doch dezelve by het uitwerken uitgebreider geworden zynde, dan ik my van den beginne had voorgeſteld, en hy, die wel op zig had willen nemen, dezelve

daar-

daarna overteſchryven, om alzoo aan ULIEDEN te kunnen worden aangeboden, door toevallige omſtandigheden hierin verhinderd zynde, zoodat ik dit werk, by myne toenmalige terugkomst in deze ſtad, in het laatst van den maand November des jaars 1791, niet veel verder gevorderd vond, dan by myn vertrek eenige weken te voren: heb ik geen' kans gezien, om dit antwoord in den korten tyd, die toen nog overſchoot, behoorlyk te doen in gereedheid brengen, en binnen denzelven aan het Genootſchap toetezenden; waarom ik eindelyk heb verkozen, hetzelve geheel te laten liggen, tot dat ik zag, hoedanig door het Genootſchap omtrent de verdere ingekomene antwoorden zoude worden beſloten; of wel tot dat de door hetzelve be-

kroonde verhandeling, of verhandelingen, indien zulks gefchiedde, zouden wezen uitgegeven.

Dit laatfte nu plaats gehad hebbende door de uitgave van de verhandelingen van de hoogleeraars CRAS en BROWN *in het dertiende deel van de verhandelingen, rakende den natuurlyken en geopenbaarden godsdienst, door* TEYLERS *Godgeleerd Genootfchap*; aan de eerfte van welken te regt de *gouden*' en aan de tweede eene *zilvere* medaille is toegewezen: heb ik gemeend, veilig te kunnen befluiten, om ook deze myne verhandeling aan het publiek medetedeelen; zoo omdat het my voorkwam, dat onze onderfcheiden' wyze van behandelen van een en hetzelfde onderwerp genoeg uit elkander liep, om daardoor ten minften niet te ver-

ver-

velen; als ook, omdat het onderwerp zelf overwaardig is, om aan alle zyden en uit verschillende oogpunten beschouwd te worden: en ik my vleide, dat daardoor zelfs aan het oogmerk des Genootschaps, by het opgeven der vrage, te meer zou worden voldaan.

Ik draag ULIEDEN, MYNE HEEREN, deze verhandeling nogthans geenszins op, om voor haar van uw gezag of aanzien eenige bescherming te vragen of te verwagten. Neen zeker. *Zy* dale liever in de diepste vergetelheid, byaldien zy door het gewigt der gronden en redeneringen, waarop zy gebouwd is, zigzelve niet staande houden en beschermen kan; en men hoone het onderwerp zelve nimmer, met 'er in zoodanig geval by wie het ook zy eenige bescher-

ming voor te vragen of te eifchen. Het betoog der waarheid kan zoomin door gezag of magt ingeboezemd en voordgeplant worden, als dezen, op zigzelven, buiten ftaat zyn, om grondige waarheden te wederleggen, te verdonkeren, of met wortel en tak uitteroeien: gelyk de historie van den christelyken godsdienst daarvan in vroeger en in later dagen de treffendfte bewyzen oplevert. — Ik heb door dezen mynen opdragt, MYNE HEEREN, geen ander oogmerk gehad, dan om deze verhandeling nu *openlyk* aan ULIEDEN toetewyden, en aan ULIEDER beoordeeling (als WIER gedane vraag tot derzelver vervaardiging aanleiding gegeven heeft) in 't byzonder te onderwerpen: gelyk ik my van den beginne voorgefteld had,

zulks

zulks, door de toezending derzelve, *onbekend* te doen.

Ik moet hierby nog alleen voegen, dat deze verhandeling thans na genoeg woordelyk wordt uitgegeven, zoo als dezelve eerst opgesteld geweest is: gelyk aan verscheiden' myner vrienden, die dezelve sedert langen tyd gelezen hebben, bekend is. Hetgene ik hier of daar tot opheldering mag hebben bygevoegd, zal men overal in eene noot tusschen twee [ ] (haakjes) geplaatst vinden: waardoor deze byvoegsels van het oorspronglyke gemaklyk kunnen worden onderscheiden, en waaraan ik my dienvolgende gedraag.

Voords wensch ik van geheeler harte, dat het GOD behagen moge, ULIEDER pogingen tot bevordering van ware kennis on-

der de menſchen, en ter uitbreiding van nuttige kunsten en wetenſchappen, zoo als GYLIEDEN die tot dat einde reeds zoo loflyk in 't werk geſteld hebt, met zynen zegen goedgunſtiglyk te bekroonen; en dat ULIEDER namen alzoo met dien des roemryken inſtellers UWES Genootſchaps, als weldoeners des menschdoms, tot de nakomelingſchap met lof en dankbaarheid mogen werden overgebragt!

Waarmede ik de eere hebbe, my met byzondere hoogagting te noemen,

Myne Heeren!

ULIEDER

Rotterdam 22 Juny 1793.

dienstwilligen en heilwenſchenden dienaar,

P. PAULUS.

I N H O U D

I. A F D E E L I N G.

I N L E I D I N G.

C'est de l'homme que j'ai à parler ; & la question que j'examine m'apprend que je vais parler à des hommes, car on n'en propose point de semblables quand on craint d'honorer la vérité. Je défendrai donc avec confiance la cause de l'humanité devant les sages qui m'y invitent, & je ne serai pas mécontent de moi même, si je me rends digne de mon sujet & de mes juges.

Mon sujet intéressant l'homme en général, je tâcherai de prendre un langage qui convienne à toutes les nations ; ou plûtôt, oubliant les temps & les lieux, pour ne songer qu'aux hommes à qui je parle, je me supposerai dans le Lycée d'Athènes, répétant les leçons de mes maitres, ayant les Platons & les Xénocrates pour juges, & le genre humain pour auditeur.

ô Homme, de quelque contrée que tu sois, quelles que soient tes opinions, écoute! —

ROUSSEAU.

VERHANDELING

OVER DE

VRAGE:

IN WELKEN ZIN KUNNEN DE MENSCHEN GEZEGD WORDEN GELYK TE ZYN? EN WELKE ZYN DE REGTEN EN PLIGTEN, DIE DAARUIT VOORDVLOEIEN?

I. AFDEELING.

INLEIDING.

Het is niet mooglyk eene vrage te behandelen, die meer belangryk is voor het geheele menschdom, en waarvan het regt begrip van wezendlyker en uitgebreider nuttigheid en gevolgen voor alle de volkeren der aarde, in den loop der eeuwen, wezen zal, dan die, welke onlangs door een eerwaardig Genootschap in ons vaderland ter beantwoordinge aan het publiek is voorgesteld, namelyk: *In welken zin kunnen de menschen gezegd worden* GELYK *te zyn: en welke zyn de* REGTEN *en* PLIGTEN, *die uit deze gelykheid*

der

der menfchen voordvloeien? Daar op de onderwerpen dezer vrage, door de gebeurtenisfen, welken wy beleven, de oplettendheid van Europa, genoegzaam federt vier jaren, geheel en al gevestigd is. ——

Ik wil hiermede nogthans niet te kennen geven, dat het tot hiertoe zoo twyfelagtig, zoo onzeker, zoude geweest zyn, wat men van deze gelykheid der menfchen, alsmede van de regten en pligten, daaruit voordvloeiende, zoude behooren te denken: —— dat het dan ook zeer moeielyk zoude vallen, te bepalen, wat daarvan eigenlyk is; of dezelve optefpeuren uit den aart of het wezen van den mensch; en dat 'er dus veel moeite, kunst en geleerdheid van nooden zouden wezen, om deze onderwerpen duidelyk te verklaren, en voor een iegelyk mensch van een gezond verftand verftaanbaar te maken. —— In tegendeel ben ik van gevoelen, dat, wanneer men in de fcholen en in de fchriften der geleerden over deze onderwerpen nimmer met zoo veel gemaaktheid en geleerdheid gefproken en gefchreven had; en men zig, met terzydeftelling van alle vooroordeelen, menfchenvrees, gunstbejaging en edelmoedige verlochening van zigzelven in vele opzigten, aan de behandeling van deze onderwerpen in alle tyden gezet had; men zig als nu ten hoogften zoude moeten verwonderen, dat een geheel volk noodig zoude hebben moeten rekenen, om in de agttiende eeuw by de invoering van eenen nieuwen regeringsvorm te verklaren, dat hetzelve de *gelykheid* der menfchen, als menfchen, tot den onwrikbaren grondflag gelegd had van het geheele werk; dat het daarvan, zoomin, als van de regten en pligten

ten, die daaruit, naar deszelfs gedagten, onwedersprekelyk en volstrektelyk voordvloeiden, nimmer zoude afgaan, maar die met alle magt zoude beschermen en staandehouden tegen elkéénen, die daarop op nieuw inbreuk zoude willen doen; en dat een uit vele bekwame en waardige mannen onzes vaderlands bestaand Genootschap het nog zoude hebben kunnen noodig agten, aan het publiek, met eene zekere mate van wantrouwen en onzekerheid, te moeten vragen: *In welken zin toch kunnen de menschen gezegd worden* GELYK *te zyn? En welke toch zyn dan de* REGTEN *en* PLIGTEN, *uit deze gelykheid der menschen voordvloeiende?*

Maar zoodanig is het niettemin in onze dagen gesteld geweest, dat niemand, die dezelven beleefd en den staat der ware kennisse ook van deze onderwerpen in dezelven onder de menschen in het algemeen onbevooroordeeld naargegaan en betragt heeft, noch de daad der Fransche Natie, noch de vraag van het loflyk Genootschap, voor overtollig heeft kunnen rekenen. ——— Zoodanig was de mensch, dat heerlyk maakfel van God op aarde, dat naar zyn beeld en gelykenisse geschapen was, in het gemeen ontluisterd en verlaagd, dat hy in de oogen van velen geene andere of meerder waarde had, dan vele andere wezens, die tot dienst der menschen zelve geschapen zyn; en waarmede men derhalven op dezelfde wyze konde handelen; die tot geen ander einde geschikt waren, dan om aan eenige *weinigen*, die zig verbeeldden een soort van wezens te zyn, boven het gros hunner medemenschen verheven, en

een regt te hebben, om de *velen*, onafhanglyk van hunne eigene verkiezing, te regeren, te moeten gehoorzamen, en den last te dragen, die hun door dezen zou wezen opgelegd: —— of zy moesten door deze of gene toevalligheid, in de middeleeuwen —— in die tyden van barbaarschheid, roof en verdrukking —— uit die laagte, waartoe zy gebragt waren, opgevoerd geworden zyn tot die berugte instelling, waaraan men naderhand den naam van *adelstand* heeft gegeven: —— tot die *erfelyke* instelling, waardoor het een geslagt van menschen, uit deze begiftigden afstammende, al waren ook de redenen der begiftiging dikwils veeleer schandelyk, dan eerlyk, geweest, zig verbeeldde van een beter leem en edeler natuur te zyn geworden, dan deszelfs overige medemenschen; op welken het dienvolgende wel bevoegd was, met hoogheid en daarmede altyd samengaande veragting nederte zien; en welke instelling, eerst door dwang, op de puinhoopen der koninglyke regten, en tot onderdrukking en dienstbaarheid van den mensch in 't algemeen ingevoerd (*a*), naderhand door de latere Opperheeren van Ryken en Staten, als ten uitersten geschikt voor de instandhouding hunner willekeurige regeringen, zorgvuldig is bewaard en door nieuwe vergunningen van dergelyke ydele en aan het gezond verstand zoo zeer stootende titels en voorregten tot in onze dagen alomme door geheel Europa is

(*a*) Robbertson *Inleid. tot de Hist. van Karel V.* I. *Deel*, *bl.* 34 *volgg.*, *en* II. *Deel*, *bl.* 41.

is voordgeplant, en steeds meer en meer uitgebreid geworden; met dat gevolg zelfs, dat de uitgifte van zulke vergunningen by verscheidene Vorsten van Duitschland geen onaanmerklyk gedeelte pleeg uittemaken van de tydelyke inkomsten of opbrengsten hunner heerschappyen. „Zoo„ danig, zegt ROUSSEAU (*a*), was de ver„ blindheid der menschen op dat stuk, dat der„ zelver beheerschers slegts te zeggen hadden: „ *wees groot, gy en uw geheel geslagt:* en „ zoodra scheen hy waarlyk groot in de oogen „ van allen zoowel als in zyne eigene; terwyl „ zyne nakomelingen nog al grooter wierden, „ naar mate zy verre van hem afraakten: naar „ mate de oorzaak der grootheid verre af en „ onzeker was, naar die mate vermeerderde het „ effect derzelve; hoe meer ledigloopers men „ in eene familie vond, hoe luisterryker zy ge„ houden werd."

Door deze omstandigheden van zaken en de daaruit voordgesprotene vooroordeelen, gewoonten, slaverny en vele andere daaraangrenzende oorzaken, is het nu, dat de ware aart, natuur of waarde van den mensch in het algemeen zoo zeer is miskend en verduisterd, dat het der moeite waardig geworden is, te onderzoeken: *in welken zin de menschen gezegd kunnen worden* GELYK *te zyn; en welke de* REGTEN *en* PLIGTEN *zyn, uit deze gelykheid der menschen voordvloeiende?* En *in zoo verre* is het van het groot-

(*a*) *Sur l'Origine & les fondem. de l'inégalité parmi les hommes p.* 168. (*Edit. Amst. in* 8*vo.*)

grootst aanbelang geworden, nauwkeurig te bepalen, wat 'er eigenlyk is van deze gelykheid der menschen, en welke de regten en pligten zyn, die daaruit ontspringen; daar het zonder deze verbastering van de regten en pligten van ieder mensch, hoofd voor hoofd, door willekeurige menschelyke instellingen, dat is, zonder de onderscheiding der menschen in *edelen* en *onedelen*, in *vryen* en *slaven*, buitentwyfel overtollig zoude zyn, zig met de beantwoording van het gemeld onderzoek bezig te houden; zoo de vraag dan niet als zeer zonderling, ja zelfs belaglyk, zoude voorkomen.

Trouwens wanneer men den tegenwoordigen toestand der menschelyke samenleving door geheel Europa met een bedaard en onpartydig oog beschouwt, zou men met ROUSSEAU zeggen, „ dat ze haast niet anders was, dan het geweld „ der magtigen en de verdrukking der zwakken. „ Het gemoed heeft een walg van de hardig„ heid der eenen; men is genegen, om de ver„ blindheid te betreuren van de anderen; en ge„ lyk niets minder duurzaam is onder de men„ schen, dan deze uiterlyke betrekkingen, wel„ ken het toeval dikwils meer teweegbrengt, „ dan 's menschen wysheid, en welke men noemt „ zwakheid of magt, rykdom of armoede; zoo „ lykenen de menschelyke instellingen in den eer„ sten opslag wel gebouwd te wezen op een be„ wegend zand; 't is slegts, naze ontdaan te „ hebben van het stof en het zand, die het ge„ bouw omringen, dat men den onbeweegbaren „ grondslag ontdekt, waarop hetzelve gestigt is, „ en dat men 'er de fundamenten van leert eer-

„ bie-

„ biedigen (*a*)." —— Maar zonder eene ernſtige bepeinzing van den mensch, van zyne natuurlyke regten en pligten, en van de daaruit voordvloeiende gevolgen, zal men nooit ſlagen in het maken dezer onderſcheidingen, en om in den tegenwoordigen toeſtand van zaken datgene, wat eigenlyk den godlyken wil uitmaakt, te onderſcheiden van hetgene het menschlyk vernuft zig allengskens vermeten heeft te doen.

Het zal 'er derhalven in de behandeling dezer vrage meer opaankomen, dat wy ons daarby van alle vooroordeelen, welken aan het vry en onpartydig onderzoek van 's menſchen geest zoo dikwils hinderlyk geweest zyn, ten eenemaal ontdoen; en dat wy alzoo in ons onderzoek ter goeder trouwe, en alleen de waarheidzoekende, te werk gaan; dan dat wy daartoe veel geleerdheid, kunst of ſchranderheid van nooden zullen hebben. Al deze byſtand kan zelfs niet volſtrekt noodzaaklyk zyn, om het eeuwig licht uit de duisternisſe, waarmede het door 's menſchen bedryf wel omvangen, maar waardoor het niet is uitgebluscht geworden, te voorſchyn te brengen, en voor iederëen, die oogen heeft, om te zien, en die teffens zien wil, zigtbaar en duidelyk te maken. Maar alvorens ter beantwoording der vrage zelve overtegaan, moet ik de vryheid nemen, vooraf nog eenige aanmerkingen te maken, om mynen lezer naderhand te beter te bepalen by hetgene, waarop het in deze *gelykheid*, zoo wel als in de *regten* en *pligten*, daaruit voordſpruitende, eigenlyk aankomt.

Ik meene dan, dat by deze vrage: *in welken zin*

(*a*) *Ibid. preface, p.* 68. *ſuiv.*

zin kunnen de menschen gezegd worden GELYK *te zyn?* geenszins bedoeld wordt de *natuurkundige* (*physique*), maar alleen de *zedelyke* (*morele*) gelykheid van den mensch. Dat de vraag dus niet is, of kan bedoelen, *in welken zin kunnen de menschen gezegd worden* NATUURKUNDIG (*physice*) *gelyk te zyn?* —— Of, met andere woorden, *in welken zin kunnen de menschen gezegd worden elkanderen te gelyken* — *in uiterlyke gedaante*, *samenstel*, *houding*, *koleur*, *kragt*, *taalvermogen*, *verstand*, enz.? En dat daarop dan ook in geenen deele zien kan het tweede gedeelte van dezelve: *welke zyn de regten en pligten uit* DEZE *gelykheid voordvloeiende?* Trouwens wanneer hier op de *natuurkundige* gelykheid van den mensch gezien wierd, en dus op zyne gelyke of ongelyke natuurkundige (*physique*) kragten en vermogens, dan is het teffens zeker, dat zyne *natuurkundige* regten en pligten hier ook alleen in aanmerking zouden moeten komen, dat is, zyne meerdere of mindere kragten en vermogens. Doch in eenen *natuurkundigen* zin zyn 'er geene eigenlyk gezegde *regten* en *pligten*. Deeze zyn alleen betreklyk tot *zedelyke* wetten en instellingen. En wanneer de vraag in eenen *physiquen*, en niet in eenen *zedelyken*, zin zoude moeten genomen of door iemand voorgesteld worden, zou dezelve even zoo wel ten opzigte van alle dieren en beesten, als ten opzigte van den mensch, kunnen gedaan worden: dat zeker nimmer de intentie van het Genootschap, of van wie het ook zyn mogt, wezen kan (1). —— Om

(1) Het strekt my tot veel genoegen uit de *voorrede van*

Om die zelfde reden meen ik ook, dat men zig in de beantwoording dezer vrage niet behoeft op te houden met het onderzoek *naar de gelykheid of ongelykheid der beide Sexen, en de regten en pligten* DAARUIT *voordvloeiende.* Dit onderzoek zou insgelyks alleen de *natuurkundige* gesteldheid van den mensch tot onderwerp moeten hebben, en derhalven alleen die regten en pligten, die daaruit, en dus ook uit de zwakheid van den eenen, en uit de sterkte van den anderen, voordvloeien; dan hoedanige *regten* en *pligten* wy gezien hebben, dat hier niet kunnen bedoeld worden. — Even zeer ben ik van gedagten, dat het hier de plaats niet is, om te spreken van die regten en pligten, welken uit deze ongelyke natuurkundige gesteldheid der ouders ten behoeve der kinderen voordvloeien; gelyk ook niet van de wederkeerige regten en pligten der ouders en der kinders, zoolang dezen niet in staat zyn, om op zigzelven te bestaan, en zig alzoo aan de zorge en het onderhoud van genen te onttrekken. In dat alles staat de mensch

van het XIII. Deel van de Verhandelingen, uitgegeven door TEYLERS *Godgeleerd Genootschap bl.* 415 te hebben gezien, dat ik de meening des Genootschaps in dezen wel gevat heb. Trouwens dus drukt hetzelve zig daar uit: „ Wie ziet niet, dat de verlangde oplossingen by dit „ vraagstuk, immers ten voornamen deele, tevens van „ een geheel *zedelyken* aart zyn; en dat, in welken zin „ de menschen ook kunnen en mogen geoordeeld worden, „ elkanderen gelyk te zyn, de gelykheid, hier bedoeld, „ *zonder de grootste ongerymdheid en buitensporigheid tot* „ *geene andere, dan eene* ZEDELYKE, *eene gelykheid, alleen* „ *in* REGTEN *en* PLIGTEN, *konne bepaald worden?* „ *Behalven dat ook het geheel denkbeeld van* PLIGTEN *altyd* „ *iets regtstreeks* ZEDELYKS *insluit.*"]

mensch gelyk met de dieren; of het zouden alleen *regten* en *pligten* zyn, uit zwakheid of sterkte geboren; en geen van beiden schynen hier in aanmerking te moeten komen.

Het onderzoek, dat hier bedoeld wordt, raakt, meen ik, alleen *den mensch, op zigzelven staande, buiten het noodzaaklyk onderhoud der opvoeding;* en het onderzoek moet derhalven ook hier alleen gaan over de gelykheid van den mensch in eenen *zedelyken* zin, en over de *zedelyke* regten en pligten, die daaruit voordvloeien: over het onderzoek, namelyk, of de menschen, als menschen, hoofd voor hoofd, in den zin van *regt* en *pligt*, onder elkanderen gelyk staan; en midsdien, wanneer zy, tot jaren van onderscheid gekomen, op eene onafhanglyke wyze beginnen te bestaan, en in staat zyn, om eigendom te verkrygen, en hun eigen gedrag te regelen, gelyke *regten* en *pligten* op de weereld medebrengen en in dezelve behouden; dan of de een by zyne onafhanglyke komst in de weereld eenig meerder of minder regt medebrengt en behoudt, dan de ander?

In de tweede plaats, moet ik nog vooraf aanmerken, wat men, in de behandeling dezer vrage, zoo ik meene, alleen en bepaaldelyk door *regten* en *pligten* verstaan moet, te weten, zoodanige *regten*, welken ieder mensch zig *volkomenlyk* kan toeëigenen, zonder die van zynen evenmensch te kwetsen; en zulke *pligten*, welken zyn evenmensch *volstrektelyk* van hem kan afvorderen, zonder zyne regten daardoor eenigszins te naartekomen. Ik bedoele zulke *regten* en zulke *pligten*, die men op de scholen pleeg te noemen *jura & officia perfecta*, dat is, *volkomene* regten en pligten, waarvan de uitoeffening *moet* toegelaten en betragt worden.

I. AF-

I. AFDEELING.

I. HOOFDSTUK.

In welken zin de menschen, in den natuurstaat levende, kunnen gezegd worden GELYK *te zyn.*

Met opzigt dan tot het eerste gedeelte van de vraag: *in welken zin kunnen de menschen gezegd worden* GELYK *te zyn?* — kan ik niet anders antwoorden, dan dat alle menschen, in eenen *zedelyken* zin en op zigzelven genomen, van natuur gelyk zyn, en ik geene reden weet te bedenken, waarom de eene mensch in den staat der natuur by zyne geboorte meerder of minder zoude moeten wezen, en derhalven, de hulp der opvoeding niet meer behoevende, meerder of minder regt hebben op de goederen der weereld, dan zyn medemensch. Wilde iemand dit voorwenden, en aan *Cajus*, by voorbeeld, meer toekennen, dan aan *Mævius*, die zou moeten opgeven, waaruit hy dat meerder regt van *den eersten* zoude meenen te kunnen bewyzen. Maar zoodanig bewys kan in den aart, natuur of waarde van beiden niet gelegen zyn, wyl die in beiden dezelfde is. —— Het oordeel toch van *Cajus* over zyne meerder waarde, dan die van *Mævius*, kan niet aangaan, wyl *deze* hetzelfde regt hebben zou, om over *genen* te oordeelen, en zig dienvolgende ook hetzelfde regt zoude kunnen aanmatigen. —— En wanneer ieder

der van hun niettemin meenen zoude, dat elk zyn eigen begrip over zyn's naastens waarde met klem en nadruk zoude kunnen doorzetten, is het zeker, dat het *regt van den sterksten* (*droit du plus fort*) hier eindelyk de zaak zoude moeten beslissen. Maar *dit* regt zou geen *regt* zyn, maar *louter geweld*; om het welk te weren de natuur een *gelyk* regt voor ieder mensch heeft ingesteld; waarin zy derhalven niet willen kan, dat de een door den anderen met geweld zou gestoord worden. —— Had zy dit gewild, dan zou zy het beginsel van haar eigen' verwoesting hebben medegebragt, door den standaart van eenen eeuwigdurenden oorlog van den eenen mensch tegen den anderen opterigten, en de aarde tot prys te geven aan den grootsten geweldenaar. Maar dit heeft zy, zonder met zigzelven in de volmaaktste tegenstrydigheid te vallen, niet kunnen doen: want *gaat henen en vermeenigvuldigt*; en *gaat henen en verwoest elkanderen*; kan niet wel samengaan: en ik meene daarom, dat, wanneer men ter goeder trouwe spreken wil, het niet van nooden wezen kan, hierover tegen HOBBES verder te redentwisten. ——

De eene mensch derhalven heeft in den staat der natuur by zyne geboorte geen meer regt verkregen over zynen medemensch, noch op den eigendom der aarde, der zeeën, rivieren en wateren, die op de aarde zyn, gelyk ook niet op alle derzelver natuurlyke voordbrengselen, dan de andere mensch; maar allen hebben een *gelyk* regt, om daarvan te gebruiken, zoo veel als aan een ieder tot deszelfs onderhoud noodzaaklyk is. —— De aarde met alles wat daarop en in is kan niet anders worden aangemerkt, dan als een geschenk van den alge-

mee-

meenen vader, den almagtigen schepper van dezelve, aan alle zyne menschen-kinderen, zonder onderscheid, om aan dezelven te verstrekken tot een woning en tot voldoening van hunnen nooddruft, waarop zy dus allen een gelyk regt hebben moeten; en waarin de een door den anderen niet kan gestoord worden zonder onregt, en zonder aankanting tegen het liefderyk oogmerk, dat de genadige en barmhartige gever voor allen zig daarmede had voorgesteld. —— Hy toch heeft tot den mensch in 't algemeen gezegd: *Vervult de aarde en onderwerptze; en hebt heerschappy over de visschen der zee en over het gevogelte des Hemels, en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt* (*a*). De weereld wordt daarom door CICERO te regt aangemerkt, als eene gemeene stad der menschen (*communem urbem & civitatem hominum*) (*b*); waarvan het geheel menschlyk geslagt als tot bebouwers zyn gesteld, om dezelve alzoo voor verwoesting door de wildheid der beesten en der struiken te bewaren (*c*). Even zeker is het ook, dat in den staat der natuur niemand de onderdaan, dienaar of slaaf van den anderen kan wezen; maar dat ieder integendeel keizer, koning, prins, hertog, graaf, baron, heer en wat al diergelyke benamingen van menschelyke uitvindingen meer zyn, op zigzelven is, onafhanglyk in zoo verre van alle andere menschen, en niet verpligt, eenigen anderen regel van gedraging te volgen, dan die hy zigzelven, buiten benadeeling van het evengelyk regt van anderen,

zal

(a) *Genesis I. vs.* 28.
(b) CICERO *de finib. bon. & mal. Libr. III.* 19.
(c) *De Nat. Deor. Libr. II.* 39.

zal goedvinden voorteschryven. —— In den staat der nature, gelyk wy gezien hebben, is geen onderscheid tusschen menschen en menschen. Toen God den mensch naar zyn evenbeeld schiep, schiep hy hem noch edel, noch onedel. Deze vernederende onderscheiding is alleen de vrugt van het geweld der menschen en van hunne onregtveerdigheid geweest. Het menschdom kwam met een evengelyk regt uit de handen van zynen maker ten voorschyn, en in de jeugd der weereld kende men noch heer, noch slaaf. Het aartsvaderlyk leven, waarvan MOSES ons het bekoorlyk tafreel gemaald heeft, is een gedenkteeken der oorspronglyke vryheid en gelykheid der menschen. De natuur heeft aan den eenen mensch geen aanzien, magt of gezag over den anderen toegekend, of kunnen toekennen, om dezelfde reden, waarom wy zoo even gezien hebben, dat zy aan den eenen mensch geen meerder regt op de aarde en hare voordbrengselen heeft geschonken, of kunnen schenken, dan aan den anderen. Van nature staan dus alle menschen gelyk in onafhanglykheid; en alle ondergeschiktheid van den eenen tot den anderen kan nooit iets anders zyn, dan een gevolg van onderlinge vrywillige overeenkomst. —— „ Een andere *eerste* en „ *oorspronglyke* staat, zegt BURLAMAQUI (*a*), „ is die, waarin de menschen zig bevinden ten opzigte van malkanderen. Zy bewonen allen dezelfde aarde; zy zyn geplaatst de een naast den anderen; zy hebben allen dezelfde, algemeene, „ natuur; dezelfde vermogens, dezelfde neigin-

„ gen

(*a*) *Principes du droit naturel*, *I. Part. Ch. IV.* §. *III.*

„ gen, dezelfde benoodigdheden, dezelfde be„ geerten. Zy kunnen elkanderen onderling niet „ missen; en het is niet dan door onderlinge hulp „ en bystand, datze zig een aangenaam en gerust „ bestaan verschaffen kunnen. Ook bespeurt men „ onder hun eene natuurlyke geneigdheid, die ze „ vereenigt, en die tusschen hun een wederzyd„ sche betooning van diensten en weldaden daar„ stelt, waaruit een gemeen goed voor allen ont„ staat, en het byzonder voordeel van elk. De „ natuurlyke staat van den mensch is dus een staat „ van vereeniging en van maatschappy; *de maat„ schappy niet anders zynde dan eene vereeniging „ van verscheiden' persoonen tot gemeen voor„ deel.* — De *natuurlyke* maatschappy is eene „ maatschappy van *gelykheid* en *vryheid. De „ menschen genieten 'er allen dezelfde voorregten „ en eene geheele onafhanglykheid anders dan van „ God. Want natuurlyk is elk meester van zig „ zelven en gelyk aan elk ander mensch*, TOT ZOO „ LANG ALS HY ZIG AAN NIEMAND ONDERWORPEN „ VINDT DOOR OVEREENKOMST."

Maar dit alles -- deze gelykheid der menschen, wordt, indien het mooglyk is, nog sterker bevestigd, wanneer men daarby in aanmerking neemt de afstamming van alle menschen van één paar menschen, onzer aller voorouderen Adam en Eva; zoo als ons de zekerheid daarvan in de boeken des ouden verbonds nagelaten is. Ik weet wel, dat dit bewys misschien van minder gewigt wezen zal by zulken, die aan hetgene door de schryvers dezer boeken verhaald wordt minder geloof hegten, dan die genen met reden doen kunnen, die dezelven als het geloof- en gedenk-

waar-

waardigst ſtuk der oudheid en der geſchiedenis van de weereld en van den mensch houden, dat door eene zonderlinge beſtelling der Voorzienigheid tot onze tyden overgebragt is, en dat ons den weg doet kennen, dien het haar behaagd heeft, met een byzonder volk te houden, om de kennis onder het menschdom te bewaren van den eenigen waaragtigen God; en hetzelve voortebereiden tot eene betere en algemeener huishouding, welke door de komst van Jezus Christus op de weereld zoude daargeſteld worden. Doch het is nogthans niet te min zeker (en dit is voor ons tegenwoordig oogmerk genoegzaam) dat zy, die aan het gezag dezer ſchriften in zoo verre zouden mogen twyfelen, of daarin niet zoo veel zekerheid zouden mogen ſtellen, als wy meenen te kunnen doen; dat zy, zeg ik, tothiertoe buiten ſtaat geweest zyn, met behoorlyke *bewyzen* goedtemaken, dat het geheel menschlyk geſlagt niet uit één paar menſchen, niet *uit eenen bloede*, maar uit meer, is voordgeſproten; ofte zelfs maar met ſchyn van geloofwaardigheid hebbende *redeneringen* te betogen, dat de aarde door meer dan één paar menſchen zou bevolkt geworden zyn. —— Zoo dat de zekerheid, als zekerheid, dat het menschdom deszelfs oorſprong aan éénenhetzelfde paar menſchen verſchuldigd is, en dienvolgende, dat hetzelve niet anders, dan als eene groote algemeene familie van menſchen, uit éénen bloede herkomſtig, kan worden beſchouwd, ſchier even ſterk wezen moet by allen, zonder onderſcheid, hoe men anderszins over het gezag der berig-

ten, die daarvan zoo nauwkeurig tot ons gekomen zyn, denken moge. ——

Door deze afstamming nu uit dezelfde voorouderen, heeft de Voorzienigheid het gantsche menschelyk geslagt eigenaartig bepaald by de gelykheid van hunner aller afkomst en oorsprong; en daardoor, als 't ware, willen voorkomen, ten minsten beteugelen, der menschen ydelheid, hoogmoed, en eerzugt, die de grondige kennis van het maaksel harer handen wist, dat door den tyd zelfs niet te bedwingen en voor afwykingen van de eenvoudigheid en algemeenheid van deszelfs wezen en nature te bewaren zoude zyn; men zwyge dan, wanneer de een hadde kunnen zeggen: *Ik ben van Cephas*; en de ander: *Ik ben van Apollos:* wanneer niet allen, by een nauwkeurig onderzoek, en by eene opklimming tot aan het begin, zouden hebben moeten erkennen, dat zy uit éénëndenzelfden vader geboren en van hetzelfde leem gemaakt waren. ——

Deze gelykheid wordt ons ook nog op eene treffende wyze, by ondervinding, geleerd, wanneer wy op ons zelven met eenigen aandagt letten. Dan toch ondervinden wy, zoo velen als wy zyn, en welk gedeelte van den aardbodem wy ook mogen bewonen, dat wy allen dezelfde lighaamlyke gebreken en zwakheden onderhevig zyn; dat dezelfde zaden van deugd en ondeugd, van dierlyke en geestelyke driften, begeerten en heblykheden in ons gevonden worden, en dat wy allen dezelfde ontbinding door den dood te verwagten hebben. Met één woord: dan ondervinden wy op eene wyze, die ter goeder trouwe niet meer kan tegengesproken worden, dat wy allen uit hetzelfde stof

gemaakt zyn, en tot dezelfde stoffe wederkeeren moeten; en dat geene weereldsche instellingen, geene helklinkende titels en voorregten, waardoor wy ons misschien dwaaslyk verbeeld hadden, verre boven anderen verheven te zyn, in staat zyn, om ons van deze algemeene regels in het meest of in het minst uittezonderen (*a*).

Doch deze gelykheid der menschen onderling in den staat der nature blykt teffens op eene zeer troostryke wyze voor ieder mensch in 't byzonder, wanneer men in aanmerking neemt, dat wy allen éénen God tot onzen vader, beschermer en regter hebben: — dat hy *dezelfde* betrekking heeft tot *alle* menschen, en dat allen wederom dezelfde betrekking tot *hem* hebben. Dat *deze God geen aannemer is van persoonen*; en dat dus niemand der menschen in het byzonder, boven zyne medemenschen, zig daarop iets kan laten voorstaan, dat hy eene hoogere, meer kragtdadige, bescherming en begunstiging van boven uit den hemel daadlyk genieten of te wagten zoude hebben, en daardoor eenige meerdere magt, gezag of aanzien in deze weereld over anderen zoude kunnen vorderen. Zoodanige onderscheiding toch kan in den natuurstaat, waarin de mensch, als mensch, in aanmerking komt, geen plaats hebben; in dezen is God de vader en gelyke beschermer van allen; en zy kunnen allen met hetzelfde regt op zynen vaderlyken bystand en bescherming hopen, zonder dat de een daarop in dien zin eenige meerdere aanspraak zoude

(*a*) Men leze omtrent *deze* geheele gelykheid der menschen eene schoone beschryving van CICERO *de Legib. Lib. I.* § 10 *et* 11.

de hebben, dan de ander. —— Het opperbestier der Godheid is niet partydig, maar volmaakt; en 'er kan geene mooglykheid zyn, dat de eene mensch door hetzelve meer dan de ander *partydiglyk* bezwaard of onderdrukt zoude kunnen worden.

De mensch derhalven, als een zedelyk wezen beschouwd, kan dan slegts *éénëndezelfde* wet ontvangen hebben, om naar te leven. De één kan dus al wederom geen ander rigtsnoer van zyn gedrag volgen, dan de ander. Hy kan niet voorwenden, dat hy aan deze wet minder gehouden zoude wezen, dan een ander; ofte, dat 'er een byzondere wet *voor hem* zoude gegeven zyn, *waarnaar*, en niet naar de algemeene, hy zyn gedrag zoude moeten inrigten. Van deze onderscheiding toch blykt niets; en zy is ten eenemale strydig met den aart der dingen. —— Alle menschen, hoofd voor hoofd, zonder eenig onderscheid of bepaling, moeten dus naar dezelfde zedelyke en onveranderlyke natuurwetten beoordeeld worden; en staan diensvolgende ook in dit opzigt volmaaktelyk met elkanderen gelyk. ——

Van welken kant men den mensch dan ook gelieve te beschouwen, het blykt ontegenspreeklyk, dat in den staat der natuur geen onderscheid plaats kan grypen tusschen menschen en menschen, waardoor de een zig meer regt zoude kunnen aanmatigen op alhetgene voorschreven is, dan de ander; maar dat zy van nature allen gelyk zyn. —— Het eenig onderscheid, dat in den natuurstaat zoude kunnen gezegd worden plaats te hebben tusschen den mensch en zynen naasten, zou misschien gezogt moeten worden in eene meerdere of mindere mate van lighaamlyke kragten en verstandelyke ver-

mogens, en in de eigendommen, die ieder zig tot zyn onderhoud zoude mogen hebben aangeschaft; naardien dat een en ander niet kan nalaten, eenen zekeren invloed (*ascendant*) op zyne medemenschen te geven. Maar behalven dat men in den staat der natuur in 't algemeen minder onderscheid vindt tusschen der menschen wederzydsche lighaamlyke kragten en zedelyke vermogens, en het zelden gebeurt, dat menschen, in den natuurstaat levende, zig, ieder opzigzelven, meer aanschaffen, dan tot hun dáaglyksch onderhoud noodig is; geeft dit onderscheid aan den eenen boven den anderen van nature geen meerder *regten*; maar het strekt in tegendeel ten bewyze, dat iederëen in den natuurstaat hetzelfde regt heeft op alle de goederen der aarde; en daarvan zoo veel kan gebruiken, als tot voldoening van zyn nooddruft vereischt wordt, zonder dat hy daarin, zoo min als in de uitzetting zyner lighaamlyke kragten en verstandelyke vermogens, door anderen kan gestoord of tegengegaan worden; — zoo lang, als hy daarmede de even heilige regten van zyne medemenschen niet tenaarkomt. ———

En deze gelykheid der menschen over den gantschen aardbodem, zonder onderscheid waar zy zig bevinden, of welk gedeelte van de weereld zy bewonen, en hetzelfde uit welke stammen, volken of natien zy geboren zyn, en van welke gedaante of koleur zy mogen wezen, schynt nog daarenboven door de komst en het verblyf van den godlyken stigter van den christelyken godsdienst op de aarde, zoodanig, namelyk, als hetzelve heeft plaats gehad, als ware het opzettelyk, bevestigd te worden. ———

Men

Men neme, om daarvan overtuigd te zyn, slegts in aanmerking zyne geboorte uit eenvoudige — gemeene — burgerlyke menschen in zeer armoedige omstandigheden, in eene kleine stad; hoe hy in eene andere onder zyne medeburgers opgevoed en verbleven is; het timmer-ambagt zynes vaders heeft geoefend, en alzoo gedurig met de allergeringste soort van menschen verkeerd heeft. — Hoe hy naderhand, zyne heilryke bediening aanvaard hebbende, by alle gelegenheden en op alle plaatsen de leer van *algemeene broederlyke liefde*, zonder onderscheid van menschen en volken, heeft verkondigd, aangedrongen en voorgestaan; men bedenke, hoe weinig hy met de grooten en aanzienlyken van zynen tyd heeft omgegaan, en hunne verkeering heeft gezogt; — hoe hy daarentegen daaglyks en by voorkeuze met armen en geringen heeft verkeerd; en het belang, dat hy altyd getoond heeft, in dezelven te stellen; —— de verkiezing van geringe — gemeene — menschen tot zyne apostelen, discipelen en byzondere vrienden. Hoe hy aan dezen de gaven des heiligen geests heeft beloofd; en hoe de uitstorting daarvan over dezelven ook daadlyk plaats gehad heeft. —— Ja men overwege in alle ootmoed en nederigheid des harten, en met terzydestelling van alle vooröordeelen en bygeloof, de voordeelen, door zyn leven en dood aangebragt voor *alle* menschen zonder onderscheid, van welken staat, rang, gedaante, koleur of natie zy ook zouden mogen wezen; gelyk ook de belofte van eeuwige zaligheid aan *alle* menschen zonder onderscheid, die naar zyne geboden en inzettingen zouden wandelen, en alzoo den wille doen zynes vaders die in de hemelen is;

die God en *hunnen evenmensch*, zonder onderscheid te maken tusschen persoonen en persoonen, rangen en rangen, volken en volken, zouden lief hebben, *als zigzelven*, wyl daarin, dat is, in de ware betragting van zulk eene liefde, de gantsche wet van Moses en de wezendlyke inhoud van de schriften der Profeten gelegen was.

Alle deze treffende gebeurtenissen, die reeds zoo veel invloed gehad hebben op de beschaving van het menschdom, op de verzagting van der menschen zeden, door de uitbreiding van de zuiverste en beminnelykste zedeleer, die nog immer op de weereld was verkondigd, en die daarom met regt gerekend werd, van godlyken oorsprong te wezen; hadden, by eene aandagtige overweging van dezelven, in haar begin, voordgang en gevolgen, een ieder voorlang behooren te doen opmerken, dat de volstrekte gelykheid van alle menschenkinderen daarvan de grondslag, en dat een harer hoofdbedoelingen was, de afwykingen te herstellen, die menschelyke instellingen daaromtrent teweeggebragt hadden; en het menschdom alzoo terugtebrengen tot deszelfs oorspronglyke regten en pligten: zonder welke terugbrenging tot gelykheid en evengelyke vryheid het onmooglyk was, dat de godsdienst van Jesus Christus ooit of ooit die algemeene invloed op de zeden, die verhevenheid van ziele, en die gelukzaligheid onder alle menschen-kinderen op aarde konde aanbrengen, waartoe dezelve anders uit zynen aart zoo geschikt is, en waarvan de toezeggingen in de boeken des nieuwen verbonds zoo duidelyk gedaan zyn. ——

In dien zin toch meen ik, dat men kan en moet opvatten een groot gedeelte van de voortreflyke berg-

bergpredikatie van den Zaligmaker, daar hy zegt: *Zalig zyn de* ARMEN VAN GEEST: *want hunner is het koningryk der hemelen. Zalig zyn die* TREUREN; *want zy zullen vertroost worden. Zalig zyn de* ZAGTMOEDIGEN; *want zy zullen het aardryk beërven. Zalig zyn de* BARMHARTIGEN; *want aan hun zal barmhartigheid geschieden. Zalig zyn de* VREEDZAMEN; *want zy zullen Gods kinderen genaamd worden* (*a*). — Trouwens het oogmerk van den spreker en onderwyzer is hier klaarblyklyk, om de *nederigheid*, *zagtmoedigheid*, *goedwilligheid* en *vreedzaamheid* onder de menschen aantebinden, en aantetoonen, dat het door deze deugden alleen is, dat men moet zoeken uittemunten; en dat daaraan alleen tydelyke en eeuwige zegeningen verbonden zyn; — dat het allen dezen, hoe veel veragting, verdrukking en versmading zy ook hier van ryken en grooten zullen ondergaan hebben, eens gebeuren zal te ondervinden, dat zy van geen minder leem gemaakt en in de oogen van God niet minder waren, dan diegenen, welken zig op deze weereld zoo verre boven hun gesteld en verheven rekenden; ja dat deze *nederigen*, *zagtmoedigen*, *goedwilligen* en *vreedzamen* in den eigenlykften zin Gods kinderen hier op aarde geweest zyn. ———

In denzelfden zin antwoordde Jesus (*b*) en zeide: *Ik dank U, Vader, Heere des hemels en der aarde, dat gy deze dingen voor den* WYZEN *en* VERSTANDIGEN (dat is, den waanwyzen en op zyn

(*a*) MATTH. *V.* *v.* 3, 4, 5, 7, 9. Vergel. LUCAS *VI.* *v.* 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28.

(*b*) MATTH. *XI.* *v.* 25.

zyn verstand hoogmoedigen) *verborgen hebt, en hebt dezelven den* KINDEKKENS (dat is, die *nederig*, *leerzaam* en *onbevooroordeeld* zyn, als de kinderen) *geopenbaard.* En wat verder (*a*): *Leert van my, dat ik* ZAGTMOEDIG *ben en* NEDERIG VAN HARTE: *en gy zult ruste vinden voor uwe zielen.* Waarmede hy immers duidelyk te kennen gaf, dat alle eigenverheffing, hoogmoed, waanwysheid, eerzugt en heerschzugt over anderen zoo wel streden met het oogmerk van zynen hemelschen vader, als met de gerustheid van 's menschen eigen ziele; en dus met elks eigen geluk; daar toch iedereen wel moest toestemmen, dat in de najaging van weereldsche grootheid de ware rust der ziele nooit gelegen was; maar dat dezelve integendeel alleen gevonden wierd by waarlyk zagtmoedigen en nederigen van harte, en dus by zulken, die het zig geen oneere rekenden aan anderen even gelyk te zyn. *Leert van my*, zegt hy daarom, *dat ik zagtmoedig ben, en nederig van harte:* EN GY ZULT RUSTE VINDEN VOOR UWE ZIELEN.

Maar byzonder aanmerkelyk ten dezen opzigte is zyn antwoord aan iemand, die tot hem zeide (*b*): *Zie uwe moeder en uwe broeders staan daar buiten, zoekende u te spreken:* — want hy vroeg aan denzelven: *Wie is myne moeder, en wie zyn myne broeders. En zyne hand uitstrekkende over zyne discipelen, zeide hy: ziet myne moeder en myne broeders. Want zoo wie den wille doet mynes vaders, die in de hemelen is,* DEZELVE IS MYN

(*a*) MATTH. *XI. v.* 29.
(*b*) MATTH. *XII. v.* 47, 48, 49 *en* 50.

MYN BROEDER, EN ZUSTER EN MOEDER. 't Is toch niet wel mooglyk *eene algemeener broederlyke liefde*, eene *meer algemeene betrekking van menschen tot menschen*, zonder onderscheid te prediken, dan in deze woorden van den insteller van den christelyken godsdienst gedaan wordt. 't Is niet wel mooglyk, de gelykheid der menschen, als menschen, met sterker bewoordingen voortestellen, dan door hun allen te beschouwen, als *broeders*, *zusters* en *moeders*: — als zy maar doen den wille hunner aller hemelschen vader; waartoe zy allen dezelfde betrekking en dezelfde verpligting hebben; gelyk wy te voren gezien hebben: —— en dus door, buiten deze wilsbetragting, alle onderscheid, zelfs van de teederste en nauwste bloedverwantschap, wegtenemen. ——

Hetzelfde, *nederigheid* en *gelykheid* onder de menschen-kinderen, bedoelde hy buiten twyfel ook, *toen hy*, *een kindeken tot zig geroepen en hetzelve gesteld hebbende in het midden van zyne discipelen* (*a*), zeide: *Voorwaar zeg ik u*, *indien gy u niet verandert*, *en wordt gelyk de kinderkens*, (dat is, zoo als wy te voren opmerkten, *leerzaam*, *nederig*, *goedwillig* en zonder *hoogmoed* of *waanwysheid*) *zoo zult gy in het koningryk der hemelen geenzins ingaan.* —— ZOO WIE ZIG ZELVEN ZAL VERNEDEREN, GELYK DIT KINDEKEN, DEZE IS DE MEESTE IN HET KONINGRYK DER HEMELEN. —— En toen hy tot zyne discipelen by eene andere gele-

(*a*) MATTH. *XVII. v.* 2, 3 *en* 4. Vergel. LUCAS IX. v. 47, 48.

legenheid zeide (*a*): *Gy weet, dat de* OVERSTEN DER VOLKEREN HEERSCHAPPY VOEREN OVER HUN, EN DE GROOTEN GEBRUIKEN MAGT OVER HUN. Doch ALZOO ZAL HET ONDER UL. NIET ZYN: *maar zoo wie onder ul.* ZAL WILLEN GROOT WORDEN, DIE ZY UL. DIENAAR. *En zoo wie onder u zal willen de* EERSTE *zyn, die zy* UL. DIENSTKNEGT. —— *Gelyk de zoon des menſchen zelve niet gekomen is, om gediend te worden; maar om te dienen, en zyn ziel te geven tot een rantſoen voor velen.*

Dit bedoelde hy ook op de duidelykſte wyze, wanneer hy, tot de ſchare en zyne discipelen ſprekende, zig omtrent de ſchriftgeleerden en pharizeen dus uitlaat (*b*): *Alle hare werken doen zy, om van de menſchen gezien te worden: want zy maken hunne gedenkcedels breed, en maken de zoomen van hunne kleederen groot. En zy beminnen de* VOORAANZITTING *aan de maaltyden, en de* VOORGESTOELTEN *in de ſynagogen. Ook de* BEGROETINGEN OP DE MARKTEN, *en van de menſchen genaamd te worden* RABBI, RABBI. *Doch* GYL. ZULT GEEN RABBI GENOEMD WORDEN; *want een is uw' meeſter, namelyk, Christus:* EN GY ZYT ALLEN BROEDERS, EN GY ZULT NIEMAND VADER NOEMEN OP DE AARDE: WANT EEN IS UW' VADER, NAMELYK, DIE IN DE HEMELEN IS. *Noch gy zult niet meeſters genaamd wor-*

(*a*) MATTH. *XX. v.* 25, 26, 27 *en* 28. Vergel. MARC. *X. v.* 42. *volg.* en LUCAS *XXII. v.* 24 - 27.

(*b*) MATTH.. *XXIII. v.* 5, 6, 7, 8, 9, 10 *en* 11.. Vergel. LUCAS *XX. v.* 46. *volg.*

worden: want een is uw meester, namelyk, Christus. Maar de MEESTE *van ul.* ZAL UW DIENAAR ZYN. EN WIE HEM ZELVEN ZAL VERHOOGEN, DIE ZAL VERNEDERD WORDEN. EN WIE HEM ZELVEN ZAL VERNEDEREN, DIE ZAL VERHOOGD WORDEN. ——

Het is bykans niet mooglyk, sterker en aanhoudender te waken tegen alle opborrelingen van eerzugt en hoogmoed, die van tyd tot tyd by de genen, met welken de Zaligmaker meest op aarde verkeerde, opkwamen, en dezelven daarentegen meer te bepalen by hunne waaragtige gelykheid en algemeen broederschap, dan hy by alle gelegenheden gedaan heeft. —— Eens, met zyne discipelen onder weg zynde naar Capernaum, en gemerkt hebbende, dat zy woorden gehad hadden onder malkanderen, vroeg hy hun, te Capernaum gekomen (*a*): *Waarover hadt gyl. woorden onder malkanderen op den weg? Doch zy zwegen: want zy waren onder malkanderen in woorden geweest op den weg,* WIE DE MEESTE ZOUDE ZYN. *En nedergezeten zynde, riep hy de twaalve, en zeide tot hun,* INDIEN IEMAND WIL DE EERSTE ZYN, DIE ZAL DE LAATSTE VAN ALLEN ZYN, EN ALLER DIENAAR. — Op eene andere plaats zeide hy (*b*): *Wanneer gy van iemand ter bruiloft genood zult zyn, zoo zet u niet in de eerste zitplaatse: op dat niet misschien een waardiger, dan gy, van hem genood zy; en hy komende, die u en hem genood heeft, tot u zegge, geef aan dezen plaatse; en gy als dan zoudt begin-*

(*a*) MARC. *IX. v.* 33, 34 *en* 35.
(*b*) LUCAS *XIV. v.* 8 —— 11.

ginnen met schaamte de laatste plaatse te houden. Maar, wanneer gy genood zult zyn, ga henen, en zet u in de laatste plaatse: op dat, wanneer hy komt, die u genood heeft, hy tot u zegge, vriend, ga hooger op. Als dan zal het u eere zyn voor de genen, die met u aanzitten. WANT EEN IEGELYK, DIE ZIGZELVEN VERHOOGT, ZAL VERNEDERD WORDEN, EN DIE ZIGZELVEN VERNEDERT ZAL VERHOOGD WORDEN. — En wat verder (*a*): *Wanneer gy een maaltyd zult houden, zoo noodt* ARMEN, VERMINKTEN, KREUPELEN *en* BLINDEN. *En gy zult zalig zyn, omdat zy niet hebben, om u te vergelden: want het zal u vergolden worden in de opstandinge der regtveerdigen.* — De ommegang met dezen, wilde hy zeggen, die toch uwe gelyken zyn, zal u tot geen onëer of schande strekken: in tegendeel zal u de gemeenzame verkeering met deze uiterlyk, en misschien wel in uwe oogen zelve, onaanzienlyken eens tot wezendlyk voordeel gedyen; want, daar zy door hunne omstandigheden in de weereld buiten staat zyn, om u eenige wedervergelding te bewyzen voor de vriendschap, die gy hun alzoo betoont, zal onzer aller vader en schepper, in wiens oogen zy niet minder zyn, dan gy zyt, zig hunner zaak aantrekken, en u dit hiernamaals vergelden. ——

Hetzelfde wilde hy buiten twyfel almede te kennen geven, toen hy tot zyne discipelen zeide (*b*): *Hoe zwaarlyk zullen diegenen, die goed hebben, in*

(*a*) LUCAS *XIV.* 13 *en* 14.
(*b*) MARCUS *X. v.* 23, 24 *en* 25. Vergel. MATTH. *XIX. v.* 23. en LUCAS *XVIII. v.* 24.

in het koningryk Gods inkomen? En toen, de discipelen verbaasd wordende over deze woorden, hy hun wederom antwoordde, *kinderen, hoe zwaar is 't, dat degenen, die op het goed hun betrouwen zetten, in het koningryk Gods ingaan.* Deze ryken of grooten hadden, meende hy, doorgaands te veel op met deze weereldsche ydelheid en grootheid; agtten zig beter en grooter, dan hunne medemenschen; vergaten de algemeene gelykheid en broederschap der menschen, en zouden daar door zeer bezwaarlyk over te halen zyn, om onderdanen van dat ryk te worden, daar dit algemeen broederschap den voornamen grondslag van uitmaakte. 't Was niet onder de verhevene rangen des levens, onder de grooten en ryken, dat men de regte deugden van wysheid, goedheid en ware barmhartigheid doorgaands zoeken moest. Dezen beminden de schaduw en verkozen niet gezien te worden. Zy waren voornamelyk te vinden onder de mindere rangen des burgerlyken levens; onder de zulken, die naar geene publieke bedieningen of weereldsche rykdommen stonden; maar op der menschen-kinderen onophoudlyk wroeten naar aanzien en schatten met medelyden nederzagen. — De ryken of grooten, wilde hy daarom zeggen, zouden van deze goederen en van dat aanzien, dat zy in de weereld verkregen hadden, nooit regt kunnen afstaan, om zig aan de wetten van dat lighaam of ryk te onderwerpen, hetwelk zyn hemelsche vader door hem op aarde wilde opregten. De opvolging van deze twee geboden: het eerste: *Gy zult den Heere, uwen God, liefhebben, uit geheel uw' harte, en uit geheel uwe ziele, en uit geheel uw verstand, en uit geheel uw kragt:*

en

en het tweede aan dit gelyk, en grooter dan het welk 'er geen gebod is: *Gy zult uwen naasten liefhebben*, ALS U ZELVEN (*a*): zou hun, naar alle waarſchynelykheid, ſteeds te moeilyk, zoo niet ondoenlyk, vallen.

Deze *algemeene broederliefde* —— deze *éénheid van natien en natien* — van *menſchen en menſchen* — was het ondertusſchen, die door de komst van Jeſus Christus op aarde moest daargeſteld worden, en waarvan de gelukkige gevolgen zoo handtastelyk waren, dat dezelven misſchien door *Simeon* bedoeld werden, toen hy, by het zien van het kindeken Jeſus in den tempel te Jeruſalem, als in verrukking van zinnen uitriep: *Nu laat Gy, Heere, uwen dienstknegt gaan in vrede naar uw woord: want myne oogen hebben uwe zaligheid gezien, die gy bereidt hebt* VOOR HET AANGEZIGT VAN ALLE DE VOLKEREN: EEN LICHT TOT VERLICHTING DER HEIDENEN, EN TOT HEERLYKHEID UWES VOLKS ISRAËLS (*b*). —— Deze toch was in de weereld gezonden, om den *armen het Euangelium te verkondigen, om te genezen, die gebroken zyn van harte: om aan gevangenen te prediken loslatinge, en den blinden het gezigt: om de verſlagenen heen te zenden in vryheid:* met één woord: OM TE PREDIKEN HET AANGENAAM JAAR DES HEEREN (*c*). Trouwens, *alle dal zou gevuld worden, en alle berg*

(*a*) MARC. *XII. vs.* 30, 31 *en* 32. Vergel. LUCAS *X. vs.* 27, 28.
(*b*) LUCAS *II. vs.* 29, 30, 31 *en* 32.
(*c*) LUCAS *IV. vs.* 18, 19 *en* 20.

berg en heuvel zou vernederd worden, en de kromme wegen zouden tot een' regten weg worden, en de oneffene tot effene wegen. En ALLE VLEESCH ZOU DE ZALIGHEID GODS ZIEN (*a*). ——

Het betoog der nietigheid van aardsche rykdom en grootheid, en in tegendeel der waarde van ieder mensch, als mensch, bedoelde hy zekerlyk ook met zyne voorstelling aan de discipelen van dit volgend geval. *Daar was een zeker ryk mensch*, zeide hy (*b*), *gekleed met purper en zeer fyn lynwaad, levende alle dagen vrolyk en pragtig. En daar was een zeker bedelaar, met name Lazarus, welke lag voor zyne poorte, vol zweren, en begeerde verzadigd te worden van de kruimkens, die van de tafel des ryken vielen: maar ook de honden kwamen en lekten zyne zweren. En het geschiedde, dat de bedelaar stierf, en van de engelen gedragen wierd in den schoot Abrahams. En de ryke stierf ook en wierd begraven. En als hy in de helle zyne oogen ophief, zynde in de pyne, zag hy Abraham van verre, en Lazarus in zynen schoot. En hy riep, en zeide: Vader Abraham, ontferm u myner, en zend Lazarus, dat hy het uiterste zyns vingers in het water doope, en verkoele myne tonge: want ik lyde smerten in deze vlammen. Maar Abraham zeide, kind, gedenk, dat gy uw goed ontvangen hebt in uw leven, en Lazarus desgelyks het kwade: en nu wordt hy ver-*

(*a*) LUCAS *III. vs.* 5. *en* 6.
(*b*) LUCAS *XVI. vs.* 19—25.

vertroost, en gy lydt ſmerte. — Lazarus, wilde hy zeggen, hoe veragtelyk en hoogmoedig hy ook op deze weereld door dezen ryken behandeld werd, en hoe min aanzienlyk hy zig in het algemeen op deze aarde moge vertoond hebben, was niet alleen niet minder in wezendlyke waardye, dan deze ryke; maar hy werd zelfs veel uitnemender bevonden by God, toen zy beiden gewogen wierden in de weegſchale der geregtigheid. ——

In den zelfden zin, om, namelyk, den mensch te bepalen niet by den *ſchyn*, maar by het *wezen*, der zake, zeide hy eens (*a*) *tot ſommigen, die by zig zelven vertrouwden, dat zy regtveerdig waren, en de anderen niets agteden, deze gelykenisſe: Twee menſchen gingen op in den tempel, om te bidden, de een was een phariZeen, en de ander een tollenaar.* —— *De phariZeen ſtaande bad dit by zigzelven: God, ik dank u, dat ik niet ben, gelyk de andere menſchen, roovers, onregtveerdigen, overſpelers, of ook gelyk deze tollenaar. Ik vaste tweemaal ter weke: ik geve tienden van alles wat ik bezitte. En de tollenaar,* VAN VERRE STAANDE, EN WILDE OOK ZELFS DE OOGEN NIET OPHEFFEN NAAR DEN HEMEL; *maar ſloeg op zyne borst, zeggende, God, zyt my* ZONDAAR *genadig!* —— *Ik zegge ulieden,* DEZE *ging af geregtveerdigd in zyn huis,* MEER DAN DIE. WANT EEN IEDER, DIE HEM ZELVEN VERHOOGT, ZAL VERNEDERD WORDEN, EN DIE ZIG ZELVEN VERNEDERT, ZAL VERHOOGD WORDEN.

Maar

(*a*) LUCAS *XVIII. vs.* 9—14.

Maar in dien zin lees ik boven alles, en nimmer zonder het levendigst gevoel der kragtige beduidenis, welke daarin ligt opgesloten, de plegtige voetwasfching der apostelen door denzelfden insteller van den christelyken godsdienst (*a*); waardoor hy aan hun allen nederigheid en gelykheid, zonder meesterschap over malkanderen, wilde onder het oog brengen. Want, als hy hun de voeten gewasschen en zyne kleederen genomen hadde, en weder met hun aan tafel was gaan zitten, vroeg hy hun: verstaat gy wat ik ulieden gedaan hebbe? Of met andere woorden: begrypt gyl. wat ik u daarmede heb willen leeren? En, zonder hun antwoord daarop aftewagten, ging hy onmiddellyk met de uitlegging voord, in dezer voegen: *Gy heet my Meester en Heere, en gy zegt wel: want ik ben 't. Indien dan ik, de Heere en Meester, uwe voeten gewasschen hebbe, zo zyt gy ook schuldig malkanders voeten te wasschen. Want ik hebbe u een exempel gegeven, opdat gelykerwys ik u gedaan hebbe, gyl. ook doet. Voorwaar, voorwaar, zegge ik u, een dienstknegt is niet meerder, dan zyn heer, noch een gezant meerder, dan die hem gezonden heeft. Indien gy deze dingen weet, zalig zyt gy, zoo gy dezelven doet.* — HIERAAN *zullen zy allen bekennen, dat gy myne discipelen zyt*, ZOO GY DE LIEFDE HEBT ONDER MALKANDEREN (*b*). —— Ik geloof toch niet, dat het mooglyk is, de nederigheid in den ommegang en de gelykheid tusschen menschen en menschen treffender en kragtiger aantedringen, dan

(*a*) JOANN. *XIII.* *v.* 3—12.
(*b*) *v.* 35.

dan Jesus Christus zulks hier door deze daad voor zyne apostelen, en voor allen, die naderhand zyne discipelen zouden mogen willen worden, gedaan heeft. *Daden* spreken toch doorgaands by de menschen sterker, dan *woorden*; en maken daarom dieper indruk. —— En *deed* hy dit nu —— ging *hy* op deze wyze voor; —— Hy, die, als insteller van dezen nieuwen —— hemelschen —— godsdienst, buiten tegenspraak, de meester van zyne discipelen of naarvolgers was: hoeveel te meer moest deze nederigheid en ootmoed dan niet betamen en gevonden worden by alle de leden van dit lighaam, die geen grond altoos konden bybrengen van heerschappy of meesterschap over hunne medebroeders, maar die, als naarvolgers van dezen meester, als belyders van zynen naam, met elkanderen, naar zyne uitdrukkelyke instelling, volkomen gelyk stonden? ——

Indien ik alle de plaatsen wilde bybrengen, waarin de leer der gelykheid en der daarop gegronde algemeene broederlyke liefde geleerd en zelfs tot den grondslag gelegd wordt van den geheelen christelyken godsdienst, ik zoude haast verpligt zyn, alle de byzondere predikingen en onderwyzingen van Jesus Christus, zoo als die in de schriften der euangelisten en apostelen nagelaten zyn, uitteschryven, en nauwlyks weten, waar ik zoude moeten eindigen. Maar ik meen daarenboven de aangehaalde plaatsen meer dan genoegzaam te zyn, om de waarheid van hetgene ik daarvan hier voren gezegd hebbe te betogen, en elk onpartydig en onbevooroordeeld mensch te overtuigen (*a*).

Ik

(*a*) Die nog meer plaatsen, daartoe betreklyk, wil lezen,

Ik weet ondertusschen wel, dat dit bewys van 's menschen gelykheid, getrokken uit de boeken des nieuwen verbonds, weinig ingang vinden, ten minsten van weinig gewigt zal gerekend worden by zulken, die aan den inhoud dezer boeken, over het geheel genomen, en als behelzende de waaragtige historie van eenen godlyken afgezant, genaamd Jesus Christus, geen geloof slaan, dezelve houdende voor een verdigtsel van menschen; of voor de geschiedenis van een bedrieger, die derhalven niet verdient, dat men op zyne gezegdens eenigen agt sla. — Doch behalven dat ik my verzekerd houde, dat dit bewys, uit de daden en woorden van den held dezer geschiedenis getrokken, daarentegen by anderen, die aan de egtheid en waarheid van dezelve, en midsdien aan de leeringen en onderwyzingen, welken daarin voorkomen, alleszins geloof geven, van het grootst gewigt wezen zal, en ik dienvolgende by dezen geene vergeefsche moeite zal gedaan hebben: wil ik toch aan hun, die deze historie voor een verdigtsel en Jesus Christus voor een bedrieger houden, wel eens gevraagd hebben, wat zy dan in iemand, die van Gods wege in dien tyd op aarde komen zoude, om het menschdom te verlichten, en hetzelve uit de diepe onkunde, waarin het verzonken lag, opte beuren, en tot de regte kennis van den schepper aller dingen, gelyk ook teffens tot die van zynen wil en dienst, te brengen, vereischt zouden hebben, dat niet in Jesus Chris-

zen, zie LUCA's *XIII. v.* 29 *en* 30. MATTH. *V. v.* 43, 44, 45, 46, 47 *en* 48. JOANN. *XV. v.* 12, 13, 14 *en* 15. *Rom. XII. v.* 4, 5, 9, 10, 16 *en* 18. 1 *Cor. I. v.* 26 *en* 27. en JACOBUS *II. v.* 1—10.

Christus gevonden wordt, en waaruit zy meenen te kunnen opmaken, dat zyne historie een verdigtsel en hy zelf een bedrieger zoude zyn geweest? -- Trouwens, wanneer men den staat des menschdoms naargaat, toen Jesus Christus tot verrigting van dit groot werk op aarde moest verschynen; de blindheid en het bygeloof der heidenen, en de hoogmoed, opgeblazenheid en onkunde der Joden, zoo wel als de verbastering van hunnen voorvaderlyken godsdienst; dan komt het onmooglyk voor, dat een ander persoon daartoe in staat geweest zou zyn, die zyn gezantschap, of, het geen op hetzelfde uitkomt, zyne leer, met geene teekenen en wonderen, die de kragten en vermögens der menschen in 't algemeen te boven gingen, had kunnen bevestigen. 's Menschen verstand was in het algemeen te ruuw, te weinig verlicht; de blindheid en het bygeloof der *heidenen* (de Grieken en Romeinen zelfs daar onder begrepen) aan den eenen kant waren te groot, en de uitzigten en bedoelingen der Joden waren aan den anderen kant te weereldsch en te ydel geworden, dan dat de scherpste en beste redeneringen alleen genoegzaam zouden geweest zyn, om hunne tempelen en altaren van bygeloof, onkunde en dweepzugt om verre te werpen: met één woord: om eene algemeene omzetting in de begrippen der menschen te weegtebrengen, en hun te bepalen by eenen godsdienst, die, van alle lighaamlyke voorwerpen van aanbidding of eerbied ontbloot, louter geestlyk zou wezen, en waarvan het doel wezen moest eene zedelyke verbetering en eene algemeene broederlyke liefde der menschen op aarde. —— Deze omzetting —— deze groote en verbazende verandering —— moest nogthans daargesteld worden,

den, — zou de komst van zulk eenen afgezant gezegd kunnen worden, een wezendlyken dienst gedaan en *vrede op aarde en goedwilligheid onder de menschen* aangebragt te hebben. Maar hoe was dezelve mooglyk; hoe was dezelve onder zulke omstandigheden te verwagten; zonder de tusschenkomst van zoodanige treffende daden en sprekende bewyzen, die eenen daadlyken en diepen indruk konden maken op de gemoederen der menschen, en dezelven alzoo een geloovig vertrouwen doen stellen in den genen, die dezelven werkstellig maakte? —— Hoe zou het mooglyk geweest zyn, dat hy, zonder nog grooter wonderwerken te veronderstellen, by zyne leer zou hebben kunnen bepalen de *meenigte* der menschen, en dezelve in hunne harten zoude hebben kunnen doen indringen, daar het nogthans deze *meenigte* was, waardoor deze omzetting van godsdienstige en zedelyke begrippen moest teweeggebragt worden, zou dezelve immer eenen algemeenen invloed verkrygen; indien hy zig van geene uiterlyke, zigtbare, middelen, die de kragten en vermogens van andere menschen te boven gingen, had kunnen bedienen, welken hem, als 't ware, tot geloofsbrieven verstrekten van zyne godlyke zending? —— Eene aandagtige en onbevooröordeelde beschouwing en overweging van den toenmaligen staat der zaken in de weereld moet, dunkt my, ieder redelyk mensch doen besluiten, dat dergelyke middelen tot de voorzeide verandering of omzetting volstrekt onontbeerlyk waren. ——

Maar, daarenboven, brengt de leer zelve, welke door Jesus Christus op aarde is verkondigd: brengt deze leer, zeg ik, niet van haar zelven mede, dat

zy van godlyken oorſprong moet wezen? —— Waar, en door wien *voor* hem, is immer eene zuiverder zedenleer, die meer zaligheid onder de menſchen moest aanbrengen, gepredikt, dan door hem gedaan is? —— Wie had *voor* hem gezegd: *Gy hebt gehoord, dat 'er gezegd is, gy zult uwen naasten liefhebben, en uwen vyand zult gy haten: maar ik zeg u,* HEBT UWE VYANDEN LIEF; ZEGENTZE, DIE U VERVLOEKEN; DOET WEL DEN GENEN, DIE U HATEN, EN BIDT VOOR DE GENEN, DIE U GEWELD DOEN EN VERVOLGEN: *op dat gy moogt kinderen zyn uwes vaders die in de hemelen is: want hy doet zyne zonne opgaan over boozen en goeden, en regent over regtveerdigen en onregtveerdigen: want,* INDIEN GY LIEFHEBT, DIE U LIEFHEBBEN, WAT LOON HEBT GY? DOEN OOK DE TOLLENAARS NIET HETZELFDE? EN, INDIEN GY UWE BROEDERS ALLEEN GROET, WAT DOET GY BOVEN ANDEREN? DOEN NIET DE TOLLENAARS ALZOO? — *Weest dan gyl.* (hierin) *volmaakt, gelyk uw vader, die in de hemelen is, volmaakt is.* (*a*) Waar is de godsdienst of zedenleer, buiten die van Jeſus Christus, welke meer de nederigheid, zagtmoedigheid en goedertierenheid leert en alle haat en vyandſchap verbiedt, en welke alzoo eene meerdere ſtrekking heeft, om 's menſchen hart van hoogmoed en kwaadwilligheid te zuiveren? —— Door welken profeet, wysgeer, ſtaatsman of priester is *voor* hem by alle gelegenheden met zoo veel

(*a*) MATTH. *V.* v. 43-48. LUCAS *VI.* v. 25 *en* 26.

yver en nadruk aangedrongen op de noodzaaklykheid der vergeving van elkanders schulden, als door hem geschied is? —— Dan is het: *Indien gy den menschen hunne misdaden vergeeft, zoo zal uwe hemelsche vader ook u vergeven; maar indien gy de menschen hunne misdaden niet vergeeft, zoo zal ook uwe vader uwe misdaden niet vergeven* (*a*). Dan: *Indien uw broeder* (dat is, uw medechristen) *tegen u gezondigd heeft, ga henen en bestraft hem tusschen u en hem alleen. Indien hy u hoort, zoo hebt gy uwen broeder gewonnen; maar indien hy u niet hoort, zoo neemt nog een of twee met u, op dat in den mond van twee of drie getuigen alle woord besta. En indien hy dezelven geen gehoor geeft*, zoo *zegt het der gemeinte, en indien hy ook der gemeinte geen gehoor geeft, zoo zy hy u, als de heiden en de tollenaar* (*b*); dat is te zeggen: *vermeng u dan niet meer met hem; ga niet met hem om, op dat hy beschaamd werde* (*c*). —— Dan wederom, gevraagd zynde door een zyner discipelen: *Hoe meenigmaal zal myn broeder tegen my zondigen en ik hem vergeven? Tot zevenmaal?* zegt hy: *Ik zeg u niet tot zevenmaal, maar tot* ZEVENTIGMAAL ZEVENMAAL (*d*); dat is, tot in 't oneindige, of op den duur. —— Anders zou zyn hemelsche vader ook niet vergeven, *indien niet een iegelyk zynen broeder van harten zyne misdaden vergaf* (*e*). —— Door wien is immer voor-

hem.

(*a*) MATTH. *VI.* v. 14 en MARC. *XI.* v. 25 en 26.
(*b*) MATTH. *XVIII.* v. 15-17.
(*c*) II *Thessal. III.* v. 14.
(*d*) MATTH. *XVIII.* v. 21 en 22.
(*e*) *Ibid.* v. 25.

hem met meer yver en nadruk aangedrongen, *om den naasten liefte hebben*, ALS ZIGZELVEN, *zonder onderscheid van talen, volken en natien*, met uitdrukkelyke verklaring, *dat 'er geen grooter gebod, dan dit, gevonden werd?* —— Om den menschen te doen *hetgeen een iegelyk wilde, dat aan hem zelf geschiedde?* —— En welke zedenleer is 'er tot heil en geluk des menschdoms te bedenken, die op een meer vrugtbaren grondslag kan gebouwd worden, en dierhalven meer genoegens en zegeningen in den schoot van ieder mensch kan afwerpen, dan dezezelfde, die wy aan Jesus Christus verschuldigd zyn? —— Waar is een breeder omvang van *alle* pligten omtrent zynen evenmensch te vinden, dan in deze algemeene regels door hem waren opgesloten? —— En hoe is 't mooglyk, dat eene zoo heilvolle — zoo gelukkigmakende — leer, wanneer men hare bedoelingen zelfs maar beschouwt aan deze zyde des grafs, verondersteld kan worden van eenen bedrieger afkomstig te wezen, daar hy immers daarmede zyn eigen voordeel of grootheid niet bedoelen kon, en geen ander oogmerk kon hebben dan de verbetering en de geluksbevordering der menschen? —— Zy ademt niet, dan algemeene menschlievendheid en onderlinge vreugde: zy is alzoo de eenige waaragtige bron van al wat in den mensch groot en waardig kan genaamd worden; ja waren wy zoo gelukkig van hare *eigenäartige* uitwerkingen onder het menschdom te mogen zien, ik houde my verzekerd, dat wy niet anders zagen, dan vrede, hoop, regtveerdigheid en goedwilligheid, gegrond op dat ontzag voor God en zynen wil, dat het edelst kenmerk van hare bedoelingen is. —— En is het nu mooglyk, is het

het redelyk, te veronderstellen, dat de zuiverste, de volmaaktste, zedenleer, de zuiverste beginselen van deugd en godvrugt, hun oorsprong aan bedriegerye verschuldigd zouden kunnen wezen, wanneer dezezelfde zuiverheid, dezezelfde volmaaktheid, den egten, den godlyken, oorsprong dezer leere medebrengt, en daardoor alle reden van bedriegery doet verdwynen?

Ik weet het niet; maar het komt my steeds voor, dat vele wysgeren, of die daarvoor willen gehouden worden, zig ten opzigte van den stigter van den christelyken godsdienst, mitsgaders van zyne leere, aan groote ondankbaarheid hebben schuldig gemaakt, en nog daaglyks schuldig maken, daar zy, *of* de waarheid zyner geschiedenis ontkennende, en dezelve doende voorkomen, als een verdigtsel; *of*, hetgeen zeker nog ongerymder is, Jesus Christus zelve houdende voor een bedrieger, en zyne leer midsdien voor bedriegerye; des niettemin geene zwarigheid maken, om hunne lamp aan deszelfs licht aantesteken, en daarmede, als met geheel wat nieuws, te verschynen voor de menschen. —— Ik vrage toch, en ik houde my verzekerd, dat dit door niemand ter goeder trouwe zal worden staande gehouden, of door eenig wysgeer *na* hem een volmaakter, eene *op andere gronden* berustende, en tot meer geluk des algemeenen menschdoms leidende, zedenleer uitgevonden en geleerd is, dan door hem gedaan is? — Of niet in tegendeel alle stelsels van zedenleer, in 't algemeen genomen, door *latere* wysgeren voor den dag gebragt, aan welken zyne leer bekend geweest is, niet op zyne grondbeginselen gebouwd en uitgewerkt zyn geworden? En of het niet ontegenspreeklyk zeker is, dat

de leer van Jesus Christus een licht van kennis en wetenschap in de weereld heeft verspreid, dat 'er te voren niet was; waarin wy thans zoo gewoon zyn te wandelen, dat wy hetzelve niet meer, als een door hem aangebragt licht, beschouwen, maar veeleer als iets, hetwelk wy zelf met ons op de weereld gebragt hebben? Terwyl wy, zonder hetzelve, zonder het opbeurend en troostlyk geluid zynes euangeliums, waarschynelyk nog in dezelfde angstvallige, zoo niet in nog ergere, duisternisse en onzekerheid zouden omtasten, waarin de volken der aarde, meer of minder, bedolven lagen by zyne heuglyke komst op de weereld.

Ik meen derhalven, dat ik my op de gezegdens en leeringen van den stigter van den christelyken godsdienst in zoo verre wel degelyk heb mogen beroepen, als dezelven de *gelykheid* der menschen, als menschen genomen, uitdrukkelyk bevestigen, of dezelve tot hunnen grondslag hebben. —— En deze *gelykheid* der menschen dan nu, zoo ik denke, volledig aangetoond zynde, zal ik overgaan tot het onderzoek: *Welke zyn de* REGTEN *en* PLIGTEN, *die uit deze gelykheid der menschen voortvloeien?* ——

I. AFDEELING.

II. HOOFDSTUK.

Welke de REGTEN *en* PLIGTEN *zyn, die uit deze gelykheid der menschen voortvloeien.*

In den staat der natuur, wanneer de menschen buiten eenige maatschappylyke verbindtenis (*contract social*) leven, is ieder meester van zigzelven, of, met andere woorden, van zyne eigene daden, en heeft midsdien het volkomen regt, om te doen al wat hem, buiten benadeeling van anderen, goeddunkt. —— Maar uit dienzelfden hoofde heeft hy ook geen regt, hoegenaamd, op de daden van anderen, om namelyk aan de zelven iets te gebieden; daar ieder mensch een gelyk regt heeft. Hy heeft derhalven ten opzigte van anderen alleen het regt, van te verzoeken, geenszins dat van over hunne daden te beschikken, of hun gedrag te regelen: het regt van *gebieden* alleen een gevolg zynde van eene maatschappylyke verbindtenis; waarvan in het vervolg nader. „ In den staat der natuur," zegt de schrandere PRICE (*a*), „ kan de een van den anderen wel-

„ da-

(*a*) *Nadere aanmerkingen over den staat der Burgerlyke Vryheid enz. p.* 23.

„ daden ontvangen, en hy, dieze geniet, hier-
„ door onder eene verpligting tot dankbaarheid
„ gebragt worden; doch dit kan den *weldoender*
„ tot geenen *meester* van den beweldadigden ma-
„ ken, noch kan eenig regt geven, om in des-
„ zelfs plaats te oordeelen, welke blyken van
„ dankbaarheid hy hem van zynen kant behoort
„ te geven, of hem dezelven vervolgends afte-
„ persen. In den ſtaat der natuur kan de een meer
„ ſterkte, meer kennis of meer eigendom bezit-
„ ten, dan de ander; en dit zal hem aanzien en
„ invloed geven; doch het kan hem geen den min-
„ ſten trap van heerſchappy geven. Geen een
„ eenig ſterveling zou hier door verbonden wor-
„ den, *om zulk eenen te gehoorzamen*. Niemand
„ is door den ſchepper der natuur tot eenen ſlaaf of
„ onderdaan van den anderen geſteld; en niemand
„ heeft eenig regt, om aan een ander wetten
„ voorteſchryven; of hem zonder zyne toeſtem-
„ ming eenig gedeelte zyner bezittingen te ont-
„ nemen of zyne vryheid te verkorten."

Ieder mensch, op zigzelven beſchouwd, kan dus doen wat hy wil, zonder daarin door eenig ander mensch verhinderd of belet te kunnen worden. Hy kan zitten, ſtaan, gaan, wandelen, loopen, enz., wanneer en als hy wil. —— Hy heeft volkomen vryheid van denken, ſpreken, en zyne gedagten aan anderen medetedeelen. Hy kan God dienen zoodanig, als hy wil, of niet wil, zonder daarin, in het minst of in het meest, door anderen bepaald of belemmerd te mogen worden: met andere woorden: hy kan zoodanigen godsdienst inwendig en uiterlyk belyden, als

hem

hem goeddunkt. —— Hy heeft een onverdeeld regt, op de aarde, de zeeën, rivieren en alle wateren, die op de aarde zyn, met alle derzelver voordbrengselen, geenen uitgezonderd; zoo nogthans, en met deze natuurlyke bepaling, dat de plaats, daar een ander zig bevindt, of die hy zig met ontegenspreeklyke teekenen van bezitneming heeft toegeëigend, by voorbeeld, door het maken van een woning of verblyf, daarvan is uitgesloten; en zulks om reden en uit dien hoofde, dat een ander ook daartoe geregtigd is. —— Het regt toch, om te genieten, sluit de verpligting voor een ander in zig, om te laten genieten, en iemand, daarin aangerand wordende, zou volkomen regt hebben, om zig daartegen te verzetten, en zyn aanvaller zelfs te beletten, dat hy zulks in 't vervolg niet meer doen kon. ——

Met deze verklaring (*theorie*) van de regten van elk mensch, komt de *praktyk* by de meeste volken, in den staat der natuur levende, veeläl overëen: —— met hetgene, namelyk, de Spanjaarden daarvan zagen en ondervonden by de ontdekking van Amerika: met hetgeen ANSON, BOUGAINVILLE, BYRON, WALLIS, CARTERET, BANKS, COOK, FORSTER en andere oplettende reizigers daarvan waargenomen hebben by de onderscheidene inwoners der verbazend-vele- en schier-onmeetlyke landen in den stillen ocëaan: gelyk ook met hetgeen VAILLANT daarvan ondervond by de Hottentotten, Caffers, enz., in Afrika; SMITH, MORE, BOSMAN en ADANSON in onderscheiden gedeeltens van Guinea; LESSEPS by de Kamschadalers, Tschutkis, enz., in zynen doortogt van Siberien; en

BRU-

BRUCE onder de meenigvuldige stammen van Arabieren, welker landen hy heeft doorgetrokken in zyne aanmerkenswaardige reize ter ontdekking van den oorsprong van den Nyl. —— Zy maken, als 't ware, gebruik van de geheele (hun voorkomende) aarde, zeeën, rivieren en wateren, met alle derzelver voortbrengselen; doch zelden verder, dan voor hun *daadlyk* en *noodzaaklyk* gebruik. Met de aanschaffing van meerder of van duurzame eigendommen bemoeijen zy zig niet. Zy leven volstrekt van den eenen dag tot den anderen, even als de bedelaars in Europa. Zy verkiezen zelden meer te doen, dan hetgeen daartoe volstrekt noodzaaklyk is; en zy rekenen niets ondraaglyker, dan den dwang van meer te moeten doen, dan hun daartoe goeddunkt: om te moeten gaan, staan, spreken of werken, wanneer het hun niet gelegen komt en zy daartoe door den aandrang der nature niet verpligt worden. „ Zodanig is nog „ tegenwoordig, zegt ROUSSEAU (*a*) volko„ men naar waarheid, de graad van vooruitzigt des „ Caraïben: Hy verkoopt 's morgens zyn bed van „ katoen en komt 's avonds schreyende, om het „ weer te koopen, by gebrek van te hebben „ vooruitgezien, dat hy het noodig hebben zou „ voor den volgenden nagt." —— Wanneer men voorraad, meerder eigendom en werkzaamheid, om zig onderhoud te verschaffen, dan tot daaglykschen nooddruft vereischt wordt, by de wilden aantreft, kan men genoeg-

zaam

(*a*) *Sur l'orig. et les fondem. de l'inégalité parmi les hommes* p. 39.

zaam altyd verzekerd zyn, dat 'er reeds eene aanmerkelyke ondergeschiktheid by hun plaats heeft, en dat zy in eene meer of minder geregelde maatschappy leven. ——

De PLIGTEN daarentegen, die aan ieder mensch, in den staat der natuur levende, opgelegd zyn, en midsdien moeten betragt worden, zyn, by tegenoverstelling van elks regten, dat men zyn evenmensch rustig en vredig moet laten doen wat hem goeddunkt, wanneer hy ons in onze eigene regten niet komt te storen: dat men hem het gebruik der aarde, der zeeën, rivieren en der wateren, zoo min als het genot van derzelver voordbrengselen, niet moet beletten, of moeilyk maken; maar dat wy hem integendeel, als onzen evenmensch, als onzen broeder, als het kind van onzer aller stamvader, en als het schepsel van God op aarde, dat zoo wel als wy zelf naar Gods beeld en gelykenis geschapen is, en tot wien wy allen in dezelfde betrekking staan, aanmerken en hem moeten laten genieten. Wy mogen ons dienvolgende geene de allerminste heerschappy, meesteragtigheid of dwingelandy over zyn persoon of daden aanmatigen; maar wy zyn alleszins verpligt, hem te laten doen en handelen naar zyn welgevallen. Even min mogen wy hem verhinderen in zyne *zedelyke* vryheid, door hem, by voorbeeld, in het voorbrengen van zyne gedagten, het zy mondeling of schriftelyk, te willen tegengaan of beletten, of hem in de uitoeffening van zynen godsdienst te bepalen, of te vorderen, dat hy zig daarin naar onze gedagten, en naar onze wyze, om God te dienen, zou gedragen. —— Met één woord, de gelykheid eens daargesteld

zyn-

zynde, gelyk ik meene dezelve betoogd te hebben, is iederéén verpligt, een ander te laten genieten, aldatzelfde, waartoe hyzelf van zyn kant geregtigd is.

Het is 'er derhalven zeer verre van daan, dat ik met ROUSSEAU zoude eens wezen, „ dat de „ menschen in den staat der natuur onder elkanderen *geen éène zedelyke betrekking*, *noch pligten*, *die hun bekend waren*, *hebbende*, NOCH „ GOED NOCH KWAAD KONDEN WEZEN, EN „ GEENE ONDEUGDEN, NOCH DEUGDEN, „ ZOUDEN HEBBEN; ten ware men deze woor„ den in eenen natuurkundigen zin nemende de „ gebreken en hoedanigheden van een byzonder „ mensch, welken nadeelig konden wezen aan zyn „ eigen bestaan, ondeugden, en daarentegen deug„ den wilde noemen diegenen, welken daaraan be„ vorderlyk konden wezen (*a*)." —— ROUSSEAU zou zelf nimmer tot deze ongerymde en den geheelen mensch van zyne wezendlykste waardye beroovende stelling gekomen zyn, had hy zig geenen zoogezegden wilden mensch gevormd naar zyne eigene vinding en hersenschimmen, die zyn geheel bestaan aan hem zelf alleen verschuldigd was. — *Zie hier*, *o mensch!* zegt hy (*b*), *uwe geschiedenis zoodanig*, *als ik dezelve* GEMEEND *heb te leezen*, NIET IN DE BOEKEN VAN UWE GELYKEN, DIE LEUGENAGTIG ZYN, *maar in de natuur zelve*, *die nooit liegt. Al wat van haar wezen zal*, *zal waar zyn. Daar zal*

(*a*) *Disc. sur l'inégalité p.* 63.
(*b*) *Ibid p.* 7.

zal niets valsch in wezen, DAN HETGENE IK DAARIN VAN HET MYNE ZAL GEMENGD HEBBEN, ZONDER HET TE WILLEN. Terwyl hy even te voren (*a*) had gezegd; „ dat het „ geene geringe onderneming was te onderschei- „ den wat 'er oorspronglyk met wat 'er kunstigs „ in de tegenwoordige natuur van den mensch „ gevonden werd, en eenen staat wel te kennen, „ *die niet meer bestaat*, MISSCHIEN NOOIT „ BESTAAN HEEFT, *die waarschynlyk nooit be-* „ *staan zal*, en waarvan het evenwel noodig was, „ juiste denkbeelden te hebben, om wel te oor- „ deelen over onzen tegenwoordigen toestand." De mensch derhalven, welke door ROUSSEAU gelegd is tot den grondslag van zyne geheele redenering, is niet anders dan eene *fictie*, een *ideaal*; een schepsel van zyne verbeelding: want een wezen, *dat niet bestaat*, *misschien nooit bestaan heeft*, *en waarschynlyk niet bestaan zal*, wat kan dat anders zyn, dan een herfenschimmige vrugt van 's mans verbeelding en willekeur? Het is dan althans zekerlyk de mensch niet; want om de mensch te zyn, moest het of nog bestaan, of buiten tegenspraak bestaan hebben, wyl het anders met hetgeen wy *mensch* noemen niet daadlyk kan vergeleken worden; en het zou dus onmooglyk zyn, te bepalen of hetzelve voor een mensch, dan wel voor een ander wezen, te houden ware.

En, indedaad, aan de schildery, welke ROUS-SEAU

(*a*) *Preface du Disc sur l'orig. et les fondem. de l'inégalité p. 57.*

SEAU (*a*) van zynen mensch ophangt, is het onmooglyk, den wezendlyken mensch zelf te erkennen.
„ Als ik dat wezen, op deze wyze samengesteld,
„ (te weten, regtopgaande) nu alle zyne boven-
„ natuurlyke gaven, *welken het zelve* KAN *ont-*
„ *vangen hebben*, afneme, *zegt hy*, gelyk ook
„ alle kunstige hoedanigheden, welken hy niet
„ heeft kunnen verkrygen, dan door lange vor-
„ deringen; als ik het zelve, met één woord,
„ beschouwe zoodanig, als het uit de handen der
„ natuur heeft moeten voordkomen: *dan zie ik*
„ *een dier, minder sterk dan de eenen, minder vlug,*
„ *dan de anderen, maar, alles te samengeno-*
„ *men, het beste van allen samengesteld. Ik zie*
„ *het zig verzadigen onder een eikenboom, zyn*
„ *dorst lesschende aan de eerste beek, zyn bed*
„ *vindende aan den voet van denzelfden boom,*
„ *die het zyn maaltyd heeft verschaft; en zie*
„ *daar zyne benoodigdheden voldaan.*" Deze schildery van den mensch is zeker, zoo willekeurig mooglyk; berust geheelenäl op veronderstelde of aangenomene, geenszins op bewezene, waarheden. Zy is, op haar zelven genomen, even zoo toepaslyk op het hert, den eland, het rendier, het paard, enz.; ——— maar zy is geenszins die van den mensch bepaaldlyk, zoo als die van alle tyden bestaan heeft, en nog bestaat; en waarin men de kenmerken, welken de huishouding van denzelven van die van andere dieren onderscheiden, vinden kan. En deze beschryving van den mensch, den mensch zelf niet kenschetzende, wordt het onnoodig te

(*a*) *Disc. sur l'origine et les fondem. de l'inégalité p.* 19.

te onderzoeken, of 'er *tusschen zulke wezens*, in den staat der natuur levende, zedelyke betrekkingen, regten en pligten, deugden en ondeugden plaats hebben; en men zou, langs dien weg alleen, aan ROUSSEAU de ontkenning daarvan kunnen gewonnen geven, zonder dat zulks iets bewyzen zoude tegen de zedelyke betrekking, tegen de regten en pligten, die ik hiervoren meen getoond te hebben, dat tusschen *den mensch* en *zynen naasten* plaats hebben.

Als ROUSSEAU, of wie hy zyn mogt, met eenigen klem en grond had willen betogen, dat de opgegevene beschryving van den mensch, in den oorspronglyken staat der natuur, op den mensch waarlyk toepaslyk was, had hy de bestaanlykheid van zoodanigen mensch uit de ondervinding, uit de verhalen en waarnemingen van reizigers, die de wilden in hunne huishouding, of manier van leven, gadegeslagen hebben, moeten bevestigen. Hy had van *het zyn* tot *het kunnen zyn* moeten besluiten; en niet van het *kunnen* tot het *zyn*. —— Dan zou het dermoeite waardig geworden zyn, zynen natuurlyken mensch, en zyne redeneringen en gevolgtrekkingen, daarop gegrond, met nauwgezetheid te onderzoeken. Dan zou men een' vasten grond gehad hebben, om van daan te beginnen. Maar nu rust alles op eenen *ingebeelden* mensch, op een *non-ens*; dat de geschiedenis des menschelyken levens ons niet doet kennen, en waarvan geene zekerheden (*data*) voorhanden zyn.

Wanneer men de verhalen der hier voren aangehaalde en meer andere reizigers inziet, bevindt men steeds, dat de wilden, de eenen meer uitgestrekt dan de anderen, onder elkanderen in zekere familie of

ſtam-betrekking leven. Men vind man, vrouw en kinderen vereenigd levende; en dikwyls verſcheiden' huisgezinnen om en by elkanderen: geheel anders, dan ROUSSEAU zig den wilden mensch voorſtelt, als, namelyk, geheel alleen, op zigzelven dwalende, zonder betrekking tot vrouw of kinderen, en geen' ommegang met de eerſte zoekende, noch onderhoudende, dan die eene louter toevallige ontmoeting, tot voldoening aan zyne dierlyke drift, nu of dan aan de hand geeft (*a*); en waardoor de huishouding van den mensch, zelfs nog beneden die van ſommige dieren, geſteld en verlaagd wordt. —— Men vindt de wilden dan, integendeel, zoo wel gevoelig voor de pligten van het huwlyk, of dezer gemeenzame ſamenleving, als voor de zagte betrekkingen van vader en moeder.— En geſteld, men trof by dezen of genen reiziger het verhaal van het leven van eenen mensch, ja zelfs van meer, aan, overeenkomſtig hetgene ROUSSEAU zig daarvan verbeeld en opgegeven heeft: zou dit verhaal, en deze weinige voorbeelden, dan nog wel genoegzaam zyn, om te beſluiten, dat zoodanig indedaad de oorſpronglyke ſtaat van den mensch geweest is? —— ROUSSEAU zelf zou dit niet kunnen toeſtaan: want op eene andere plaats (*b*) ſprekende van eenige exempelen van *viervoetige* (dat is op handen en voeten gaande) menſchen, houdt hy zelf met alle reden ſtaande, dat deze voorbeelden, genomen van kinde-

(*a*) *Sur l'orig. et les fondem. de l'inégalité* p. 47.; vooral *note* (10), *p.* 238-249.

(*b*) *Sur l'origine de l'inégalité in notis* (3) *p.* 191. *seq.*

deren in een tydſtip, dat hunne natuurlyke kragten nog niet ontwikkeld, noch hunne ledematen gevestigd zyn, niet metäl bewyzen, om te toonen, dat deze viervoetige gang den mensch natuurlyk, en meest overeenkomſtig de orde der natuur, wezen zoude; en dat hy alzoo lief zou willen ſtaande houden, dat de honden niet geſchikt zyn, om te gaan, omdatze in de eerſte weken na hunne geboorte niet doen, dan kruipen. *Byzondere gevallen*, zegt hy woordelyk, *hebben daarenboven weinig kragt tegen het generaal gebruik van alle menſchen, zelfs van geheele natien, die, geene gemeenſchap met andere natien gehad hebbende, ook niets van dezelven hadden kunnen overnemen.*

Al was het derhalven, dat men hier of daar verhaald vond, dat men in dezen of genen oord van de weereld een of meer menſchen had aangetroffen, levende op zulkëene wyze, als ROUSSEAU het leven van zynen wilden-mensch opgeeft: wat zou dan toch uit *zulke* byzondere gevallen tegen het generaal gebruik, of de generale levenswyze van alle menſchen, meer kunnen beſloten worden, dan uit die van de door hem opgegevene viervoetige menſchen? —— Waarom zou ik in dit beſluit anders moeten te werkgaan, dan ROUSSEAU in het voorzeide geval met regt gemeend heeft te moeten doen? — Maar, zoo gaat het den ſchranderſten wysgeer zoo wel als den eenvoudigſten mensch, wanneer men eens aangenomen heeft, eene zekere *ſtelling* te verdedigen, dan doet het vooröordeel ons ſomtyds wapenen gebruiken, die gemaklyk tegen ons zelven om te keeren zyn. ——

Ondertusſchen is het hier de plaats niet, den voorzeiden wilden-mensch van ROUSSEAU in

meer byzonderheden tegentefpreken, waartoe anderszins indedaad een ruim veld zou wezen. Ik ken geene verhandeling, waarin door het ternederplaatfen van ftoute, maar meestäl onbewezene, ftellingen meer gezondigd is, dan in deze zelfde verhandeling van ROUSSEAU gefchied is. Als hy ons den natuurlyken wilden mensch fchildert, moeten wy hem op zyn woord gelooven, of wy zyn nog bevooröordeelde, lafhartige, menfchen, die het hoofd niet ver genoeg durven omdrajen, om te zien wat agter ons, *in den beginne*, voorgevallen is. Maar als deze of gene reiziger den *orang-outang*, den *pongo*, den *jocko*, of, zoo als men dien ook genoemd zoude vinden, den *beggo* en *mandrill*, niet tot het geflagt der menfchen, maar tot dat der beesten, meent te moeten brengen, dan gefchiedt zulks alleen by gebrek van genoegzaam onderzoek, en men meent zig op derzelver uitfpraak niet te moeten verlaten; dan is zelfs het getuigenis van MEROLLA alléén beter, dan dat van vele anderen te famen (*a*): hoe zeer het ook voor een' onbevooröordeeld' lezer handtastlyk mag wezen, dat deze voorkeur alleen het gevolg is van het geliefkoosd voorwerp, welks betoog men zig voorgefteld had; — en dat, op zyn best genomen, uit de relazen van weerskanten, noch voor, noch tegen, den opgegeven wilden-mensch, iets met genoegzamen grond te halen was (*b*).

Als

(*a*) *Sur l'origine de l'inégalité note* (8) *p.* 219-237.

(*b*) Men leze ondertusfchen over dit foort van beesten BUFFON *Hist. Nat. T. XIV. p.* 20. *seq.* Edit. Amft. en men zal bevinden, hoe ook dezen grond aan ROUSSEAU ten eenemaal komt te ontvallen.

Als ik even ſtout, als ROUSSEAU, wilde te werk gaan, zoude ik, misſchien met minder gevaar van tegengeſproken te worden, kunnen ſtaande houden, datmen by alle reizigers in landen, door wilden bewoond, of by diegenen, welken daar een meerder of minder langen tyd hebben verkeerd, geen een ſoort van wilden zal aantreffen, op welken de beſchryving van ROUSSEAU's wilden-mensch toepaslyk wezen zou. Althans ik heb by deze gelegenheid nogmaals de moeite genomen, om een meenigte verhalen en reisbeſchryvingen van zulke lieden doortebladeren, byzonder van verſcheiden' der voorgenoemde latere reizigers, aan welken, gelyk ook byzonder aan LA CONDAMINE en MAUPERTUIS, den lof niet kan geweigerd worden, van met oordeel en nauwkeurigheid gereisd, en hunne waarnemingen te boek geſteld, te hebben; en ik heb nergens wilden aangetroffen, die van het barre en akelige *Vuurland* (*Tierra del Fuego*) zelf niet uitgezonderd, op welker leven en beſtaan de volgende beſchryving van den Geneefſchen wysgeer zelve niet meer of min toepaslyk zoude kunnen gemaakt worden: „De eerſte ontzwagtelingen van het hart waren het gevolg van eenen nieuwen toeſtand, *die in eene gemeenſchappelyke woning mans en vrouwen, vaders en kinders, vereenigde; de heblykheid van ſamen te leven deed de zagtſte geneugtens geboren worden, die by de menſchen bekend zyn, de huwlyks en vaderlyke liefde. Iedere familie wierd eene kleine maatſchappy* (*a*)."

ROUS-

(*a*) *Sur l'origine de l'inégalité p.* 106. „Les premiers developpemens du coeur furent l'effet d'une ſituation „nou-

ROUSSEAU moet naderhand ook zelf van zyne voorzeide gedagten nopens de *zedelyke* betrekking tusschen menschen en menschen, en dus ook nopens derzelver *regten* en *pligten*, deugden en ondeugden, in den natuurstaat levende, stilzwygend zyn afgegaan, wyl hy anders in later tyd zyn voortreflyk werk, *contract social* genaamd, niet op zulke gronden zou hebben kunnen vestigen, als hy daar gedaan heeft. Daar toch dienen de natuurlyke regten en pligten van den mensch tot den grondslag van diegenen, welken hy hem in den burgerstaat, by deze maatschappylyke verbindtenis, wilde toekennen. Hy zoekt daar egter het tegendeel nog wel eenigszins staande te houden (*a*). Doch hetgeen hy, onder anderen, in het *zesde* hoofdstuk des *eersten* boeks van dat werk, handelende over het *pacte social*, als den grond en de beweegreden van dat verdrag opgeeft, loopt daartegen zoo regelregt aan, dat ik overtollig werk doen zoude, met dit opzetlyker aantewyzen (*b*).

Ik meen hiermede genoeg gezegd te hebben, om te toonen, dat de bovenopgegevene ontkenning van dezen wysgeer van alle zedelyke betrekking van den mensch, in den natuurstaat levende, tot zynen evenmensch, van wezendlyken grond ontbloot is,

en

„ nouvelle, qui réunissoit dans une habitation commune „ les maris & les femmes, les pêres & les enfans; l'habi„ tude de vivre ensemble fit naitre les plus doux sentimens, „ qui soient connu des hommes, l'amour conjugal & l'amour „ paternel. *Chaque famille devint une petite société*."

(*a*) *Contract social Chap. VIII. p.* 24. *seq.* Edit. Amst. 8°.

(*b*) Voiez aussi *Livr. II. Chap. IV. in fine p.* 43 *et* 44.

en derhalven niets uitdoet tegen hetgene ik voor derzelver waaragtige bestaanlykheid te voren beredeneerd hadde.

Doch het is zeker het oogmerk des Genootschaps niet geweest, om de voorzeide vrage wegens de gelykheid der menschen, en de regten en pligten, daaruit voordvloeiende, *alleen* te bepalen tot het onderzoek over de gelykheid en de regten en pligten van menschen, *in den staat der natuur levende:* of, met andere woorden, tot de menschen in het algemeen, zonder betrekking tot eene maatschappy, waarin zy konden leven. Maar men heeft buiten twyfel bedoeld, teffens te doen onderzoeken en bepalen, *in welken zin de menschen*, IN EENE MAATSCHAPPY LEVENDE, *kunnen gezegd worden gelyk te zyn? En welke de regten en pligten zyn, die uit* DEZE *gelykheid der menschen nog tegenwoordig voordvloeien?* —— Tot welk onderzoek ik derhalven in de volgende *Afdeeling* zal overgaan. ——

 II. AF-

II. AFDEELING.

I. HOOFDSTUK.

In welken zin de menschen, IN EENE MAATSCHAPPY LEVENDE, *kunnen gezegd worden* GELYK *te zyn.*

Bewezen zynde, gelyk men vertrouwt, dat het is, dat de menschen van natuur gelyk zyn, en dus allen dezelfde *regten* hebben, zoo wel als zy onder dezelfde *pligten* ten opzigte van elkanderen liggen, schynt het van zelfs te spreken, dat zy in de maatschappy zelve volkomen gelyk gebleven zyn, voor zoo verre daarin door de maatschappylyke verbindtenis (*contract social*) *uitdrukkelyk* of *stilzwygend* geene verandering heeft moeten gemaakt worden. Maar om te oordeelen, welke verandering daarin uit den aart en natuur van zoodanige verbindtenis volstrektelyk moet gezegd worden, voorgevallen te zyn, behoort men alvorens te onderzoeken, wat eigenlyk is het *doeleinde* van *de maatschappylyke verbindtenis?*

Om dit te bepalen agt ik het ten eenemaal onnoodig te wezen, in een geleerd onderzoek te treden naar den oorsprong der burgermaatschappyen, en de gevoelens der oude en latere wysgeren op dat stuk te berde te brengen. —— Wy heb-

hebben toch daarvan geene historische bewyzen; en alles moet derhalven neerkomen op redeneringen, getrokken uit den aart en de natuur der dingen, zonder dat spitsvindigheden, door bespiegelingen en schoolgeleerdheid veelal alleen voordgebragt, hier in eenige aanmerking komen kunnen; of dat het noodig zyn kan, dat wy ons met de wederlegging daarvan bezig houden.

Trouwens, het zy ik den oorsprong der burgermaatschappyen daarin stelle, *dat dezelve ligt in het huwlyk: daarna in de kinderen: vervolgends in de samenwoning in één huis en in de gemeenschap van goederen, die daaruit ontstaat: dat dit het waar beginsel is der steden, en, als 't ware, het kweekschool der gemeenebesten: om dat daarop volgen de verbindtenissen van broeders en verdere magen, die, wanneerze niet meer in één huis kunnen geborgen worden, naar andere huizen moeten omzien, en daar door als zoo vele volkplantingen worden; waarop dan weder huwelyken en verwantschappen volgen, daar alweder nabestaanden uit voorkomen: welke voordzetting en afstamming de oorsprong der gemeenebesten is*: gelyk dezelve in de bekende plaats van CICERO (*a*) zeer eigenaartig wordt omschreven; en

(*a*) *De Offic. Libr.* I. 17. „Quod in ipso connubio „sit: proxima in liberis: deinde una domus, communia „omnia. Id autem est principium urbis, & quasi seminarium reipublicæ. Sequuntur fratrum conjunctiones: post „consobrinorum, sobrinorumque: qui cum una domo jam „capi non possint, in alias domos, tanquam in colonias, „exeunt. Sequuntur connubia & affinitates: ex quibus „etiam plures propinqui. Quæ propagatio, & soboles, „origo est rerum publicarum."

en waarmede ook anderen overeenkomen (*a*), het zy ik dezelve aan andere toevallige of stellige oorzaken toeschryve; het *doelwit* der maatschappylyke verbindtenis of der burgermaatschappy zelve, zonder vooröordeel overwogen, kan niet wel iet anders zyn, dan een middel, door alle de leden, of het geheel, daargesteld, tot zekerheid en bescherming van elks persoon, vryheid en goederen, door zoodanige wegen, als welken daartoe *door de geheele maatschappy* nuttig en dienstig geoordeeld worden, en derhalven, om door de geheele maatschappy te doen doen hetgeen door ieder op zigzelven met geen klem en nadruk genoeg zou kunnen gedaan worden. „ 't Is eene vereeni-„ ging van alle de byzondere kragten tot berei-„ king der voorzeide eindens (*b*)." ——

Met andere woorden. Alle menschen, ingevolge hetgene daaromtrent te voren bewezen is, van nature gelyk zynde, zoo moet de burgermaatschappy, in haar waaragtig oogmerk, eene instelling wezen, die het handhaven van deze gelykheid en derzelver verdediging tegen de inbreuk van geweld en onderdrukking ten oogmerk heeft. Zy moet derhalven, uit haren aart, al de betrekkingen, zoo als zy die vond, alleenlyk bevestigen en verdedigen. Zy kan den eenen niet tot *meester*, of

(*a*) BURLAMAQUI *Princ. du droit nat. Part. I. Ch. IV.* p. 26. ROUSSEAU *Disc. sur l'inégalité parmi les hommes* p. 107. & *Contr. soc. Liv. I. Chap. II.* p. 3. *seq.*

(*b*) GRAVINA by MONTESQ. *Espr. des Loix. Livr. I. Chap. III. p. m.* 5.

of tot *ſlaaf*, maken van den anderen. Zy verheft alzoo niemand boven zyne medeburgers: in tegendeel: zy ſteltze allen op eenen evengelyken grond, door allen in eenen ſtaat van onderworpenheid aan eenzelfde algemeen gezag te brengen, het gezag, namelyk, der wetten, dat is, van den wil der maatſchappy (*a*) (1). —

Ik

(*a*) Voiez auſſi LOCKE *du Gouvernem. Civil. Chap.* X. §. *II. p.* 181.

(1) FREDERIK II. heeft tegen MACHIAVEL volkomen naar waarheid aangemerkt, dat als deze in zyn befugt werk, *le Prince*, *den oorſprong der regeringen*, *en de redenen*, *welken vrye menſchen hebben kunnen aanzetten*, *om zigzelven meesters te geven*, alvorens over derzelver verſcheidenheid te handelen, behoorlyk onderzogt had, hy van zelfs de bewyzen zoude hebben moeten medebrengen, welken zyn boek, dat dienen moest, om de misdaad en dwinglandye te onderwyzen, zouden hebben overhoopgeworpen. Dan zou hy hebben moeten bekennen, zegt de Koning (*Anti-Machiavel* p. 1. *ſq.*) „dat de volken voor „hunne rust, en tot hun behoud, noodig gevonden hebben, „om *regters* te kiezen, om hunne geſchillen aftedoen; „*voorſtanders*, om hun te verdedigen tegen hunne vyanden „in de bezitting van hunne goederen; *ſouvereinen*, om „hunne verſchillende belangens te vereenigen in één alge„meen belang; dat zy in den beginne gekozen hebben die „geenen onder hun, welken zy geloofden de wyſten, de „billykſten, de belangloosſten, de menſchlievendſten en de „dapperſten te wezen, om hun te regeren. *Dat derhal„ven de geregtigheid het voornaam doel van den vorst* „(Prinſe) *wezen moet*, *de welvaart der volken*, *die hy be„ſtiert*, *zyn hoogſte wet*. *En dat de ſouverein*, *wel verre „van den willekeurigen meester te wezen der volken*, *die aan „zyne heerſchappy onderworpen zyn*, ER NIET MEER „VAN IS DAN DE EERSTE MAGISTRAATSPERSOON." Voortreflyke taal in den mond van eenen koning, roemry-

ker

Ik meen ter goeder trouwe, dat 'er geen ander *doeleinde* met de burgermaatschappy wezen kan;

en

ker indedaad, dan vele zegepralende veldtogten! — Hy zag de waarheid, *en hy beleed dezelve openlyk voor de volken.* — In een ander geschrift (*Considerations sur les corps polit. de l'Europe*) drukte deze groote Koning zig hieromtrent even duidlyk en kragtig uit. „Zoo myne aan„merkingen, *zegt hy daar*, het geluk hebben, datze aan „eenige vorsten bekend worden, zullen die daarin waarhe„den vinden, welken zy uit den mond hunner hovelingen „en vleiers nooit zouden gehoord hebben: misschien zul„len zy zelfs verbaasd zyn, die waarheden nevens zig op „den troon geplaatst te zien. Dat zy dan leeren, dat hun„ne kwade beginsels de meestvergiftigde bron zyn der on„heilen van Europa. Zie hier de dwaling der meeste vors„ten. Zy gelooven, dat God, opzettelyk alleen uit eene „byzondere oplettendheid voor hunne grootheid, hun ge„lukstaat en hunnen trots, die meenigte menschen geschapen heeft, wier welzyn aan hun is toebetrouwd, en dat „hunne onderdanen eeniglyk geschikt zyn, om tot werk„tuigen en dienaars van hunne ongeregelde driften te ver„strekken. Het beginsel, waaruit men handelt, valsch zyn„de, kunnen de gevolgtrekkingen niet anders, dan onein„dig slegt zyn. Van daar die onbepaalde drift tot ydelen „roem; van daar die brandende begeerte, om alles te over„weldigen; van daar de hardheid der imposten, met wel„ken het volk gedrukt wordt; van daar de luiheid der „vorsten, hunne trotsheid, hunne onregtveerdigheid, hun„ne dwinglandy en alle de ondeugden, die de menschlyke „natuur veriagen. Zoo de vorsten zig van deze dwalende „denkbeelden ontdeden, *en tot het oogmerk hunner instel„ling wilden opklimmen.* *zouden zy zien*, *dat die rang*, „*waarop zy zoo zeer verliefd zyn*, *dat hunne verheffing niet* „*anders is*, DAN HET WERK DES VOLKS; dat die mil„lioenen menschen, die hun zyn aanbevolen, *zig niet tot* „*slaven van één mensch gemaakt hebben*, *ten einde hun* „*meer gedugt en vermogend te maken: dat zy zig niet* „AAN EENEN MEDEBURGER *onderworpen hebben*, *om*

„*mar-*

en teffens, dat de *grondflag* daarvan wezen moet *gelyke* regten en pligten voor allen in 't algemeen ge-

„*martelaars zyner eigenzinnigheden en speelballen zyner* „*grillen te worden; maar dat zy* UIT HUN MIDDEN GE„KOZEN HEBBEN *dien genen, dien zy beschouwden, als* „*den* REGTVEERDIGSTEN, *om hun te bestieren; den* „BESTEN, *om hun ten algemeenen vader te dienen; den* „MENSCHLIEVENDSTEN, *om hunne ongelukken medely*„*dend te verzagten; den* STERKSTEN, *om hun tegen* „*hunne vyanden te beschermen; den* VOORZIGTIGSTEN, „*om hun niet ontydig in schadelyke verwoestende oorlogen* „*in te wikkelen; den* MEESTGESCHIKTEN *eindelyk, om* „*het lighaam van den staat te vertegenwoordigen, en in* „*wien de souvereine magt kan dienen, om aan de wetten* „*en de regtspleging de sterkste hand te leenen, en niet om* „*zelf straffeloos misdaden te plegen en dwinglandy te oefe*„*nen.*" En in zyne schoone *Proeve over de regeringsvormen en de pligten der souvereinen*, slegts weinige jaren voor zynen dood opgesteld, spreekt hy over hetzelfde onderwerp nogmaals in dezer voege: „Dewyl de wetten niet ge„handhaafd noch uitgevoerd kunnen worden, *zonder eenen* „*opzigter*, die zig daarmede onophoudelyk bezighield, *was* „*dit de oorsprong der regenten*, WELKE HET VOLK „KOOS EN AAN WELKEN HET ZIG ONDERWIERP. „Men prente zig wel vast in den geest, *dat de eenige re*„*den, welke de menschen overhaalde, om zig zelven opper*„*hoofden te geven, geweest is het onderhoud der wetten;* „DEWYL DIT DE WARE OORSPRONG DER OPPER„MAGT IS. *De regent was de eerste dienaar van den* „*staat.* Wanneer deze opkomende maatschappyen iets van „hunne naburen te vreezen hadden, bragt hy het volk te „wapen, *en vloog hy toe ter verdediging der* MEDEBUR„GERS. *Deze algemeene natuurdrift der menschen, die* „*hun aanzet, om zig het grootstmooglyk geluk te bezorgen,* „GAF AANLEIDING TOT HET INVOEREN DER VER„SCHEIDENE REGERINGSVORMEN." Zie het een en ander in zyne *Proeve over de Regeringsv. bl.* 10. *en volg. in nota; en bl.* 5 *en* 6.

genomen, wyl alle andere grondslag onbestaanbaar is met de volstrekte gelykheid der menschen. Volgends dezelve kan een gedeelte der menschen niet vervangen worden door een ander gedeelte zonder deszelfs tusschenkomst; maar iedereen heeft een volkomen, onafneembaar, regt, om den wil der geheele maatschappy, waarvan hy werklyk lid worden zou, te helpen bepalen. Trouwens als A. dit regt niet had zou B. zulks, als een aan hem volstrekt toekomend regt, ook niet kunnen eischen: want waarom zou B. zulks meer kunnen doen, dan A.? —— En, zoo voordgaande, by wien, of by welk gedeelte van het geheel, zou dit regt dan eindelyk moeten gezogt en gevonden worden? Men zou het dan nergens zoeken moeten en vinden kunnen, dan by dat gedeelte van het geheel, hetwelk zig daarvan meester had weten te maken door het zoogenaamd *regt van den sterksten*. Maar dat regt van den sterksten is louter *geweld*, *dwingelandy*, *onregt* (*a*). Dit nu hebbenwe hiervoren gezien; dat, door de aangeborene gelykheid en gelyke regten der menschen, van den eenen over den anderen niet mag geoefend worden; en daaruit volgt, dat 'er, in eenen waren en eigenlyken zin, geene burgerlyke maatschappy, geen *contract social*, kan plaats hebben, of gezegd kan worden plaats te hebben, indien dezelve het gewrogt niet ware *van het geheel*. De burgerlyke maatschappy kan geene zoodanige maatschappy indedaad wezen, of genoemd werden, dan voor zoo verre alle hare le-

(*) Voiez aussi ROUSSEAU *Contr. soc. Livr. I. chap. III.*

leden dezelve waarlyk hebben aangegaan: ten opzigte der overigen zou het altyd voorkomen de regering van het geweld, dwinglandy en onregt te wezen; de geweldadige regering van een gedeelte over een ander gedeelte, over menſchen, die geen eigenlyke leden der maatſchappy konden gezegd worden te wezen; maar die daaraan *door het regt van den ſterkſten* onderdanig gemaakt waren; en midsdien eene regering over ſlaven, dat is, over menſchen, aan welken de regten, die hun toekomen, ontroofd, en door overmagt of geweld in bedwang of ſlaverny gehouden worden. —— Maar deze ſtaat van zaken ſluit alle denkbeelden uit van eene maatſchappylyke verbindtenis, en kan dus, in eenen zedelyken zin geſproken, hier niet bedoeld worden.

Als men derhalven ſpreekt van eene burgerlyke maatſchappy, van eene ſamenvoeging van menſchen tot de bovengemelde eindens, dan is 't, dunkt my, volſtrekt onmooglyk, om aan alle de leden, of *contractanten*, niet hetzelfde, dat is, een gelyk, regt toeteſtaan. Niemand toch kan, uit hoofde der hiervoren betoogde gelyke regten en pligten van alle menſchen, bevoegd zyn, om zyn evenmensch te verpligten tot het aangaan van zoodanige maatſchappylyke verbindtenis. Deze daad moet eene geheel vrywillige daad zyn, uit 's menſchen vryheid en gelykheid oorſpronglyk, zal men aan dezelve den naam van eene wettige *verbindtenis* kunnen geven; en zal zy dus van eenige kragt zyn. „ Indedaad, zegt ROUSSEAU (*a*), „ byaldien 'er geene voorafgaande overeenkomst „ ware,

(*a*) *Contr. social, livr. I. Chap. V. p. 16.*

„ ware, waar zou, ingevalle de verkiezing niet
„ *eenparig* ware, de verpligting zyn voor het
„ minder getal, om zig aan de keuze van den
„ grooten hoop te moeten houden; en waarvan-
„ daan zouden honderd, die een meester willen
„ hebben, het regt hebben, om te stemmen voor
„ tien, die 'er geen willen? De wet van de meer-
„ derheid van stemmen is zelf een instelling van
„ overeenkomst en veronderstelt ten minsten eens
„ eenparigheid." —— En, die zoo zynde, dan kan immers niet verondersteld worden, dat ieder mensch, afzonderlyk genomen, door het aangaan van zoodanige verbindtenis, zyne natuurlyke vryheid en gelykheid, midsgaders de uitoeffening der regten, daaruit voordkomende, verder of nauwer zoude hebben willen bepalen, dan volstrekt noodzaaklyk moet gehouden worden ter bereiking van het voorgesteld en zoo even omschreven oogmerk der burgerlyke maatschappy. —— Naar dat *doeleinde* alleen moet derhalven afgemeten, aan hetzelve moet getoetst, worden de gelykheid of ongelykheid, met de regten en pligten daaraan verknogt; die nog tegenwoordig onder de menschen, in eene burgermaatschappy levende, gezegd moeten worden plaats te hebben. ——

Maar als men dat met behoorlyken aandagt en onzydigheid doet, zal men bevinden, dat de menschen, zoowel in de burgermaatschappy, als daarbuiten, hunne oorspronglyke gelykheid hebben behouden; omdat de maatschappylyke verbindtenis, zoomin als eenige andere menschelyke instelling, hun wezen (*essens*) niet heeft kunnen veranderen, maar dat hetzelve, of wel de waardy van ieder mensch, gebleven is, zoo als die te voren

was; en derhalven, dat de menschen, *ten opzigte van elkanderen* noodzaaklyk dezelfde gebleven zynde, dienvolgende ook ten opzigte van elkanderen dezelfde gelyke regten moeten behouden hebben. — Ten anderen. Het oogmerk der maatschappylyke verbindtenis alleen en geen ander geweest zynde, dan om behoorlyke zekerheid voor ieders persoon en goederen te bezorgen, midsgaders, om te handhaven ieders persoonele vryheid en gelykheid, door de samenvoeging van alle de kragten en vermogens van het geheel; zoo moet daaruit dan ook buiten tegenspraak volgen, dat elks byzondere persoonlyke vryheid en gelykheid, om al te doen wat hy wil, gelyk die hier voren aangewezen is, geene andere verandering of bepaling heeft kunnen ondergaan, dan die 'er tot voldoening aan dat oogmerk volstrekt noodzaaklyk was, om, namelyk, zynen byzonderen wil in dien opzigte te moeten onderwerpen aan den wil van de meerderheid van het geheel, waarvan hy zelf een deel uitmaakt. Dit nu zoo zynde, en ieder mensch derhalven volkomen vry en onafhanglyk gebleven zynde in alles, dat door den algemeenen wil, met betrekking tot het voorschreven doeleinde der maatschappy, niet aan zynen byzonderen wil in den weg gelegd wordt; zoo kan 'er geen ander burgerlyk onderscheid of ongelykheid plaats hebben, dan het welk op dat algemeen oogmerk der maatschappye, de voorzeide algemeene nuttigheid namelyk, gebouwd is, te weten, dat de minderheid der leden zig in die zaken aan den wil van het geheel, maar waarvan zy altyd leden blyven, moet onderwerpen, en iedereen aan diegenen moet gehoorzamen, welken met de uitvoering van den algemeenen wil belast zyn. Maar hierin is eigenlyk zelfs geen onderscheid of ongelykheid gelegen: want ieder lid

der maatschappy, hoofd voor hoofd, is tot het zelfde gehouden; en kan zig niet beroemen daarin eenigszins minder verbonden te zyn, dan een ander. — Integendeel is hier eene volkomene gelykheid van alle de leden. — „In den staat der natuur, zegt „ MONTESQUIEU ergens (*a*) zeer eigenaartig, „ worden de menschen gelyk geboren; maar zy „ kunnen zulks niet blyven. De burgermaatschappye doet hun deze gelykheid verliezen; *en zy* „ *worden weêr niet gelyk*, DAN DOOR DE WETTEN." En ROUSSEAU drukt dit niet minder duidlyk en kragtig uit, wanneer hy, het *eerste* boek van het *contract social* besluitende, met deze aanmerking eindigt: „ dat het maatschappylyk verdrag, in plaats van de natuurlyke gelykheid der „ menschen te vernietigen, in tegendeel, eene „ zedelyke en wettige gelykheid invoert by het ge„ ne de natuur ongelyk had kunnen maken tusschen „ de natuurkundige gesteldheid der menschen, daar „ zy hier, hoewel ongelyk kunnende zyn in krag„ ten en verstand, *nogthans allen gelyk worden* „ *door overeenkomst en door het regt.*" —— De wet derhalven is hier, zoo wel als elders, de eenige koningin der menschen. ——

Een ander doelwit, in het aangaan eener burgermaatschappy, als ik zoo even opgegeven hebbe, kan niet *veronderſteld*, maar zou in alle gevallen, daar men dit zou willen voorwenden, moeten *bewezen*, worden: dat is te zeggen, men zou moeten toonen door *preuves*, dat een *geheel* volk zig tot een ander einde vereenigd en tot eene burgermaatschappye geformeerd hadde, eer iemand verpligt zou

(*a*) *Espr. des Loix, livr. VIII. Chap. III. p. m.* 90 *Edit. in* 4*to*.

zou kunnen zyn, dit te gelooven. —— Maar zulke bewyzen zyn niet mooglyk voor den dag te brengen. —— En al ware dit ook mooglyk, dan zou dit nog ſlegts een *daad* wezen, die in allen gevalle geen *regt* bewyzen zou; en waarmede ik my, in dit onderzoek, niet zou behoeven optehouden. Ook zou zulk eene maatſchappy niet verpligtend wezen kunnen voor de nakomelingſchap; wyl deze zig niet verbonden had; en een maatſchappy zoo min als een byzonder perſoon het regt hebben kan, om eenig ander mensch eene verpligting opteleggen, en denzelven daartoe daadlyk te houden, wanneer hy daarover niet gekend en vrywillig toegeſtemd hebbe. Dit zou tegen de hiervoren bewezene gelykheid der menſchen, en de regten en pligten, daaruit voordvloeiende, regelregt aanloopen.

Ik weet wel, dat GROTIUS in het *derde* hoofdſtuk van het *eerſte* boek van zyn beroemd werk *over het regt van oorlog en vrede* beweert, dat, gelyk het aan elk byzonder mensch zoude vry ſtaan, om zigzelven tot ſlaaf te maken van wien hy wil, het ook aan een geheel volk zoude vryſtaan, om zig te onderwerpen aan een of meer perſoonen, zoodanig, dat het aan dezelven geheel en al zoude kunnen overdragen het regt van hetzelve te beheerſchen, zonder voor zigzelven iets van dat regt overtehouden. —— Maar ik ontken ten ſterkſten, dat eenig mensch het regt hebben kan, om zig tot *ſlaaf* van een ander te maken, en gevolglyk ook, dat een geheel volk dit zoude kunnen doen. Afſtand doen van zyne vryheid is indedaad afſtand doen van zyne hoedanigheid van mensch, van de regten der menschlykheid, ja zelfs van de pligten, die daar-

 aan

aan verbonden zyn. Daar is toch geenerlei vergoeding mooglyk voor iemand, die alzoo *van alles* afstand doet. — „ Wat blyft den mensch in de weereld „ over," zegt de ware menschenvriend FROSSARD (*a*), „ indien hy het eenig voorregt verloren heeft, welk „ hem boven de dieren verheft, omdat het het on„ middelyk gevolg is van het vermogen, om te kun„ nen oordeelen. Wat zal hem over deze vernederende „ berooving kunnen troosten? Zal hem iets zyne aan„ wezigheid doen beminnen, als hy met het mensch„ dom niets meer gemeen heeft? Als zyn smaak, „ zyne gevoelens en zyn wil onderworpen zyn aan „ den smaak, de gevoelens en den wil van een' an„ deren? —— Zoek my eene vergoeding voor dit „ rampzalig verlies; plaatst zelfs eenige voordeelen „ by die, welken hem nog aan deze aarde hegten, „ en zie dan of 'er iets te vergelyken is by de VRY„ HEID. Dan zult gy zien, dat de grootste onregt„ veerdigheid, die gy aan uwen medemensch ple„ gen kunt, is, *hem de vryheid te ontrooven*: „ want de vryheid is de eenige staat, waarin de „ mensch waarlyk mensch zyn kan; waarin zyne „ bekwaamheden zig kunnen ontwikkelen, zyn „ ziel zig verheffen, zyn hart deugdzaam worden „ en zyne aanwezigheid een waar geluk zyn kan." — Zoodanige afstand is derhalven, wanneer men daarover ter goeder trouwe spreken zal, onbestaanbaar met de natuur van den mensch; en men zou inderdaad alle *zedelykheid* aan 's menschen daden benemen, wanneer men alle vryheid aan deszelfs wil ont-

(*a*) *De zaak der negerslaven en der inwoners van Guinea, ingeleverd by het gerigtshof der geregtigheid, enz. II. Deel, bl. 7. volg.*

ontnemen kon. — In dat geval, wanneer hy niet meer kiezen kan tusschen goed en kwaad, noch handelen overeenkomstig der insprake van zyn eigen geweten, wordt hy aan het vee gelyk, dat aan het juk gewoon langs denzelfden betreden weg met den stok voordgedreven of geleid wordt; zonder dat de mensch in dat geval eenig *zedelyk* gebruik zou kunnen maken van het edel geschenk, de reden, dat hy boven al het ander gedierte der aarde van den hemel ontvangen heeft, waardoor hy slegts een weinig minder, dan de engelen, gemaakt en tessens ten regeerder der geringer schepselen gesteld is (*a*); en ik meen daarom, dat het menschdom geen regt hebben kan, om zigzelven tot eenen trap van vernedering en onbestaanbaarheid met zig zelven te verlagen, en het dierbaarst geschenk der Godheid, het hoofdvoorregt zyner natuur, het eigendom van den christelyken godsdienst en den grondslag aller zedelyke wetten en overeenkomsten uit zyne handen weg te geven (*b*).

Het voorbeeld, door GROTIUS bygebragt, dat de *Campaniers*, door hunne vyanden, de *Sammiten*, tot het uiterste gebragt, verpligt waren, om, uit twee kwaden het beste kiezende, zig in de armen der Romeinen te werpen, en *zig aan dezen overtegeven met hunne stad Capua, landeryen, tempels en* ALLE HUNNE GODLYKE EN MENSCHLYKE WETTEN, kan, dunkt my, met geene redelykheid worden bygebragt, als een be-

(*a*) *Ps. VIII. v.* 6—9.
(*b*) Vergel. LOCKE *du Gouvernem. civil chap. X.* §. *II. p.* 180 *en* 181.

bewys, dat een geheel volk zig wettiglyk *in ſlavernye* zoude overgegeven hebben. Vooreerst, was deze daad alleen een gevolg *der wezendlykſte vreeze*, dat zy door anderen ſtonden overweldigd te worden; en dus in zoo verre geenszins *vrywillig*. Maar, ten anderen, zy gaven, om zig voor deze overweldiging en vernieling van alles wat hun dierbaar was, te bevryden, zig ter goeder trouwe aan de Romeinen over, om door dezen in alle hunne goederen en tempelen, midsgaders in alle hunne godlyke en menschlyke wetten, beſchermd en gehandhaafd te worden. De Romeinen konden derhalven nimmer het regt hebben, om de Campaniers anders, dan overeenkomſtig hunner eigene godlyke en weereldlyke wetten, te regeren. —— Daarenboven zou iemand *regt* noemen, wanneer het één volk aan het ander alle zyne *godlyke en weereldlyke regten* afnam, en hetzelve alzoo verpligtte, om voordaan alleen naar zynen wil te leven, en God naar zyne wetten en inſtellingen te dienen? Het kan het nooit zyn. Zulk een volk zou dan tot niets, hoegenaamd, omtrent deszelfs overheerſcher gehouden zyn, dan om hem te gehoorzamen, zoo lang hetzelve door volſtrekte overmagt daartoe gedwongen werd. Maar zoodra het zyne ketenen kon afwerpen, zou het daartoe verpligt zyn, om dat het verpligt is, naar Gods zedelyke wetten en de inſpraak van zyn eigen wil en geweten te leven, en omdat de *regten* der *ſlaverny* volſtrekt *geenen* zyn. —— „ Indedaad,” zeiden ſommige leden van den Senaat te Rome, by gelegenheid, datmen daar raadpleegde over de ſtraf, welke men die van Priverna zoude opleggen, omdat zy de landen van hunne naburen, die vrienden der

der Romeinen waren, verwoest hadden, en zy nu zelf door de Romeinen te onder gebragt waren; „ in de daad, kunt gylieden gelooven, dat eenig „ volk, of dat zelfs een byzonder persoon, vry- „ williglyk in eenen staat zal blyven, waarover hy „ onvergenoegd is, en dat hy niet tragten zal, *zig* „ *daaraan, zoodra mooglyk, te onttrekken?* „ Daar is geen verzekerde vrede dan met zulken, „ *die dezelve van goeder harte aangaan*; en men „ moet geen getrouwheid van een volk verwagten, „ *dat men in slaverny meent te brengen* (*a*)."

Ik weet ook wel, dat GROTIUS, in het zelfde *derde* hoofdstuk des eersten boeks van het voorzeide werk (*b*), nog te kennen geeft, dat alle regeringen niet tot voordeel van hun, die geregeerd worden, maar veeleer van die regeren, zyn ingesteld, en dat *dezen* meerder zouden zyn, dan *genen*. Doch ik weet tevens, dat zyne redenering, om te betogen, dat zulks zoodanig *met regt*, en overeenkomstig den aart eener burgermaatschappy, wezen kan, daar zeer zwak is; en dat de gevallen, welken hy uit het burgerlyk leven aanhaalt, om zyn gevoelen op te helderen, by voorbeeld, van het regt van den meester over zyn slaaf, daar het profyt of voordeel geheel aan de zyde van den meester is, hiervoren reeds is wederlegd; dat het *ander*, genomen van het voordeel, dat een geneesheer, in het behandelen van zyne zieken, trekt, niets gemeens zou hebben met de geneeskunst zelve, niet zeer verstaanbaar voorkomt: en dat het *derde*, om te toonen, dat het nut tusschen die re-

(*a*) LIVIUS *Histor. Libr. VIII.* n. 21.
(*b*) §. 8. n. 15.

regeren en geregeerd worden, nogthans somtyds *weerkeerig* is, genomen van het gezag van een man over zyn vrouw, en van een voogd over zyn pupil, hier niets uitdoet, zoo omdat deze weêrkeerigheid van zelfs spreekt, wanneer men de door my opgegevene gronden der maatschappylyke verbindtenis aanneemt, als omdat het niet wel aangaat van een' *civilen* regel, of van eene byzondere instelling van dit of geen volk, te besluiten tot een algemeenen noodzaaklyken regel, waarnaar de maatschappylyke verbindtenis zelve zou behooren te worden opgemaakt. Terwyl het niet ter zake doen kan, dat deze en gene vleiers van koningen en vorsten deze leer zouden hebben toegestemd: want als dat genoeg was, zou 'er geene dwinglandy zoo groot of voor het menschdom zoo vernederende zyn, die niet voor bewezen gehouden zou moeten worden; en wy zouden alle onderzoek en redeneringen kunnen staken. —— GROTIUS had, in plaats van het gezag van zulke lieden by te brengen, zig toen liever moeten herinneren het aanmerklyk gezegde van Willem I, „ dat deze lieden „ by hunne vorsten de oorzaak van het kwaad ver„ zwygen, en, *met leugenagtige voorgevens vleien„de en smekende*, gedurig eenigen schyn of dek„sel zoeken, *om de harten der vorsten tegen hun„ne onderdaanen te ontsteken en te verbitteren „en dat zy van dezen allen niet meer werks ma„ken, dan van beesten* (*a*)."

De Algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden waren in de eerste tyden van de republiek ook van geheel andere gedagten. In het bekend plakaat van

(*a*) *Apologie bl.* 57. (uitg. by C. Silvius in kl. 4to.)

van den 26 Juny 1581., waarby zy den koning van Spanje vervallen verklaarden van de overheid en heerschappy van dezelve landen, zeggen zy, „dat „een prins van den lande alleen gesteld is tot „hoofd over zyne onderzaten, om dezelven te be„waren en te beschermen van alle ongelyk, over„last en geweld, gelyk een herder tot bewaarnis „van zyne schapen: *dat de onderzaten niet ge„schapen zyn tot behoef van den prinse, om „hem in alles wat hy beveelt, het zy godlyk of „ongodlyk, regt of onregt, onderdanig te we„zen*; MAAR DE PRINSE OM DER ONDER„ZATEN WILLE, ZONDER WELKEN HY „GEEN PRINSE IS; om dezelven met regt en „reden te regeren, voorstaan en liefstehebben, „als een vader zyne kinderen, en een herder zyne „schapen, die zyn lyf en leven zet, om dezel„ven te bewaren. *En dat, wanneer hy zulks „niet doet, maar, in plaats van hun te bescher„men, dezelven zoekt te onderdrukken, te over„lasten, hunne oude vryheid, privilegien en ou„de herkomen te benemen, en hun te gebieden „en gebruiken, als slaven, hy alsdan moet ge„houden worden niet als prinse, maar als een „tyran, en overzulks naar regt en reden ten „minsten van zyne onderzaten, byzonder by de„liberatie van de staten van den lande, voor „geen prinse meer erkend, maar verlaten en „een ander in zyn plaats tot bescherming van „hunlieden tot overhoofd, zonder misbruik, mag „gekozen worden* (*a*)." Een plakaat, waarin, zoo

(*a*) *In 't Gr. plak. boek, I. deel, col.* 25.

zoo wel als in de *Apologie* van Willem I., het *doeleinde* van alle burgermaatſchappyen, midsgaders de onvervreemdbare regten van elk mensch ook in den burgerſtaat, tot grondſlagen van de daar gevoerde redeneringen gelegd, en waaruit dezen ook alleen hebben kunnen getrokken, worden (1). Ik

(1) De voorbeelden, die GROTIUS *de jure belli ac pacis libr. I. Cap. III.* §. 8. aanhaalt van volkeren, die zig aan de regering van andere volken, of van eenen koning, of van eenige weinigen, hebben overgegeven, om door dezelven geregeerd te worden, doen hier niets af. *Vooreerst*, ſpreekt hy daar van de daden van *volken*, die derhalven door een *maatſchappylyke verbindtenis* reeds verëenigd waren; terwyl ik hier ſpreke van den grond en het oogmerk der vereeniging zelve. — *Ten anderen*, voor zoo verre deze daden geene *ſlaafſche* onderwerping te kennen geven, waarvan de ongerymdheid zoo even in den text zelve aangetoond is, maar alleen, dat dit of dat volk zig deze of gene *wyze van regering* gekozen heeft, bewyzen dezelven niets tegen hetgene ik tothiertoe beweerd heb: want ieder volk kan zig zoodanigen *regeringsvorm* verkiezen, als hetzelve ter uitoefening van den algemeenen wil best oordeelt. Maar voor zoo verre die volken indedaad verder gegaan zyn, dan zig daarmede een *gouvernement* (wyze van beſtiering) te hebben willen geven, by voorbeeld, door dit gouvernement niet meer aan den wil van hetgeheel, maar alleen aan zyn eigen' byzonderen wil, te onderwerpen, en de nakomelingſchap zelve daarin almede te hebben willen verbinden, zyn deze daden onbeſtaanbaar, en deze voorbeelden niet dan voorbeelden, *quæ nunquam jus efficere posſunt.* Als dit aanging, zouden deze voorbeelden nog met verſcheiden' anderen van later tyd, en daar dan misſchien nog al wat meer ten nadeele der volken uittehalen zyn zou, kunnen vermeerderd worden.

Maar alle deze voorbeelden zouden niets meer uitdoen, om te bewyzen het geen *regtens* is. Neen, alle *gouvernement*,

Ik meen derhalven te mogen besluiten, dat de aart en natuur der zake leert, dat geen ander *contract*

ment, zegt ROUSSEAU (*Contr. soc. livr. III. Ch.* 1. *p.* 79,) *est un corps intermédiaire etabli entre les sujets & le souverain pour leur mutuelle correspondance, chargé de l'exécution des loix, & du maintien de la liberté, tant civile que politique. Les membres de ce corps s'appellent* MAGISTRATS *ou* ROIS, *c'est à dire*, GOUVERNEURS, *& le corps entier porte le nom de* PRINCE. *Ainsi ceux qui prétendent que l'acte, parlequel un peuple se soumet à des chefs n'est point un contrat, ont grand raison. Ce n'est absolument qu'une commission, un emploi dans lequel, simples officiers du souverain, ils exercent en son nom le pouvoir dont il les a fait dépositaires, & qu'il peut limiter, modifier & reprendre quand il lui plait, l'aliénation d'un tel droit étant incompatible avec la nature du corps social, & contraire au but de l'association. J'appelle donc* GOUVERNEMENT *ou suprême administration l'exercice légitime de la puissance exécutive, & prinse ou magistrat, l'homme ou le corps, chargé de cette administration.*

C'est dans le gouvernement que se trouvent les forces intermédiaires, dont les rapports composent celui du tout au tout ou du souverain à l'etat. On peut représenter ce dernier rapport par celui des extrêmes d'une proportion continue, dont la moyenne proportionnelle est le gouvernement. Le gouvernement reçoit du souverain les ordres qu'il donne au peuple, & pour que l'etat soit dans un bon equilibre il faut, tout composé, qu'il y ait égalité entre le produit ou la puissance du gouvernement pris en lui-même & le produit ou la puissance des citoyens, qui sont souverains d'un côté & sujets de l'autre.

De plus, on ne sauroit altérer aucun des trois termes sans rompre à l'instant la proportion. Si le souverain veut gouverner, ou si le magistrat veut donner des loix, ou si les sujets refusent d'obeïr, le desordre succede à la regle, la force & la volonté n'agissent plus de concert, & l'état dissout tombe ainsi dans le despotisme ou dans l'anarchie. Enfin comme il n'y a qu'une moyenne proportionnelle, entre chaque rapport, il n'y a non plus qu'un bon gouvernement possible dans un etat. Mais comme les événemens peuvent changer

etat social (burgermaatſchappy) kan verondersteld worden aangegaan te zyn, dan ik zoo even omſchreven hebbe; gelyk ook, dat, de gelykheid der menſchen, als menſchen, door de maatſchappylyke verbindtenis zelf niet hebbende kunnen worden vernietigd of veranderd: 'er dan ook in de maatſchappy zelve geene andere ongelykheid kan plaats hebben, dan in zoo verre een ieder zynen byzonderen wil, in de algemeene belangens der maatſchappye, aan den algemeenen wil van het geheel moet onderwerpen, en gehoorzamen aan den genen, aan wien de uitvoering daarvan toevertrouwd is; ja zelfs,

sur les rapports d'un peuple, non ſeulement differens gouvernemens peuvent être bons à divers peuples, mais au même peuple en differens tems: —— Het *gouvernement* is dus, wanneer men naauwkeurig ſpreken zal, geheél wat anders, dan de *ſouverein*. Deze is de natie; en gene de uitvoerder van den wil der natie. — Tot de bepaling nu van zulken gouvernement heeft ieder volk een volkomene bevoegdheid, en kan zoodanigen vorm daartoe verkiezen, als het wil. Maar geen volk kan, in eenen *zedelyken* zin geſproken, de ſouvereiniteit over zigzelven, dat is de bepaling van zynen eigenen wil, aan dat gouvernement tefſens, of aan iemand anders buiten zigzelven, afſtaan. Zulk een afſtand zou aan ieder ingezeten deszelfs natuurlyke regten ontnemen, welken wy gezien hebben, dat onafſcheidelyk aan het menschdom verknogt zyn. Een mensch kan zigzelven tot geene blinde dienstbaarheid verpligten, en daardoor alle *zedelykheid* aan zyne daden ontnemen. — En de maatſchappy, die niet door haar zelve wordt beſtierd, maar door eenen van haar niet afhangenden wil, ſchendt de gelykheid der regten van den mensch, en heeft by gevolg in dien zin geene *burgerlyke vryheid*. — De *daden* der volken, waarop GROTIUS zig in voegen, als gezegd is, beroept, uit dit oogpunt beſchouwd zynde, kunnen derhalven gemaklyk beöordeeld worden. —

zelfs, dat dit, wel ingezien zynde, geen onderſcheid of ongelykheid is. — „Langs welken kant," zegt de ſchrandere ROUSSEAU (*a*) zeer wel, „ men tot den grond der burgermaatſchappy moge „ opklimmen, men komt altyd tot hetzelfde be„ ſluit; te weten, dat het maatſchappylyk verdrag „ tusſchen den eenen burger en den anderen eene „ zoodanige gelykheid ſtelt, dat zy zig allen onder „ dezelfde voorwaarden verbinden, en allen de„ zelfde regten genieten moeten: —— dat derhal„ ven uit de natuur van het verdrag elke daad van „ ſouvereiniteit, dat is te zeggen, alle wettige „ uitdrukking van den algemeenen wil, alle bur„ gers gelykelyk moet verpligten of begunſtigen, „ zoodanig, dat de ſouverein alleen het lighaam „ van de natie kent, en niemand onderſcheidt van „ die dezelve uitmaken."

De burgermaatſchappy, in dezen zin genomen, is, myns bedunkens, ook alleen geſchikt voor de ware toepasſing van de leer van Jeſus Christus en van zyne apostelen op hare byzondere leden. Deze leer, zoo als wy gezien hebben, legt tot haren grondſlag *eene algemeene broederlyke liefde*, en beveelt ons, op ieder' bladzyde genoegzaam, *onzen evenmensch lieftehebben*, *als ons zelven*; en dus, om daarmede te leven, als in een' *broedermaatſchappy*. —— Maar hoe zou deze leer voor menſchen, in eene burgermaatſchappy levende, te verſtaan, althans hoe te betragten, wezen, zonder vastſtelling van de opgegevene gelykheid der menſchen, en de volſtrekte verpligting, om zig onderling,

(*a*) *Contr. ſocial livr. II. chap. IV. p.* 42.

ling, *als zoodanigen*, te beschouwen? Als *geboorte alleen* onderscheid maken kon tusschen menschen en menschen, meerderheid van regten geven kon aan den eenen boven den anderen, en de eene mensch derhalven edel en de ander onëdel geschapen werd? — In dat geval waren de hiervoren opgenoemde leeringen en instellingen van den stigter van den christelyken godsdienst onder volken, die zig tot burgermaatschappyen vereenigd hadden, vrugteloos en zyn geheel plan zou onuitvoerlyk geweest zyn, daar hetzelve onder anderen tot oogmerk had, om eene algemeene broederlyke liefde op aarde te vestigen, en alzoo den wille van zynen hemelschen vader op dezelve te doen doen, *gelyk die in den hemel geschiedde.* — Maar, die eenige agting hebben voor de gronden van zynen verhevenen godsdienst, zullen hem zekerlyk niet beschuldigen, dat hy dezelve niet tot alle menschen, ook tot die genen, die in maatschappylyke verbindtenissen leven, zou hebben willen uitstrekken; doch moeten dan ook toestaan, dat alle burgermaatschappyen zoodanig moeten wezen ingerigt, dat de voornaamste hoofdgronden zyner leere, geenen uitgezonderd, daarin op iedereen, hoofd voor hoofd, kunnen worden toegepast, en door geene menschelyke instellingen kragteloos gemaakt, althans verydeld, mogen worden. —

Ik ga derhalven over, om aantewyzen welke *regten* uit zulk eene maatschappylyke verbindtenis noodwendig schynen voordtevloeien, en dienvolgende in alle burgermaatschappyen moeten worden genoten. —

II. AF-

II. AFDEELING.

II. HOOFDSTUK.

Welke de REGTEN *zyn, die uit deze gelykheid der menschen, in eene burgermaatschappy levende, voordvloeien.*

De REGTEN, die uit zoodanige maatschappylyke verbindtenis, als waarvan de *grondslag* en het *doeleinde* in het voorgaand hoofdstuk aangewezen zyn, voor ieder onafhanglyk (1) lidmaat van dezelve, en die niet in zoodanigen staat van laagheid zyn, datze algemeen bekend staan voor geen eigen' wil te hebben (2), voordvloeien, moeten dan noodwendig bestaan hierin;

Vooreerst, om te hebben stem in de wetgevende vergadering der geheele maatschappye, het zy persoonlyk, hetzy by eene door hem medegekozene vertegenwoordiging; en derhalven; om daarin, door zigzelven, of by zoodanige vertegenwoordiging, medereweiken tot bepaling van den wil der geheele maatschappy in alle zaken, geenen uitgezonderd, die tot daarstelling en bevordering van het oogmerk of doeleinde der maatschappylyke ver-

(1) Zie *hiervoren bl.* 10.

(2) B. v., *bedelaars*, en *die gewoon zyn van kerkelyke of andere aalmoezen te leven.*

verbindtenis behooren; en om van ieder der leden te vorderen onderwerping en naarkoming van den maatschappylyken wil (1). ——

Ten

(1) Het strekt my tot een byzonder genoegen, dat de groote MONTESQUIEU ditzelfde regt in eene burger-maatschappy aan ieder burger toekent; en dat ik alzoo myne gedagten daaromtrent met die van dezen uitmuntenden man, althans in het wezendlyke, kan bevestigen. „Comme dans un etat, zegt hy (*Esprit des loix livr. XI. ch. VI. p. m.* 123), tout homme, qui est censé avoir une „ame libre, doit être gouverné par lui même, il faudroit „que le peuple en corps eut la puissance législative. Mais „comme cela est impossible dans les gands états, & est sujet à beaucoup d'inconvéniens dans les petits, il faut que „le peuple fasse par ses représentans tout ce qu'il ne peut „faire par lui même.

„L'on connoit beaucoup mieux les besoins de sa ville, „que ceux des autres villes, & on juge mieux de la capacité de ses voisins, que de celles de ses autres compatriotes. Il ne faut donc pas que les membres du corps „législatif soient tirés en général du corps de la nation, „mais il convient que dans chaque lieu principal les habitans se choisissent un réprésentant.

„Tous les citoyens dans les divers districts doivent avoir „droit de donner leur voix pour choisir le représentant, „excepté ceux, qui sont dans un tel état de bassesse qu'ils „sont réputés n'avoir point de volonté propre. Il y avoit „un grand vice dans la plupart des anciennes republiques, „c'est que le peuple avoit droit d'y prendre des résolutions „actives & qui demandent quelque exécution, chose dont „il est entiérement incapable. Il ne doit entrer dans le „gouvernement que pour choisir ses représentans, ce qui „est très à sa portée. Car s'il y à peu de gens, qui con„noissent le degré précis de la capacité des hommes, chacun est pourtant capable de savoir en général, si celui qu'il „choisit est plus éclairé que la plupart des autres." Dat is: *Gelyk in eenen vryen staat ieder mensch, die geoordeeld*

werdt

Ten tweeden, om te doen al wat hy wil, dat niet aanloopt tegen den uitgedrukten wil van het geheel, waaraan *alleen* hy onderworpen is; terwyl deze onderwerping zelve niet verder gaan kan, dan omtrent hetgene het voorwerp van dien wil zelve uitmaakt, te weten, het nemen der noodige maatregelen tot zekerheid van elks byzondere vryheid, persoon en goederen; en hy derhalven in al het

wordt een vrye ziel te hebben, doorzigzelven moet geregeerd worden, zoo moet een volk en corps de wetgevende magt hebben. Maar gelyk dit onmooglyk is, in groote staten, en aan vele zwarigheden onderhevig is in kleine, zoo moet het volk door deszelfs representanten doen alwat het niet door zigzelven doen kan.

Iedreen kent veel beter de benoodigdheden van zyne stad, dan die van andere steden, en men oordeelt beter over de bekwaamheid van zyne buren, dan over die van zyne andere landslieden. De leden van het wetgevend lighaam moeten daarom niet genomen worden uit het lighaam van de natie in 't algemeen; maar de ingezetenen moeten in iedere hoofdplaats zigzelven een representant verkiezen.

Alle burgers van de onderscheidene districten moeten het regt hebben, om hunne stem te geven, om een representant te kiezen, uitgezonderd zulken, die in zoodanigen staat van laagheid zyn, datze bekend staan voor geen eigen' wil te hebben.

Daar was in de meesten van de oude republieken een groot gebrek, te weten, dat het volk regt had, om 'er werkende besluiten te nemen, en die eenige uitvoering vorderden, zaken, waartoe het ten eenemaal ongeschikt is. Hetzelve moet in de regering der zaken niets te zeggen hebben, dan om zyne representanten te verkiezen, hetgeen zeer wel valt onder deszelfs bereik. Want, indien 'er weinige menschen zyn, die den preciesen graad van bekwaamheid der menschen kennen, zoo is nogthans ieder bekwaam, om in het gemeen te weten, of diegeen, welken hy kiest, meer verlicht is, dan de meesten der overigen.

het overige zoo vry en onafhanglyk gebleven is, als hy te voren was.

Derhalven,

Ten derden, om te denken, te spreken en te schryven wat hy wil, wanneer het *regt* van een ander daardoor niet beledigd wordt.

Byzonderlyk,

Ten vierden, om God te dienen naar zyne eigene kennis en begrippen: met andere woorden: om die wyze van godsdienst, welke hy oordeelt aan het Opperwezen het aangenaamst te wezen, te mogen belyden en oefenen: daar hy zig nooit heeft kunnen verbinden, om dit te doen naar de voorschriften of den wil van een ander; zoo nogthans, dat de goede order, door den algemeenen wil, dat is, de wet, daargesteld, door de oefening van zynen godsdienst niet gestoord, of de evengelyke regten van anderen daardoor niet verkort, worden.

Ten vyfden, om zyn leven en goederen, wanneer die geweldadig wierden aangerand, zonder dat de hulp van de door de maatschappy gestelde burgerlyke overheid kan worden ingeroepen, te verdedigen op de best mooglyke wyze, zelfs ten koste van het leven van den geweldenaar.

Ten zesden, om over zyne goederen te beschikken, naar zyn goedvinden, met uitzondering misschien, om dezelven te geven of te maken aan den openbaren vyand der maatschappy, waarvan hy lid is.

Ten zevenden, om, onder geen voorwendsel, hoegenaamd, van zyn eigendom, of goederen, te kunnen worden ontzet, ten ware de publieke noodzaaklykheid, duidelyk uitgemaakt en door de wetgevende vergadering der maatschappy als zoodanig be-

beoordeeld, zulks vorderde; en dan nog alleen onder eene juiste en voorafgegane schaêvergoeding.

Ten agtsten, om door zigzelven, of by wettige vertegenwoordiging, die lasten te bepalen, welken door de maatschappy, tot instandhouding van het publiek bestuur, moeten gedragen en vereischt worden. „ Al wie het regt zou eischen," zegt LOCKE zeer voortreflyk (*a*), „ van *op eigen gezag* aan het volk, *zonder toestemming van hetzelve*, schattingen opteleggen, zou hierdoor inbreuk doen *op de oorspronglyke wet van den eigendom der dingen*, en zou regtstreeks aangaan tegen het einde, waartoe de regering is ingevoerd. Want in de daad welken eigendom zou ik kunnen gezegd worden te hebben aan datgene, wat een ander my van regtswege zou kunnen ontnemen, alshet hem behaagt?"

Ten negenden, om van ieder ambtenaar van het publiek bestuur rekening en verantwoording van zyne administratie en bewind te helpen afvorderen.

Ten tienden, om alle menschen, zonder onderscheid, te behandelen, als zyne gelyken, als zyne medebroeders, leden van eenënhetzelfde burgerlighaam, die volstrekt geene andere regten hebben, dan hy zelf, en zig daarom niets boven hem kunnen aanmatigen, dan voor zoo verre iedereen gehoorzaamheid, onderwerping en respect verschuldigd is aan diegenen, welken door den wil der maatschappy zelve tot de uitvoerders van hare wetten en ordonnantien gesteld zyn. —— „ De staatkundige vryheid in eenen burger, zegt MONTES-

(*a*) *Du Gouvernement civil Ch. X.* §. *VII. p.* 191. *suiv.*

„ TESQUIEU (*a*), is die gerustheid van geest,
„ welke voordkomt van de gedagte, die ieder heeft
„ van zyne zekerheid, en om die vryheid waarlyk
„ te hebben moet de regering zoodanig wezen,
„ *dat de eene burger den anderen burger niet*
„ *konne vreezen.*"

Ten elfden, om verkiesbaar te wezen tot alle ambten, bedieningen en posten, in de maatschappy plaats hebbende, zonder eenig ander onderscheid, dan van elks deugden en talenten, „ Het „ gemeenebest," zeide de Romeinsche Afgezant FABRICIUS tegen Koning *Pyrrhus* (*b*), „ den „ armen en den ryken gelyklyk tot de publieke be- „ dieningen toelatende, maakt alzoo alle burgers „ onder elkanderen gelyk, en erkent geen ander „ onderscheid tusschen hun, dan dat van verdiens- „ ten en van deugd."

Ten twaalfden, om niet geregtiglyk beschuldigd, gearresteerd en gevangen gezet te kunnen worden, dan in zoodanige gevallen, en volgends zoodanige formaliteiten, als welken door de wet zelve *te voren* bepaald zyn. Ik zeg: *te voren.* Want de wet alleen geeft den wil der maatschappy te kennen, en beperkt een iegelyks natuurlyke vryheid, zonder welke tekennengeving en beperking (met uitzondering egter van zulke zaken, welken den mensch, in den natuurstaat levende, reeds verboden waren, aan welks pligten hy altoos onderhevig blyft) hy anders ook in dezen zou kunnen handelen naar zyn welgevallen, en dus geen overtreding van de wet kunnen begaan. ——— Alle *andere*

(*a*) *Espr. des loix livr. XI. ch. VI. p. m.* 122.
(*b*) DION. HALICARN. *Excerpt. legat. p.* 744-748.

dere beschuldiging, arrest en gevangenneming, als door den wil der maatschappy niet te voren is uitgedrukt, zou nul en louter geweld zyn. „In „ alle staten derhalven, zegt dezelfde LOCKE (*a*), „ moet de magt van hun, die regeren, uitge- „ oefend worden volgends afgekondigde en ont- „ vangene wetten, niet naar op staanden voet „ genomene besluiten; want anders zou men zig in „ een erger en gevaarlyker staat bevinden, *dan in* „ *den staat der nature*, zoo men met de veree- „ nigde magt van eene geheele meenigte een per- „ soon, of een zeker getal van persoonen, gewa- „ pend had, om zig naar hun welbehagen te doen „ gehoorzamen, indien dezelven daarin geenerlei „ maat moesten houden, en alleen overeenkom- „ stig met de wilkeurige besluiten der eerste gedag- „ ten, die hun invielen, konden handelen; zon- „ der datze, tot dien tyd toe, hunnen wil te kennen „ gegeven, of eenige regels in agt genomen had- „ den, die hunne daden konden goedmaken." —

Ten dertienden, om in cas hy schuldig, en het alzoo noodzaaklyk, geoordeeld wordt, om hem te arresteren en gevangen te nemen, in alle gevallen niet strenger behandeld te worden, dan volstrekt van nooden is, om zig van zyn persoon te verzekeren, en verzekerd te houden. ——— Daar hierdoor aan het oogmerk der maatschappy voldaan wordt, kan men niet veronderstellen, dat ieder lid zig by het *contract social* tot iets meer verpligt heeft.

Ten veertienden, om van de aarde, zeeën, rivieren en wateren op dezelve, voor zoo verre daarvan

(*a*) *Du gouvernem. civil*, *ch. IX.* §. *IV. p.* 186.

van geen daadlyk bezit genomen of gebruik gemaakt is, een vry en onbelemmerd gebruik te maken: ——

Gelyk ook,

Ten vyftienden, van alle de voordbrengfelen derzelven.

En voords,

Ten zestienden, om het overtollige dier goederen, welken hy, of de maatfchappy zelve, niet van nooden heeft, te brengen waarhenen hy wil, om die tegen anderen te verruilen, te verkoopen of te verhandelen, naar zyn welgevallen: met een woord: om overal eenen onbelemmerden handel te dryven: naardien de aarde, zeeën, rivieren en wateren, met alle derzelver voordbrengfelen, niet anders of verder aan byzondere perfoonen of maatfchappyen kunnen toebehooren, dan voor zoo verre dezelven daadlyk in bezit genomen en tot werklyk genot dienen kunnen, daar de liefderyke fchepper van dat alles alhetzelve tot gebruik van alle zyne kinderen gefchapen en gegeven heeft, en ieder byzonder mensch daarop anderszins een gelyk en onafneembaar regt heeft.

Wanneer men nu de gronden met aandagt heeft overwogen, waarop ik meen, dat de maatfchappylyke verbindtenis ook nog tegenwoordig berust, zal men, denk ik, moeten toeftaan, dat de *regten* van elk lidmaat derzelve tot de opgegevene hoofdartikelen moeten worden gebragt; en teffens, dat dezen alleen beftaanbaar zyn met de natuurlyke evengelykheid en onafhanglykheid der menfchen. Alle andere burgermaatfchappyen, waarin alle deze *regten* door ieder der leden niet uitgeoefend worden, zouden inloopen tegen het egt oogmerk haarer in-

instelling; en niet gezegd kunnen worden in dien zin vry te zyn. —— De burgerlyke regten zyn derhalven in dedaad regten, welken hunnen oorsprong van den schepper der natuur alleen hebben; geenszins van eenige menschelyke magt, dieze gerekend zou kunnen worden te *verleenen.* De burgermaatschappy kan dus het menschdom zyne regten niet ontnemen. Haar oogmerk, zoo als wy zagen, vordert dit ook niet. Integendeel hetzelve verdedigt en verzekert dezelven. ——

Aan den anderen kant meen ik, dat alle verdere regten, welken men zou mogen oordeelen aan den mensch, in eene burgermaatschappy levende, toe te komen, en die men in den eersten opslag somtyds onder de voorzeide artikelen niet mogt begrepen vinden, nogthans by nadere overweging zullen bevonden worden, daaruit gemaklyk getrokken of daartoe gebragt te kunnen worden. ——

Ik heb, by voorbeeld, daarby niet uitdruklyk gezegd, dat ieder lid het regt heeft, om zoodanigen vorm van regering der maatschappy te helpen bepalen en instellen, als hy tot bereiking van het doelwit der maatschappy noodzaaklyk oordeelen mag. Doch dit regt was, meen ik, duidelyk genoeg voor hem opgesloten in het opgegeven *eerste* artikel, waarin hem stem wordt toegekend in de wetgevende vergadering der maatschappy, om alzoo den wil van hetgeheel in alle zaken te helpen bepalen; terwyl het van zelfs sprak, dat daaronder ook behoorde het regt tot het helpen bepalen van eenen regeringsvorm, zonder welken de wil der maatschappy van geen beteekenis zou wezen, dat is te zeggen, zonder uitvoering blyven zou.

Om die zelfde reden heb ik ook niet afzonderlyk

opgenoemd, en aan ieder lid der burgermaatschappy toegekend het regt, om verbonden aantegaan of te verbreken, en dienvolgende, om vrede of oorlog te helpen maken; om de wyze van regtspleging te bepalen, geregtshoven en regtbanken intestellen, en wat van dien aart meer is: omdat dit alles genoegzaam is opgesloten in het algemeen regt, dat by hetzelfde *eerste* artikel uitgedrukt is; —— en het derhalven ten eenemaal overtollig scheen, om hetzelve, op het voetspoor van eenige oude en latere wysgeren, in onderdeelen te splitsen, en die wederom in nog anderen te schiften: waarby dan nogthans ligtelyk het een of ander had kunnen overgeslagen en alzoo twyfelagtig gemaakt worden. — gelyk by sommigen hunner geschied is. Een algemeenen regel, die alleenlyk door met name opgegevene uitzonderingen bepaald wierd, gelyk in verscheiden' der volgende artikelen gedaan is, agtte ik daarom veiliger en zekerder te wezen.

Voor 't overige zult gy, Myne Heeren, zeker hebben opgemerkt, dat deze uitzonderingen, zoo min als de algemeene regel zelve, niet instemmen met het stelsel en de leere van ROUSSEAU. —— Deze toch beweert, dat de maatschappylyke verbindtenis „eene associatie is tot bescherming van persoo„nen en goederen van ieder lid door de gemeene „magt, *en waarin ieder lid, zig vereënigende „met allen,* NOGTHANS AAN NIEMAND „GEHOORZAAMT, DAN AAN ZIG ZELVEN, „EN ZOO VRY BLYFT ALS TE VOREN (*a*)." — Doch deze stelling is klaarblyklyk valsch, en loopt, wan-

(*a*) *Contr. social, livr. I. chap. VI. p.* 14.

wanneer men met geene woorden ſpelen wil, regelregt aan tegen het voornaam oogmerk der burgerlyke verbindtenis *zelve*; hetwelk buiten twyfel daarhenen ſtrekt, om ieder lid in maatſchappylyke zaken aan den wil van het algemeen te onderwerpen; en daar deze wil door de meerderheid zoo wel als door eenparigheid, door vertegenwoordiging zoo wel als by eene perſoonele ſtemming kan worden uitgemaakt, ſpreekt het van zelfs, *dat ik niet zoo vry ben gebleven, als ik te voren was*, toen ik met dezen wil der maatſchappy niet van doen had, wyl ik my door geen *contract* aan denzelven onderworpen hadde. ——

En zoo zeer als deze ſtelling op haar zelven onbeſtaanbaar voorkomt, zoo zeer ſchynt dezelve teffens inteloopen tegen de leere, welke ROUSSEAU daarop aanſtonds, en ſchier in eenen adem, laat volgen, „ dat alle deze bedingen nederkomen „op dit eenig, te weten, op de geheele overga-„ve van ieder lidmaat der maatſchappy *met alle* „ *zyne regten* aan de gemeenſchap (*communau-*„*té*) (*a*);" zoodanig, dat men, alles van het maatſchappylyk verdrag afzonderende, dat deszelfs wezen niet uitmaakt, men bevinden zou, dat het zig tot dit volgende bepaalt: *Ieder onzer ſtelt in 't gemeen zyn' perſoon en* ZYNE GEHEELE MAGT ONDER DE OPPERBESTIERING VAN DEN ALGEMEENEN WIL, *en wy ontvangen*, EN CORPS, *ieder lidmaat als een onverdeelbaar gedeelte van het geheel* (*b*). Want hoe is deze overgifte nu over-

(*a*) *Contract ſoc. ibid. p.* 18.
(*b*) *Ibid. p.* 19. „Chacun de nous met en commun „ſa perſonne & *toute ſa puiſſance ſous la ſuprême direction de*

overeentebrengen met eene focieteit, waarin *ieder zoo vry blyft als hy te voren was*, *en aan niemand gehoorzaamt*, *dan aan zigzelven?* Hoe is dezelve te vereenigen met hetgene ROUSSEAU wat verder zegt, *dat ieder*, *die weigert te gehoorzamen aan den algemeenen wil*, *daartoe gedwongen zal worden door het geheel lighaam* (*a*)? Want niemand zal in dien zin voor goede munt aannemen hetgeen hy 'er tot goedmaking byvoegt, dat dit niet anders zou beteekenen, *dan dat*, *als hy niet wil*, *men hem dwingen zal vry te wezen* (1). —

Maar het is daarenboven ook geheel verkeerd te ftellen, dat ieder lidmaat der burgermaatfchappy zyn perfoon en ZYN GEHEELE MAGT *aan de opperbeftiering van den algemeenen wil zoude overgegeven hebben.* Dit is niet verder waar, dan noodig is tot bereiking van het doelwit der maatfchappy; en daartoe is, gelyk wy gezien hebben, de *geheele* overgave van elks *geheele* magt, of van *alle* regten van ieder mensch, niet van nooden. Zelfs zyn 'er regten, die den mensch toebehooren, welken hy aan geen ander, noch aan eene maatfchappy, overdragen kan; by voorbeeld, het regt, om God te dienen zoo als hy wil; of wel, om met betrekking tot godsdienftige waarheden, de uitfpraak van zyn eigen geweten, en niet die van andere

„ *de la volonté generale*; & nous reçevons *en corps* „ chaque membre comme partie indivifible du tout."

(*a*) *Ibid. p.* 23. „ Que quiconque refufera d'obéir à „ la volonté générale y fera contraint par tout le corps."

(1) „ Sinon qu'on le forçera d'être libre."

dere menschen, tot den regel van zyn gedrag te maken. ROUSSEAU heeft dit ook zelf wel gevoeld; want vervolgends, handelende *van de bepalingen van den souvereinen wil*, zegt hy: *Men komt overëen, dat alles wat een ieder vervreemdt door de maatschappylyke verbindtenis van zyne magt, goederen en vryheid*, DAT ZULKS MAAR IS DAT GEDEELTE VAN DAT ALLES, WAARVAN HET GEBRUIK VOOR DE MAATSCHAPPY VAN GEWIGT IS; *maar men moet ook toestaan*, DAT DE SOUVEREIN ALLEEN OORDEELEN KAN OVER DAT GEWIGT(*a*). —— Doch dit laatste is met het voorafgaande weder volkomen onbestaanbaar. Als de maatschappy zelf over alles zou moeten oordeelen, te weten, of *dit* of *dat* gedeelte van elks byzondere regten *aan het geheel* afgestaan is, en of daarover derhalven door de maatschappy zelve zou kunnen beschikt worden, zoodanig, dat elk zig, in alle gevallen, naar die bepaling zoude moeten gedragen: dan zou de maatschappy inderdaad even onbepaald, even willekeurig, even tyranniek, in hare besluiten kunnen wezen, als de ergste eenhoofdige, aristokratische of andere dwinglandysche regering immer geweest is; en het zou 'er dan weinig op aankomen, of deze geweldenary uitgeoefend wierd door den scepter en de kroon, of wel door eene hoogklinkende vergadering des volks. —

Trou-

(*a*) *Contr. soc. livr. II. Chap. IV. p.* 39. „On convient que tout ce que chacun aliéne par le pacte social „de sa puissance, de ses biens, de sa liberté, *c'est seulement la partie de tout cela d'ont l'usage importe à la communauté;* mais il faut convenir aussi *que le souverain seul est juge de cette importance.*"

Trouwens al bestond deze vergadering uit *alle* de byzondere leden van *hetgeheel*, zou zy dikwils in het geval kunnen zyn, van met meerderheid van stemmen te besluiten; en wanneer zy slegts uit representanten der natie bestond, zou zy dit insgelyks moeten doen: maar wanneer dan zoodanige meerderheid aan geen' anderen regel, dan aan haren souvereinen wil, gebonden was, en alles beslissen kon naar haar welbehagen, zonder aan eenige godlyke of menschelyke wetten en regten gebonden te wezen: dan vraag ik welke zekerheid ieder lid der maatschappy hebben kan voor de veiligheid van zyne onvervreemdbaarste regten; en om niet telken reize beroofd te worden van diezelfde regten en goederen, om wier behoud hy zig in eene burgermaatschappy begeven heeft? —— En waarom toch zou eene vergadering des volks, of van deszelfs vertegenwoordigers, minder aan uitzonderingen of bepalingen van haren wil kunnen worden onderhevig gemaakt, dan alle andere lighamen, die over de regten, goederen, eigendommen, enz., van eenig ander mensch, in deze of gene betrekking, moeten beschikken? — Waarom zou men minder van de ondergeschiktheid van den algemeenen wil mogen uitzonderen deze en gene regten van ieder mensch; zoo als wy hiervoren opgegeven hebben; dan ROUSSEAU zelf daarvan uitzondert byzondere gevallen of regten, waarin partikuliere persoonen ter eenre en het publiek ter andere zyde betrokken zyn (*a*)? Neen, „ alhoewel „ de *wetgevende magt* de *hoogste magt* van den „ staat

(*a*) *Contract social*, *livr. II. ch. IV. p.* 41.

„ staat is, zegt LOCKE (*a*), kan dezelve nog-
„ thans niet volstrekt wilkeurig zyn over het leven
„ en de goederen des volks. Want deze magt
„ niet anders zynde, dan de magt van elk lid der
„ maatschappy, gesteld in handen van die verga-
„ dering, welke de wetgever is, kan dezelve niet
„ grooter zyn, dan die, welke alle die onderschei-
„ den' persoonen hadden *in den staat der natuur*,
„ voor dat zy hunne byzondere magt aan de ge-
„ meenschap overgegeven hadden; daar niemand
„ aan een ander meer magt kan overdoen, dan
„ hy zelf had. Maar nu had niemand een vol-
„ strekte en eigendunklyke magt over zigzelven,
„ of over een' ander, het zy om zig zelv', of aan
„ een ander, het leven en eigendom, of eenig
„ goed, dat hem toekomt, te ontnemen. Een
„ mensch kan zig derhalven aan de eigendunkly-
„ ke magt van een ander niet onderwerpen, en,
„ in den natuurstaat geen wilkeurige magt hebben-
„ de over het leven, de vryheid of de bezittingen
„ eens anders, maar zyne magt zig volgends de
„ natuurwetten alleen uitstrekkende tot bewaring
„ van zyn' eigen' persoon, en tot die van het ge-
„ heel menschlyk geslagt: zoo is dat ook alles
„ wat hy geeft en wat hy kan geven aan de maat-
„ schappy, en dus aan de wetgevende magt der-
„ zelve; zoodat de magt van deze zig ook niet
„ verder uitstrekken kan." ——

Ik heb gemeend, deze stelling van ROUSSEAU wat breedvoerig te moeten tegenspreken, omdat het my is voorgekomen, dat van dat begrip, onder ande-

(*a*) *Du Gouvernem. civil*, ch. X. §. II. p. 181.

anderen, door de fransche nationale vergadering, (*assemblée constituante*) een wezendlyk misbruik is gemaakt, door inbreuk te doen op velerlei soort van eigendommen, en daarover te beschikken, als moest alle eigendom gerekend worden in de gemeenschap gebragt te zyn, en daartoe wettiglyk te behooren. Niets is in waarheid *gevaarlyker* in eenen burgerstaat, dan deze stelling, en meer geschikt, om onder schyn van het algemeen belang te bevorderen de eigendunklykste magt intevoeren: zoo als de ondervinding ook bereids heeft doen zien: want de *tegenwoordige wetgevende vergadering* (1), op dezen gebaanden weg voordstappende, schynt aan hare voorgangers niet schuldig te zullen blyven in het aanranden en vernietigen van sommige eigendommen, welken nog waren overgebleven, waarvan zy zig, zonder dat voorbeeld, waarschynelyk wel zou hebben gewagt. —— Doch deze gevaarlyke stelling van ROUSSEAU, of liever deze tegenstrydigheid van ROUSSEAU met zigzelven, kwam naar allen schyn daar van daan, dat hy by eene andere gelegenheid gesteld hebbende, dat de mensch, in den natuurstaat levende, geen ééne *zedelyke* betrekking had tot zynen evenmensch, en dienvolgende geene regten of pligten ten opzigte van denzelven kende; waarvan te voren breeder is gesproken; aan denzelven nu in de burgermaatschappy niet wel eenige andere regten konde toekennen, dan die *uit de maatschappylyke verbindtenis zelve* voordvloeiden, en daarom moest hy hem daaraan zoo wel geheel en al *onderwerpen*, als hy hem

(1) [Men schreef dit in 1791.]

hem daardoor *tot een mensch*, die nu *zedelyke* regten en pligten had gekregen, *verheffen* moest. — Maar dan kwamen hem weder zaken voor, die hy noch uit DEZE *onderwerping*, noch uit DEZE *verheffing*, van den mensch goedmaken of bepalen konde; en dan was hy verpligt toevlugt te nemen tot ſtellingen en redeneringen, die, uit 's menſchen natuurlyke en onvervreemdbare regten oorſpronglyk, vlak aanliepen tegen, ten minſten niet overeenkwamen met, de gronden, die hy te voren gelegd had: eene aanmerking, die men by het lezen van het *Contract ſocial* van ROUSSEAU niet genoeg in 't oog houden kan.

Ik meene dus de REGTEN van den mensch, in eene burgermaatſchappy levende, zoo wel met betrekking tot den algemeenen wil der maatſchappy, als die hy, niet onderworpelyk aan dien algemeenen wil, aan zigzelven voorbehouden heeft, zoo als ik dezelven aan hem toegeſchreven hebbe, hiermede voor genoegzaam uitgemaakt te mogen houden; en ik ga derhalven over, om te ſpreken van de PLIGTEN, welken aan ieder mensch, in denzelfden ſtaat, opgelegd zyn. ———

G II. AF-

II. AFDEELING.

III. HOOFDSTUK.

Welke de PLIGTEN *zyn, die uit deze gelykheid der menschen, in eene maatschappy levende, voordvloeien.*

Van zoo veel belang, als het voor den mensch wezen mag, zyne *regten*, als *burger*, te hebben leeren kennen, van even zoo veel belang moet het ook voor hem gerekend worden, dat hy zyne PLIGTEN in die betrekking wel begrype, en steeds voor oogen hebbe, opdat hy zyne *regten* niet misbruiken moge, om diezelfde oogmerken, waartoe zy verleend zyn, te verydelen, en om diezelfde regten van anderen omvertewerpen, die hy moest verdedigen. En offchoon deze PLIGTEN, door tegenoverstelling van ieders REGTEN, by eene aandagtige beschouwing niet ongemaklyk kunnen worden opgemaakt, zal het nogthans niet ondienstig zyn, dat wy ons met de optelling daarvan eene wyle tyds bezig houden. —

De *eerste* PLIGT, die hier alaanstonds voor ieder burger in aanmerking komt, bestaat daarin, dat men een iegelyk lidmaat der burgermaatschappy rustig en op de volkomenste wyze laat genieten alle de *regten*, welken aan hem, als *burger*, toekomen, en welken te voren door ons opgenoemd zyn; zoo zelfs, dat men hem in de uitoefening van

van die regten alleszins behulpzaam moet wezen. Als ieder burger dezen pligt steeds voor oogen had en betragtte, zou 'er in de burgermaatschappy zelve nimmer iets gebeuren, waarover hy zelf reden zou hebben, om zig te beklagen, en terwyl de regten van allen ongeschonden bewaard wierden, zou hy zyne eigene in de grootste volkomenheid genieten. De volmaaktste uitoefening van elks *pligten* is buiten tegenspraak de hoogstmooglyke beveiliging en bevordering van ieders burgerlyke *regten*.

Ten anderen, moet hy zig even gewillig aan den algemeenen wil der maatschappy, in alle maatschappylyke zaken, onderwerpen; denzelven wil voorstaan, en deszelfs stipste naarkoming, zoo veel in hem is, bevorderen. Aan derzelver beslissing heeft hy zig in die gevallen volkomen onderworpen; en hy kan derhalven, zonder eene misdaad te begaan, dezelve niet wederstreven. Zoo groot als zyne *regten* zyn, even zoo groot zyn ook zyne *pligten*. De maatschappy heeft evenveel regt, om *dezen* van hem aftevorderen, en derhalven de stipste onderwerping aan haren wil te eischen, als hy heeft op de inroeping zyner eigene regten. Zy kan 'er hem dan ook op de volkomenste wyze toe dwingen. Doch deze pligt, wel begrepen en uitgeoefend, is eigenaartig geschikt, om het hoogstmooglyk geluk van ieder byzonder lid te bevorderen, door alle verwarring in de burgermaatschappy voortekomen; en het werk der regering ten uitersten gemaklyk te maken. Een zoodanige staat zou, wanneer deszelfs *regeringsvorm* daarenboven tot die volmaaktheid was gebragt, waarvoor dezelve vatbaar

is, en door welke alleen de maatſchappy altoos voor verwarring zoude kunnen behoed worden, een der gelukkigſte maatſchappyen op aarde wezen, en ieder lidmaat van dezelve zou het vreedzaamst genot erlangen van zyne regten, en van zelfs tegen alle onregt en geweld beveiligd zyn. Ieder lid der maatſchappy heeft derhalven het hoogst belang in de ſtipte betragting van dezen pligt, alsmede, om de handtehouden, dat hy door iederëen naargekomen werde. —— Niets loopt meer regelregt aan tegen de evengelykheid der regten van ieder mensch, dan de overtreding van dezen pligt; en is uit zynen aart meer geſchikt, om regeringloosheid en de daarmede altydgepaardgaande onheilen voordtebrengen, en eene vrye, dat is, eene op de gelykheid der menſchelyke regten gevestigde, burgermaatſchappy te ontbinden.

Ten derden, is ieder lidmaat der maatſchappy verpligt, om zyn leven te wagen tot beſcherming en behoud van dezelve, wanneer en zoo dikwyls, als zulks door haar noodzaaklyk geoordeeld wordt. „ De maatſchappylyke verbindtenis," zegt ROUSSEAU zeer wel (*a*), „ bedoelt het behoud en „ de beſcherming van allen. Die het einde wil, „ wil ook de middelen, en die middelen zyn „ onafſcheidbaar van eenige gevaren, zelfs van „ eenige verliezen. Die zyn leven behouden wil „ ten koste der anderen, moet hetzelve ook voor „ hun geven, als zulks van nooden is. —— De „ burger is dan geen regter meer van het gevaar, „ waar-

(*a*) *Contr. ſoc. livr. II. Chap. V. p.* 45.

„ waaraan de wet wil, dat hy zig blootſtelt." Zonder dat zou de ſtaat ook dikwils niet kunnen behouden worden. En wanneer een burger zyn leven tot beſcherming van den ſtaat blootſtelt, wat doet hy meer, dan aan denzelven te ruggeven hetgene hy daarvan ontvangen heeft, te weten veiligheid en beſcherming? —— „ Wat doet een „ burger, vraagt ROUSSEAU (*a*), dat hy niet „ meermalen en met meer gevaar verpligt was te „ doen in den ſtaat der natuur, wanneer hy, tot „ onvermydelyke gevegten verpligt, ten gevare „ van zyn leven datgene beſchermde, dat hem tot „ onderhoud zyns levens moest dienen? Allen, „ 't is waar, moeten in den nood voor het vader- „ land vegten; maar daarentegen behoeft ook nie- „ mand dit voor zigzelven te doen. Wint men „ 'er derhalven niet waarlyk by, met een gedeel- „ te dier gevaren te loopen voor hetgeen onze „ geheele zekerheid uitmaakt, welken wy voor „ ons zelven zouden loopen, zoodra ons die zeker- „ heid ontnomen was?" —— *Een verrader van zyn vaderland*, zegt CICERO (*b*) daarom, *is niet meer te veragten, dan die het algemeen nut en welzyn verlaat, om zyn byzonder nut en welvaart. Waarom zulkëen te pryzen is, die den dood ondergaat voor het gemeenebest, wyl die toont, dat het vaderland ons waarder is, dan wy aan ons zelven* (1). —— En in

(*a*) *Ibid. Chap. IV. p.* 44.

(*b*) *De finib. bon. & mal. lib. III.* 19.

(1) „ Nec magis vituperandus eſt proditor patriæ, quam „ communis utilitatis aut ſalutis deſertor, propter ſuam „ utilitatem aut ſalutem. Ex quo fit, ut laudandus ſit „ is,

in de daad: *'t Is zoet voor het vaderland, zoet voor vrienden, te sterven* (1).

Een *vierde* pligt voor ieder burger, uit den opgenoemden grond van gehoorzaamheid aan den wil der maatschappy oorsprongiyk, bestaat ook byzonderlyk hierin, dat hy zig moet onderwerpen aan de straffen, welken zy op de overtreding harer wetten gesteld heeft, in gevallè die op hem zouden moeten worden toegepast, zoodanig zelfs, dat hy nader strafschuldig worden zou, wanneer hy zig daartegen met geweld kwame te verzetten. „'t Is om „zelf het slagtoffer niet te wezen van eenen moor„denaar," zegt dezelfde ROUSSEAU (a), „dat „men toestemt den dood te ondergaan, wanneer „men het zelf wordt. By zoodanige verbindte„nis, wel verre van over zyn eigen leven te be„schikken, denkt men aan niets anders, dan om „hetzelve te beveiligen; want het is niet te den„ken, dat iemand der *contractanten* toentertyd „het voornemen had, *om zig te doen ophan„gen.*"

Uit dienzelfden hoofde, en om dezelfde reden, is hy, *ten vyfden*, verpligt, des noodig, de hand te leenen, dat de wil, dat is de wet, der maatschappy stiptelyk ter uitvoer gebragt en alle geweldadige tegenkanting geweerd of overwonnen werde. Zulk een tegenstand is indedaad eene ware rebellie, een oorlogsvoering tegen de maatschappy, een daadlyke

is, qui mortem oppetat pro republica, quod doceat, cariorem esse patriam nobis, quam nosmet ipsos.

(a) *Loc. cit. p.* 45.

(1) Dulce est pro patria, dulce pro amicis, mori,

lyke toeleg, om dezelve te schenden in hare geheiligdste regten, en te doen te gronde gaan. Derhalven niet te willen medewerken, om dit voortekomen of tegentegaan, zou in waarheid zyn zig aan dezelfde misdaad schuldig te maken.

Ten zesden, is hy ook gehouden, om te erkennen, te gehoorzamen en te respecteren alle zoodanigen zyner medeburgeren, welken door de maatschappy tot waarneming van het publiek bestier, in deze of gene ambten of bedieningen, het zy van politie, justitie, krygswezen, of van welken aart of natuur die ook zouden mogen wezen, gesteld zyn. — Geen post toch kan agtbaarder wezen, dan die van eenen uitvoerder van 's lands wetten en ordonnantien, daar hy op dat tydstip uit naam der geheele maatschappye te werk gaat, en dierhalven met al het ontzag van haren gedugten wil uitgerust is. Zig tegen zulk eenen ambtenaar te verzetten, of, dat op het zelfde uitkomt, aan denzelven in zyn' post niet te gehoorzamen, is indedaad zig te verzetten tegen de geheele maatschappy, wyl hy alleen uit haren naam te werk gaat, en al zyn gezag van haar ontleent. Hem te beledigen *in officio* is de maatschappy zelve beledigen, en hem in dien zin met veragting te bejegenen is de maatschappy zelve veragtlyk maken. Om die reden, omdat hy met den wil der maatschappy bekleed is, moet men hem integendeel met respect en eere behandelen; in ondergeschiktheid aan zyne bevelen, naardienze de bevelen der geheele maatschappy zyn, anderen voorgaan, en niet dulden, dat hy in de waarneming van zynen post beledigd, gehinderd of tegengegaan werde. —— Daarenboven van de veragting of kwade bejegening des persoons, die de uitvoerder der wet is, tot de

miskenning en ongehoorzaamheid der wet zelve, is slegts één kleine stap meer; en, wanneer men den *Rubicon* eens over is, trekt men weldra naar Rome. —— Het kan daarom niet anders, dan een zeker kenmerk zyn van een' slegt gestelden regeringsvorm, of van een tot zyn bederf en val naderend volk, wanneer men by hetzelve de verzuiming van dezen pligt de overhand zou zien nemen (1). —

By dit alles, *ten zevenden*, is ieder burger op het sterkste verpligt, om alle door de maatschappy bepaalde schattingen of lasten getrouwlyk op te brengen en te voldoen. Zonder dezen toch kan het publiek bestuur niet worden waargenomen, en de veiligheid van den staat van binnen en van buiten

(1) CICERO (*de legibus libr. III. c.* 1 *et* 2.) drukte zig over dezen pligt van gehoorzaamheid en respect aan den uitvoerder der wetten te betoonen omtrent op dezelfde wyze uit. Dus spreekt hy daar: „ Ut enim magistratibus leges, ita „ populo præsunt magistratus; vereque dici potest, magistra- „ tum legem esse loquentem; legem autem mutuum magistra- „ tum. Nihil porro tam aptum est ad jus conditionemque na- „ turæ (quod cum dico, legem à me dici, nihilque aliud in- „ telligi volo) quam imperium, sine quo nec domus ulla, nec „ civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, „ nec rerum natura omnis nec ipse mundus potest: nam „ & hic deo paret, & huic obediunt maria terræque, & „ hominum vita jussis supremæ legis obtemperat. Magi- „ stratibus igitur opus est: sine quorum prudentia ac dili- „ gentia esse civitas non potest: quorum descriptione om- „ nis reipublicæ moderatio continetur. Neque solum iis „ præscribendus est imperandi, sed etiam civibus obtem- „ perandi, modus. — Nec vero solum ut obtemperent, „ obediantque magistratibus, sed etiam ut eos colant, „ diligantque, præscribimus, ut Charondas in suis facit „ legibus."

ten niet worden daargesteld. Zulke schattingen kunnen ook niet anders worden aangemerkt, dan als giften, waarin door de maatschappy vrywillig is toegestemd; tot welker betaling elk dus wordt geagt, zigzelf verpligt te hebben, en aan welker daadlyke voldoening hy zig derhalven niet kan onttrekken. 't Is dan ten hoogsten eerloos, om, als het op voldoen aankomt, dezelven door slinksche wegen te ontduiken, en alzoo aan den staat te ontnemen, hetgeen aan denzelven toekomt. Ik zie geenerlei onderscheid tusschen deze misdaad, en die van iemand van zyn eigendom te berooven. — Een weldenkend burger zal zig niet minder bekreunen, om voor een verkorter van 's lands geregtigheid, dan wel voor een dief van iemands goederen, te boek te staan. Het een en ander behoort even heilig te wezen.

Ten agtsten. In eene burgermaatschappy mag ook niemand zyn eigen regter wezen; maar elk lid der maatschappy is verpligt, in alle zaken van geschil tusschen hem en zynen naasten, zig tot den burgerlyken regter te vervoegen, en zig aan deszelfs uitspraak overtegeven. Deze is daartoe door de maatschappy gesteld, tot voorkoming van feitelykheden tusschen de leden derzelve, die anders welligt tot geweld en burgeroorlog zouden kunnen voordloopen, de goede orde omkeeren, en het oogmerk der maatschappylyke verbindtenis te niet doen. In zulke geschillen, heeft ieder burger *zyne geheele magt* aan de maatschappy overgedaan, om van dezelve daarentegen te ontvangen de bescherming van allen tegen alle geweld, welk hem in zyn persoon of goederen door anderen feitelyk zoude worden aangedaan.

miskenning en ongehoorzaamheid der wet zelve, is flegts één kleine ftap meer; en, wanneer men den *Rubicon* eens over is, trekt men weldra naar Rome. —— Het kan daarom niet anders, dan een zeker kenmerk zyn van een' flegt geftelden regeringsvorm, of van een tot zyn bederf en val naderend volk, wanneer men by hetzelve de verzuiming van dezen pligt de overhand zou zien nemen (1). — By dit alles, *ten zevenden*, is ieder burger op het fterkfte verpligt, om alle door de maatfchappy bepaalde fchattingen of lasten getrouwlyk op te brengen en te voldoen. Zonder dezen toch kan het publiek beftuur niet worden waargenomen, en de veiligheid van den ftaat van binnen en van buiten

(1) CICERO (*de legibus libr. III. c.* 1 *et.* 2.) drukt zig over dezen pligt van gehoorzaamheid en refpect aan den uitvoerder der wetten te betoonen omtrent op dezelfde wyze uit. Dus fpreekt hy daar: „ Ut enim magiftratibus leges, ita „ populo præfunt magiftratus; vereque dici poteft, magiftra„ tum legem effe loquentem; legem autem mutuum magiftra„ tum. Nihil porro tam aptum eft ad jus conditionemque na„ turæ (quod cum dico, legem à me dici, nihilque aliud in„ telligi volo) quam imperium, fine quo nec domus ulla, nec „ civitas, nec gens, nec hominum univerfum genus ftare, „ nec rerum natura omnis nec ipfe mundus poteft: nam „ & hic deo paret, & huic obediunt maria terræque, & „ hominum vita jusfis fupremæ legis obtemperat. Magi„ ftratibus igitur opus eft: fine quorum prudentia ac dili„ gentia effe civitas non poteft: quorum defcriptione om„ nis reipublicæ moderatio continetur. Neque folum iis „ præfcribendus eft imperandi, fed etiam civibus obtem„ perandi, modus. — Nec vero folum ut obtemperent, „ obediantque magiftratibus, fed etiam ut eos colant, „ diligantque, præfcribimus, ut Charondas in fuis facit „ legibus."

volken. By dezen moest het indedaad lafhartigheid wezen, wanneer men zyne byzondere regtsgeschillen en oneenigheden niet aan de vreedzame uitspraak van onpartydige regtbanken zoude hebben durven onderwerpen. En niettegenstaande verscheiden' natien van Europa zig tegenwoordig buiten twyfel beroemen kunnen, niet minder verlicht te zyn, dan deze oude beroemde volken; is evenwel deze uit barbaarschheid herkomstige gewoonte onder dezelven nog verre af van geheel uitgeroeid te wezen; en ziet men, met alle de Wysgeerte der tegenwoordige tyden, nog heden ten dage, dat meenig man verpligt is, de regtveerdigheid zyner zaak en zyner toekomende agting te verdedigen door eene uitdaging tot een tweegevegt, of door de aanneming van hetzelve! —— Ondertusschen kan niets strydiger wezen met den aart eener burgermaatschappy, waarin alleen de wetten over elks byzondere zaken vonnis moeten spreken; waarin niemand zyn eigen regter wezen kan, zonder de grondzuilen, waarop het maatschappylyk gebouw berust, te verwoesten; en waardoor iedereen, die zig daaraan schuldig maakt, ten hoogsten strafbaar moet wezen. —— Terwyl 'er in waarheid niet wel eene eigenlyker lafhartigheid kan worden begaan, dan door sterkte van lighaam of behendigheid in het omgaan met den degen of met het pistool te willen beslissen of wreeken, hetgeen men, uit vrees van veroordeeld te worden, aan de uitspraak van oordeelkundige en eerlyke regters niet durft toebetrouwen. ——

Het spreekt nogthans van zelfs, dat onder dezen pligt niet begrepen is, dat men zigzelf tegen anderen niet zoude mogen verdedigen, wanneer men in

zyn persoon of goederen geweldadig wierd aangerand, op een tydstip, waarin men buiten staat was, om de bescherming van de burgerlyke overheid zelve interoepen. Dit regt hebben wy hiervoren gezien, dat aan ieder burger uitdrukkelyk toekomt, omdat hy niet alleen niet kan verondersteld worden, hetzelve *te hebben willen overgeven, en zigzelven daarvan ontdoen*; maar ook, om dat hy zigzelf het regt van zyn leven te verdedigen tegen elkëen, die hetzelve hem moorddadig zoude willen ontnemen, aan niemand, en dus ook aan de maatschappy niet, heeft kunnen afstaan, zoomin als hyzelf het regt heeft, om het leven aan zigzelven te benemen. Dat ik toch zelf niet heb, kan ik aan geen ander overdoen. Maar ik meen ter dezer plaatse voor uitgemaakt te mogen houden, dat alle zelfmoord ongeoorloofd is; en vervolgends daaruit te kunnen besluiten, dat het ook even min, en om dezelfde reden, ongeoorloofd is, zig door een' ander te laten ombrengen; en derhalven, dat ieder het regt heeft, ja verpligt is, om dergelyke aanvallen op zyn leven tegentegaan, en met geweld aftekeeren.

Eindelyk. Ieder burger moet zoo wel in de maatschappy, als ieder mensch in den natuurstaat, het regt van gelykheid aan alle anderen laten wedervaren, en zig boven niemand verheffen, of tragten te verheffen, anders dan door deugden en verdiensten. Hy moet steeds voor oogen houden, dat de maatschappylyke verbindtenis geen onderscheid tusschen menschen en menschen heeft gemaakt; de aangeborene regten van gelykheid niet heeft weggenomen, of kunnen wegnemen; dat 'er derhalven geene onderwerping is, of kan gevorderd worden,

den, dan aan de wetten, en dat niemand het regt heeft van te gebieden, dan hy, die door de maatschappy tot uitvoerder van haren wil gesteld is, waaraan iedereen, zonder aanzien van persoonen, onderworpen is. — Terwyl dit nogthans, gelyk van zelfs spreekt, niet uitsluit, dat een lid der maatschappy zig aan een ander niet vrywillig tot dezen of genen dienst zoude kunnen verpligten, zoodanig, dat hy in die *byzondere* betrekking gehouden zoude zyn, de bevelen van denzelven te moeten naarkomen. Dit toch is eene *vrywillige* overeenkomst, die, even, om datze vrywillig is, ook verpligtend is, en welke in den burgerstaat even zoo deugdelyk kan worden aangegaan, als in den natuurstaat: want wat zou daar den eenen beletten, om zynen arbeid, by voorbeeld, aan een' anderen te verhuren, en zig hierdoor in de standplaats van eenen *dienaar* te brengen? — Daar dit door hem zelf, en op zulke voorwaarden, als hy verkiest, gedaan wordende, het volkomenst *blyk* is van zyne evengelyke vryheid; waarom het steeds, na aan zyne verpligting te hebben voldaan, aan hem zal staan, den dienst, dien hy verkozen heeft, te verlaten, of zig in eenen anderen te begeven.

Ziet daar, Myne Heeren, *de pligten*, welken ik meene, dat even zeer door ieder lid van eenen burgerstaat moeten betragt worden, als hy bevoegd is tot de uitoefening der *regten*, welken wy hem in denzelven te voren toegeschreven hadden. Zy zyn alleszins wederkeerig en even verpligtend. En iemand, die zig van de laatsten wel zou willen bedienen, zonder zig teffens aan de eersten te houden, zou eene schynbare onregtveerdigheid begaan,

en

en zyn gedrag zou niet wel anders, dan dat van eenen dwingeland, of van eenen medelydenswaardigen dwaas, kunnen worden aangemerkt, tegen het welk door de maatschappy, in beide gevallen, met volkomen regt zoude kunnen en moeten worden voorzien; terwyl ik my verbeelde, dat alle verdere pligten, waartoe ieder lid der maatschappy nog gerekend zou kunnen worden, gehouden te zyn, tot de opgegevenen gemaklyk gebragt of daaruit getrokken kunnen worden. ——

Ik zoude nu myne taak voor afgedaan kunnen houden, en myne pen kunnen nederleggen. Ik meen, namelyk, aan het oogmerk der vrage te hebben voldaan en alle hare bedoelingen te hebben afgehandeld. Doch het zy my, alvorens van deze voor het menschdom zoo gewigtige materie aftestappen, nog geoorloofd, eenige aanmerkingen optenemen, die misschien onder het lezen dezer verhandeling wel by dezen of genen zyn opgekomen, en welken ik ook by anderen gemaakt gevonden hebbende my uit dien hoofde meer of min verpligten, dat ik'er my een oogenblik by ophoude; —— terwyl het my teffens vergund zy, om in eene byzondere *Afdeeling* nog kortelyk aantewyzen de gewigtige *gevolgen*, welken uit de door my gelegde gronden voor het menschdom in 't algemeen, zoo ik denke, voordvloeien moeten, en die daarom de aandagt van alle volkeren der aarde wel waardig zyn. ——

II. AF-

II. AFDEELING.

IV. HOOFDSTUK.

Wederlegging van eenige aanmerkingen, die tegen de gelykheid der menschen en der regten en pligten, daaruit in den burgerstaat voordspruitende, gemaakt zyn.

De *eerste* aanmerking, die ik bedoele, en welke ik gemaakt gevonden heb in de meeste schriften, welken tegen zulken zyn uitgekomen, die de evengelyke regten van alle menschen tot den grondslag van hunne redeneringen over burgermaatschappyen gelegd hebben, komt hierop uit, „dat geene burgermaatschappy bestaan zou kunnen, waarin zulke evengelyke regten onder alle burgers plaats hadden; dat daar geene ware of genoegzame ondergeschiktheid zoude kunnen gevonden worden, en dat zulke burgerstaten door geduurige en geweldige oneenigheden zouden moeten worden geschud, welken hun tot bloedige tooneelen van onheilen en regeringloosheid zouden moeten maken." ——

Doch ik betuig in goeden ernst, dat my niets stry diger voorkomt met de evengelykheid der *regten* en *pligten* voor ieder mensch in den burgerstaat, dan deze aanmerking. Als ieder mensch daarin voldoet aan dat regt, dat hem toekomt, en teffens aan die verpligting, welke hem is opgesteld,

legd, dan is het volstrekt onmooglyk, dat in eenen burgerstaat iets zoude kunnen plaats hebben van hetgene in de voorzeide aanmerking wordt voorgegeven. Dan moet 'er zelfs de volkomenste — de eigenaartigste — onderwerping plaats hebben. Want daar het regt voor den eenen een evengelyk regt voor den anderen medebrengt; daar *regt* en *pligt* hier met elkanderen in het nauwste verband staan: zoo moet ieder lid der maatschappy zyn medelid op de volkomenste en vreedzaamste wyze zyne regten laten uitoefenen, wyl hy voor zyn' eigenen geen anderen, geen beteren, grond kan opgeven. Zyn *regt* brengt derhalven teffens zyn *pligt* ten opzigte van een ander mede; en moet, aan hem wel bekendgemaakt en voorgehouden zynde, op het kragtigste wegen, om hem tot het betragten van zynen pligt omtrent anderen opteleiden, en ten uitersten nauwgezet maken. En ten opzigt van de maatschappy zelve, te weten, de noodzaaklyke onderwerping aan haren wil, kan ik my ook indedaad geen grooter en meer dringende beweegreden voorstellen, dan die het gevolg is van elks medewerking, het zy in persoon, of door gekozene vertegenwoordigers, tot het uitmaken van den maatschappylyken wil; midsgaders daarvan, dat *hetgeheel* het regt heeft, om deszelfs *byzondere leden* tot de naarkoming van dezen uitgedrukten wil te dwingen. Ik meene, namelyk, aan den eenen kant, dat 'er alle reden is, om te gelooven, dat een wet, waartoe ieder lid op de voorzeide wyze medegewerkt en daarin toegestemd heeft, gemaklyker gehoorzaamheid zal vinden; beter worden naargekomen en uitgevoerd; dan wanneer zy slegts de bepaalde wil is van eenen

of

of van eenige weinige, niet door het geheel gekozene, wetgevers, en, aan den anderen kant, dat daar zoodanige wet door den *geheelen wil* der maatschappy wordt ondersteund, en hare bescherming en uitoefening in de kragt en magt van datzelfde *geheel* kan vinden, dat zoodanige wet, zelfs *à priori* (1), naar alle waarschynlykheid, beter zou worden betragt, en haar oogmerk zal bereiken, dan die wet, welke op eene andere wyze gemaakt wordt.

De voorzeide aanmerking zou dan alleen eenige bestaanlykheid ontvangen, wanneer *de regeringsvorm* zelve van zulk eene burgermaatschappy kwalyk ingerigt ware. Maar dit zou niets uitdoen tegen de gelykheid der regten en pligten der menschen in eenen burgerstaat, welken wy tot hiertoe beredeneerd hebben. Dit zou slegts bewyzen, dat deze *regeringsvorm* kwalyk ingerigt geweest is, en dat 'er zulke schikkingen en middelen tot beteugeling van geweld aan ontbroken hebben, die tot het samenstel van eenen welingerigten regeringsvorm vereischt worden. —— Buitentwyfel kunnen de regeringen in vrye burgermaatschappyen wel zoodanig worden ingerigt, dat 'er regeringloosheid uit voordvloeien zoude. Men zou, by voorbeeld, daarby niet kunnen hebben voorzien in de noodige schikkingen tot uitoefening eener goede policie in alle steden en plaatsen: men zou daarin kunnen verzuimd hebben, daaglyksche regters aantestellen, of met de noodige magt te voorzien: evenzoo zou men

(1) De zaak *van voren* (voor datze nog daadlyk bestaat) beschouwd zynde.

men omtrent de geheele uitvoerende magt hebben kunnen tewerkgaan. Daaraan zouden de middelen tot eenigheid, spoed, geheimheid, kragt en nadruk kunnen ontbreken; gelyk die buiten eenigen twyfel ontbreken in hetgene ons van den nieuwen franschen regeringsvorm totnogtoe bekend is (1); en waardoor dezelve zeer waarschynlyk zal blyven mank gaan, byaldien zy niet verholpen worden. Maar dit zou geenszins aan den *aart* of het *wezen* eener zoodanige burgermaatschappy te wyten zyn, die op de opgegevene *grondslagen* zoude gebouwd wezen. Het zou alleen een gebrek in den *regeringsvorm zelve* zyn; en het is buiten twyfel, of hetzelve zou zeer wel kunnen voorgekomen worden door middel van zulke schikkingen in den regeringsvorm te maken, welken kunnen strekken, om de maatschappy voor verwarring te bewaren; aan de *justitie* eenen geregelden loop; aan de *policie* genoegzame middelen tot uitoefening van haar noodzaaklyk gezag, en aan de *algemeene uitvoerende magt* alles, wat haar noodig is, te verschaffen, om de gemaakte wetten door de maatschappy alomme te doen uitvoeren en nauwkeuriglyk gehoorzamen. Niets toch kan meer overeenkomstig zyn met den wil, met het verlangen, der maatschappy, dan de uitvoering van hare besluiten, die indedaad haar wil zelf zyn; en niets kan meer onbestaanbaar met zigzelven gezegd of verondersteld worden, dan dat een' maatschappy eene zaak *zoude willen*, en *tevens niet willen*: dat zy dezelve wel, *als noodzaaklyk*,

(1) [Men herinnere zig, dat ik dit schreef in het voorjaar van 1791.]

lyk, zou besluiten; doch niet, *als zoodanig*, zou doen uitvoeren: dat zy door het *laatste* het *eerste* altyd zou tegenwerken, en dus, tegen den aart en natuur van alle byzondere menschenhandelingen, in gedurige tegenstrydigheid met zigzelven zoude zyn. Integendeel. Niets is waarschynlyker, is zekerder zelfs, dan dat zulk eene maatschappy de neiging (*dispositie*) hebben zal, om haar bestaan te verzekeren, en haar huishouden in order te houden. Zy zou anders haar eigen bederf moeten willen; doch dat kan in geene maatschappy van menschen verondersteld worden, die zig alleen tot eene maatschappy gevormd hebben, om elks vryheid, goederen en leven te beveiligen, en zy moet dus noodzaaklyk ook die middelen willen, die haar voor dat bederf, uit verwarring en regeringloosheid onvermydelyk moetende geboren worden, zouden kunnen bewaren. Maar dezen zyn, en kunnen niets anders wezen, dan een *verstandige regeringsvorm*; en het spreekt daarom van zelfs, dat zy dien volstrekt willen moet.

Ik beken ondertusschen gaarn, dat het maken van *zoodanigen* regeringsvorm geen' van de gemaklykste zaken is; en dat zy, uit het voorzeide oogpunt beschouwd, een der gewigtigste instellingen is, waarmede 's menschen geest zig zoude kunnen bezig houden. Zy is, buiten allen twyfel, waardig de aandagt van iedereen, aan wien het geluk des menschdoms, welk daarmede zoo nauw verbonden is, ter harte gaat; en het zou misschien een der belangrykste vragen zyn, welken ooit aan het publiek zyn voorgesteld geworden, te weten: *De gelykheid der menschen, met de regten en pligten, daaruit, zoo wel in den burgerstaat als in*

den staat der nature, voordvloeiende, toegestaan zynde: WELKE IS DAN DE BESTE, DAARMEDE OVEREENKOMSTIGE EN AAN HAAR OOGMERK VOLDOENDE, REGERINGSVORM? —— Doch ik houde my niettemin verzekerd, dat de bepaling daarvan zeer mooglyk is, en dat de regeringsvorm eener vrye burgermaatschappy, waarin alle de *maatschappylyke* en *byzondere* regten genoten worden, welken wy hiervoren gezien hebben, dat daaraan toekomen, zeer wel zoodanig kan worden ingerigt, dat alle bederflyke twisten en oproeren, en dus alle wezendlyke tegenstand aan den wil der maatschappy, die men in vrye staten somtyds heeft ondervonden, werden voorgekomen. Maar het is thans myn'zaak, noch de plaats, niet, om dit opzetlyk aantetoonen. —— En gesteld, datmen alle twisten en allerlei bewegingen, van welken aart die ook mogten zyn, niet geheel kon voorkomen in eene vrye burgermaatschappy; dan zullen dezen, wel ingezien en onpartydig overwogen, nog altyd meer goed dan kwaad doen. *Zy* zullen, zegt PRICE ergens, eene ontwikkeling van vermogens veroorzaken, en eene werkzaamheid van dezelven, welken op de *stille* tooneelen des levens nooit gezien worden. Zy zyn de werkende pogingen van gezondheid en kragt, en strekken steeds, om te behouden en te zuiveren. Terwyl, integendeel, de rust, die onder eigendunkelyke regeringsvormen plaats heeft, en dezelven in den eersten opslag zou schynen aantepryzen, boven de meer woelige tooneelen in vrye burgermaatschappyen, alleen voorkomt uit eene slaafsche lafhartigheid, en uit werkeloosheid der menschelyke vermogens. —— Doch zulk eene rust verschilt

niets van de ſtilheid des middernagts, noch van de ſpraakloosheid en verſtyving van den dood (1). —

Leden van eene vrye burgermaatſchappy, *burgers* in den waren zin van dat woord, bewust van hunne eigene wetgevers te zyn, en van door eenen vrygekozenen regeringsvorm eerder beſtierd, dan geregeerd, te worden, niet onderworpen aan den eigendunklyken wil van eenigen hunner medeburgeren, niet beſchroomd, om over de allergewigtigſte onderwerpen te denken en te ſpreken, het oog niet moetende gevestigd houden op eenig ſchepſel, dat zegt en met geweld ſtaande houdt, hun *meester* te wezen: DEZEN kunnen alleen eene verhevenheid, ruimte en ſterkte van geest bezitten, die hun groot en gelukkig moeten maken! ——

Alle

(1) „Ik reed den volgenden dag," zegt Mylady MONTAGUE in een harer brieven uit *Adrianopolen* geſchreven; „Ik reed den volgenden dag met haar (de vrouw van den „Franſchen Ambasſadeur) de geheele ſtad rond op een „open verguld rytuig, met ons vereenigd gevolg van op„wagters, voorgegaan door onze lyfwagten, dat tot een „geſchikt middel konde dienen, om het volk op de been „te brengen, ten einde een gezigt te nemen van hetgeen „hetzelve nooit beſchouwd had, en misſchien nooit we„der zien zal, twee jonge gemalinnen van christen afge„zanten op éénzelfden tyd. Wy trokken een groot ge„drang van aanſchouwers tot ons, *maar die allen zoo ſtil* „*waren, als* DOODEN. Indien iemand van hun de vry„heid gebruikt had, *welke ons grauw gewoon is, zig by* „*elke vreemde vertooning aantematigen, onze janitſaren* „*zouden zig niet ontzien hebben, hem met hunne ſabels* „*nedertevellen, zonder eenig gevaar daardoor te loopen,* „*als boven de wet verheven zynde.*" Zie *Brieven van* M. WORTHLY MONTAGUE *bl.* 116. (uitg. in 8vo. by P. Meyer te Amſt.)

Alle andere twisten en volksbeweg'ngen kunnen indedaad nimmer het *noodzaaklyk* gevolg zyn van de gelykheid der menschen, en van de regten en pligten, die daaruit voor dezelven ook in den burgerstaat voordvloeien. Het kwaad kan niet volstrekt noodzaaklyk uit het goed moeten voordkomen, zoo min als de leugen en het bedrog uit de waarheid en opregtheid. Deze twisten en oneenigheden zyn aan den eenen kant meer het gevolg der onophoudelyke *tegenkanting* van magtigen en grooten, wier belang het is, dat *weinigen* over de *velen* regeren; die geene gelegenheid laten voorbygaan, om het volk tegen zigzelven door allerlei listen en lagen, die het ongelukkig niet kent, op te stoken, en tot daadlykheden aantezetten; —— van zulken, die wel zouden willen voorwenden, dat eenigen van het menschlyk geslagt met een inklevend regt, om te heerschen, en anderen daarentegen onder eene verpligting, om te gehoorzamen, geboren zyn; die het volk hun' eigendom wel zouden willen rekenen, en deszelfs bezittingen een algemeen fonds, waaruit zy het regt zouden hebben te nemen wat hun behaagt, en waarvan aan elk byzonder mensch niet meer zou toekomen, dan zy wel zoo goed zouden willen zyn, hem niet te ontnemen; die, gelyk zy door wylen Prinse Willem I. zeer nadruklyk beschreven worden, *het volk opknagen, en van het bloed der arme lieden leven; en van over langen tyd den staat (zelfs tot het voorwerp) van hunne dieveryen en schattingen alzoo gemaakt hebben, datze agten, dat deze hunne dieverye van het gemeen goed hun een zoo goed en zeker inkomen moet wezen, vrugtbaarder en nuttiger zelfs, dan hetgeen zy van hunne*

vaderlyke of geërfde goederen ontvangen (a) — Zonder dit ſlag van menſchen, die den mond ondertusſchen meer nog dan anderen vol hebben van de deerniswaardige onheilen, die in zulke vrye burgermaatſchappyen nu en dan plaats gehad hebben, en quaſi noodzaaklyk uit dezelven zouden moeten voortvloeien; zouden, zeg ik, deze onheilen, ongeregeldheden en bloedige tooneelen van burgeroorlog in zoodanige maatſchappyen weinig behoeven gevreesd, veelmin daadlyk gezien en ondervonden, te worden: gelyk de historie der oude republieken van Griekenland en Rome ons daarvan onder anderen meenig voorbeeld ter bevestiging zoude kunnen opleveren.

Doch buiten dezen is 'er ook nog een ander ſoort van menſchen, die uit dezelfde heerschzugtige en eigenbaatzoekende oogmerken te werkgaande, maar onder een anderen ſchyn en benaming, dan de voorgaanden, veelal hetzelfde kwaad veroorzaken. Ik bedoel zulken, die, onder den ſchoonen naam van ware *volksvrienden*, opregte *voorſtanders van de zaak des volks en der vryheid* te wezen, en deze hunne aangenomene hoedanigheid by alle gelegenheden zeer hoog te doen gelden, indedaad niet anders zyn, dan *volksbedriegers*; die hunne eigene grootheid ſteeds zoeken te vestigen op de puinhoopen der goede order en der onderwerping aan de wetten; die de geboden der menſchen gaarn kragtdadiger hadden, dan die der wetten; die de vastſtelling van eenen regeringsvorm, die alle de deelen van het lighaam omvatten en in order houden

(a) *Apologie bl.* 57. (uitg. by C. Silvius 1581. kl. 4to.)

den kon, niet kunnen verdragen, omdat dezelve een einde maken zou aan hunne overweldigde magt; en daarom hun best doen, om denzelven te weren, of te verzwakken, en de ongeregeldheden van verwarring en regeringloosheid te doen voordduren, ten einde alzoo dat gezag en dien invloed te behouden of te verkrygen, waarop zy onder een geregeld en wel gevestigd bestier geen aanspraak zouden kunnen maken. Ook heeft de ondervinding van alle tyden doen zien, dat deze beide soorten van belagers en bedervers der waaragtige vryheid slegts in naam van elkanderen verschillen; dat zy doorgaands, by het mislukken hunner inzigten, de handen in malkander slaan, en eene vereenigde magt helpen uitmaken, om de vryheid over-hoop te werpen en uit haren zetel te verdryven.

Het is derhalven niet aan de *grondslagen* der burgermaatschappy zelve, welken hier voren gelegd zyn, dat men soortgelyke gebeurdtenissen *noodzaaklyk* zoude moeten wyten; maar aan de eene zyde veeleer aan de eigenbaat en heerschzugt van hun, die niet kunnen verdragen, dat burgeroverheden, hoedanigen zy nogthans altyd gaarn zyn wilden, niet anders, dan als *dienaren*, en niet als *meesters*, zouden aantemerken zyn; die zig verbeelden, dat zy dezen verhevenen stand *uit hoofde van hun eigen regt* zouden moeten bezitten, en niet bekennen willen, dat zy niet minder eigenaartig dienaars van het publiek zyn, dan de dagglooners, die op deszelfs wegen werken, of de krygslieden, die voor hetzelve vegten; gelyk ook aan den anderen kant aan dat soort van lieden, die het steeds op verwarring en regeringloosheid in den burgerstaat toeleggen, om daarin hunne grootheid, invloed,

vloed, gezag en voordeel te vinden: dezen allen, zoo wel afzonderlyk, als te ſamen, moeten als de wezendlyke oorzaken van de aangevoerde gebeurdtenisſen aangemerkt worden: als oorzaken, namelyk, van het kwaad, waarover zy zelf naderhand klagen, door het volk over zynen tegenwoordigen toeſtand mismoedig en gedurig ongerust te maken, om het daardoor eindelyk gewillig en gedwee deszelfs nek te doen krommen tot het aannemen der ketenen, welken de eenen zoo wel als de anderen voor deszelfs vrye halzen heimelyk geſmeed hadden.

Integendeel. Wanneer wy allen ten opzigte van de *grondſlagen* van het maatſchappylyk verdrag ter goeder trouwe te werkgingen; wanneer wy allen ons best deden, om datgene, hetwelk bewezen was daaromtrent *regtens* te wezen, en uit den aart en het wezen van elk mensch voordtevloeien, te handhaven, en tot deszelfs daarſtelling medetewerken, gelyk onze zedelyke verpligting in waarheid van ons eischt, en zoo als wy ten jongſten dage eens zullen wenſchen gedaan te hebben: dan zou 'er, denk ik, niemand aan twyfelen, of eene zoodanige vrye burgermaatſchappy, als waarvan wy voor ieder lidmaat de regten en pligten beſchreven hebben, zou volkomen beſtaanbaar, en niet onderhevig, zyn aan die ſchokken en onheilen, welken men daaraan anders, als onafſcheidelyk, zoude willen toekennen. Niemand zou dan de groote uitmuntendheid eener zoodanige vrye burgermaatſchappy durven lochenen, en den *regeringsvorm*, welke daarop gegrondvest was, niet eene allerredelykſte en zegenrykſte inſtelling kunnen noemen. — Maar daar wy nu in den volſten zin en nadruk ver-

pligt zyn, om te doen en met al ons vermogen te bevorderen aldatgene, wat bewezen is zedelyk *zoo* en *niet anders* te moeten wezen; in den aart en natuur der dingen te wezen opgesloten: laat ons dan eindelyk aan de stem der reden en der menschlykheid gehoor geven; laat ons tergoedertrouwe tot geluk des menschdoms in 't gemeen, met ter zydestelling van ons elendig en nog kwalyk begrepen eigenbelang, medewerken, om den altaar der waarheid te helpen oprigten, ten einde de geheele weereld haar tempel, en alle eerlyke lieden op aarde hare priesters en offerdienaars zouden kunnen zyn, opdat alzoo al het kwaad werde voorgekomen of afgekeerd, dat men anderszins zoude mogen voorgeven, daaruit te vreezen. Laat ons welmeenend ons best doen, om de blinden door deszelfs licht te doen zien; om afgedwaalden weder by denzelven te brengen, en om kwaadwilligen en bedriegers met vereenigde kragten tegenteſtaan in hetgene zy daartegen zouden willen ondernemen. Laat ons daarby ook ophouden, om door allerlei drogredenen het gezond verſtand te overdwarſchen en de dierbaarſte regten van het menschdom wegteredeneren. Laat ons naar waarheid en met openhartigheid erkennen, en openlyk voor de menſchen belyden, dat de rentmeesters niet meer zyn, dan de eigenaars; de dienaars niet meer dan de heeren, een geheel volk niet minder dan eene maatſchappy van koophandel, en dat hetzelve derhalven geen minder regt tot beſchikking van deszelfs groote huishouding, dan zoodanige maatſchappy of een byzonder huisgezin, hebben kan, om zyne eigene zaken naar deszelfs eigen goeddunken

ken te bestieren. In dat geval zouden alle die voorgegevene of wezendlyke twisten en oneenigheden in vrye burgermaatschappyen niet anders meer, dan by overlevering, bekend zyn, en het waar geluk des menschdoms zou weldra op een onwrikbaar fundament gebouwd wezen: — eene gebeurdtenis, die door de verspreiding van het licht der waarheid toch eenmaal plaats hebben zal, wanneer het volk in 't algemeen zyne regten en zyn wezendlyk belang, zyne ware vrienden van zyne misleiders en bedriegers, eens regt zal hebben leeren kennen.

„ Ja maar," zal misschien iemand zeggen, en dit is eene *andere aanmerking*, welke door sommigen gemaakt is: „ ja maar, als het mooglyk was, dat alle de regten, welken aan ieder „ lid in eene burgermaatschappy toekomen, indedaad konden uitgeoefend worden; wanneer eene „ daarmede overeenkomstige regering konde worden ingesteld: hoe komt het dan toch, dat men „ in schier alle burgerstaten, welken thands op den „ aardbodem plaats hebben, daarvan zoo zeer is „ afgeweken? Hoe komt het dan, dat de meeste burgermaatschappyen, welken bestaan hebben, of nog bestaan, geenszins beantwoorden „ aan de beschryving, die daarvan gegeven wordt? „ Hoe komt het, dat vele regeringsvormen, in „ plaats van eene instelling te zyn ter bescherming van de zwakken tegen de sterken; in „ plaats van de deugd te bevorderen en de ondeugd te beteugelen; alle vry onderzoek aantemoedigen; de vryheid van elk lid der maatschappy te bevestigen en van elk zonder onderscheid in de genieting zyner burgerlyke en

„ gods-

„ godsdienstige regten te beschermen: met één „ woord: in plaats van eene instelling te zyn, ge- „ grond op de ontegenspreeklyke regten, welken „ den mensch in den burgerstaat toekomen: hoe „ komt het, dat wy daarentegen een' volstrekt „ willekeurigen regeringsvorm en heerschappy in „ de meeste burgerstaten van Europa zien plaats „ hebben; sommigen van derzelver leden op eene „ onredelyke wyze zien verhoogen, anderen ver- „ nederen, de edelste vorderingen van 's menschen „ geest stremmen, en de dierbaarste voorregten „ met voeten trappen? Is dit niet een bewys, dat „ men, door ondervinding van de onmooglykheid „ der praktyk overtuigd, van de schildery, die van „ 's menschen regten ook in den burgerstaat ge- „ geven wordt, heeft moeten afgaan, en van den „ burgerstaat en deszelfs regeringsvorm eene meer „ willekeurige en onbepaalde instelling heeft moe- „ ten maken?" ———

Ik antwoorde, dat dit geenszins een bewys van dat alles is; dat deze verbastering tot geen bewys kan strekken tegen de egtheid van de beschryving, die ik daarvan gedaan hebbe; zoomin als het *misbruik* van eene zaak haar *goed gebruik* kan wegnemen; maar dat dit alles veelëer veroorzaakt wordt aan den eenen kant, door de baatzugt en de begeerte van diezelfde menschen, die niets onbeproefd laten, om *regeerders* van hunne medemenschen te worden, en, wanneer zy de magt eens in handen hebben, zelden nalaten haar te misbruiken tot het onderdrukken van diezelfde medemenschen en het voldoen der schandelykste driften; terwyl dit aan den anderen kant almede te wyten is aan de zwakheid en dwaasheid

der

der stervelingen, die meenen, dat zy eene gemoedelyke onderwerping verschuldigd zyn aan deze booze regeerders en aan derzelver dwinglandy en onderwerping den ruimen teugel moeten vieren. Aan zulke leeringen, *van de onbepaalde magt der regeerders en van de onwettigheid van allen tegenstand*, is het, dat men de opgenoemde buitensporigheden der vroegere en latere regeringen meestal te danken heeft; en dezelven zouden buitentwyfel minder plaats gehad hebben, overal, waar de ware regten des menschdoms vry verdedigd en algemeen geloofd en aangenomen waren. Dit gaf de bevallige schryfster MONTAGUE niet onaartig te kennen in een harer brieven, toen zy sprekende van de eigendunklyke regering des turkschen keizers 'er op laat volgen: „ Ik kan niet „nalaten uit den grond myns harten te wenschen, „dat het parlement goedvond, *eene scheepslading* VAN UWE VOORSTANDERS DER LYDENDE GEHOORZAAMHEID *herwaards* „(naar *Adrianopolen*) *te zenden, ten einde zy* „*een willekeurig bestier in zyn klaarst en sterkst* „*licht mogten beschouwen, en bemerken, dat* „*het bezwaarlyk te besluiten valt, of de vorst,* „*of het volk, of de staatsdienaren de elendigsten* „*zyn* (*a*)." Zulke regeringsvormen kunnen indedaad alleen billyk en regtveerdig zyn, welken eene eigenaartige strekking hebben tot bevordering van het geluk van allen. En dewyl het zigtbaar is, zegt de opregte menschenvriend HUTCHESON, „ dat in volksregeringen en in alle vergaderingen, „ die indedaad door het volk gekozen en door

„ eene

(*a*) *Bl.* 114. (*XXVIII. brief.*)

„ eene gemeenschap van belangen met hetzelve vereenigd zyn, *steeds een toeleg zal plaats hebben,* „*om het algemeen belang, dat ook het belang* „*der vergadering zelve is, getrouw te behartigen*: zoo kan geen regeringsvorm goed zyn, „*daar men niet eenigen der gewigtigste gedeelten van het burgergezag, het zy in 't geheel,* „*het zy ten deele, overgegeven heeft aan zoodanige vergadering*, WELKE NIET ANDERS „DAN GETROUW KAN WEZEN AAN DIE „BELANGEN, OM WELKER WILLE ALLE „REGERING IS INGEVOERD (*a*)." Willem I. merkte daarom in zyne *Apologie* (*b*), dat alleszins lezenswaardig gedenkstuk eener vrye en rondborstige verdediging; Willem I., zeg ik, merkte daarom in zynen tyd reeds aan, „dat eene *vergadering van* „*Staten* het regte middel is, om de dwinglandy in „toom te houden en te verschranken, en dat hetzelve uit dien hoofde voor een misdaad gerekend werd by de tyrannen, zoo zeer gehaat „door hun, die hun eigen volk opëten, en de „vyanden van hun eigen kroon en onderdanen „zyn, als integendeel zoodanige edele vergadering van de opregte koningen en vorsten en de „goede vaderen des volks bemind en geëerd „wordt, *als zynde het regtzinnig fundament en* „*verzekering van alle staten, ja het eenig* „*steunsel, waarop de vorsten vry en vastelyk* „*berusten mogen.*" —— Aan de veragting van de menschelyke regten in eenen burgerstaat, en aan het verzuim van alle regeringsvormen daar-

naar

(*a*) *System. of moral philos. vol. II. p.* 247.
(*b*) *Bl.* 56. (uitg. by C. Silvius 1581. kl. 4to.)

naar te schikken, en daarop te grondvesten, is het dus, dat men alle deze misbruiken der regeringen, welken men op den aardbodem gezien heeft, voornamelyk moet toeschryven, die waarschynelyk geen plaats zouden hebben gehad, wanneer 'er overal genoegzame middelen voorhanden geweest waren, om derzelver magt te beteugelen, en de dronkenschap voortekomen, waardoor 's menschen geest, by het genot van onbepaalde *magt*, doorgaans is bedwelmd wordt.

—— Sine cæde & sanguine pauci
Descendunt Reges, & sicca morte Tyranni.

Het is 'er derhalven zoo verre van daan, dat deze verbasteringen der meeste regeringsvormen, welken de geschiedenis des menschdoms ons heeft leeren kennen, tot een bewys zouden strekken van de onmooglykheid, om zoodanigen intevoeren, waarin de regten van elk lid eener burgermaatschappy in agt genomen werden, dat dezelven in tegendeel het noodzaaklyk gevolg geweest zyn van dit verzuim, en dat 'er zelfs geen ander middel is, om het waaragtig kwaad der regeringen in het algemeen voortekomen, dan door alle leden der maatschappy hunne onbetwistbare regten te laten genieten, en alle regeringsvormen daarmede overeenkomstig te bepalen. —— „De *willekeurige* en *onbepaalde* „heerschappy," zegt ROBBERTSON ergens (*a*), spre-

(*a*) *Redenv. over de gesteldh. der weereld ten tyde van de verschyning van Christus*, enz. *bl.* 18. (ged. te Amst. by Holtrop.)

ſprekende van het tydſtip, waarop de Romeinen eindelyk den hals bogen onder het juk van de veragtlykſte dwingelanden, die ooit, tot ſchande van het menschlyk geſlagt, beſtaan hebben; „ de *wil-*
„ *lekeurige* en *onbepaalde* heerſchappy bragt alle
„ die ondeugden aan, *die haar gewoonlyk en na-*
„ *tuurlyk verzellen*, en in korten tyd zag men het
„ grootſte verderf van zeden geboren worden." — Terwyl hy 'er ſchier in eenen adem laat opvolgen:
„ Zoo het christendom toen niet onder de menſchen
„ verſchenen ware, *om de verderflyke gevolgen*
„ *der willekeurige en onbepaalde oppermagt te*
„ *beteugelen en te verzagten, was het te vreezen*
„ *geweest, dat zy de betragting*, JA ZELFS DEN
„ NAAM DER DEUGD, *geheel van de aarde*
„ *zou verdelgd hebben* (*a*)" En wat verder:
„ Zoodra de romeinſche keizers door hunne dwin-
„ gelandy dezen teugel" (te weten, den tegenſtand, welke door de wysheid en eenvoudigheid van de burgerlyke regering in de eerſte tyden aan den voordgang van het bygeloof geboden werd) „ver-
„ broken en de vryheid vernield hadden, ging
„ overal het bygeloof met raſſe ſchreden voord,
„ *zonder eenigen tegenſtand meer te ontmoeten*,
„ *en oefende eene onbepaalde heerſchappy in alle*
„ *deelen der aarde.* DWINGELANDY EN BY-
„ GELOOF ZYN NAVERWANT AAN ELKAN-
„ DEREN, EVEN GELYK HET GELEGEN IS
„ MET DEZE ANDERE VERWOESTERS VAN
„ HET MENSCHDOM, DE PEST EN HONGER.
„ *Het bygeloof verlaagt de ziel, en maakt haar*
„ ge

(*a*) *Ibid. bl.* 19. *volg.*

„ *geschikt voor slaverny. De dwinglandy moe-*
„ *digt daarom altoos het bygeloof aan; en ge-*
„ *bruikt hetzelve als een veelvermogende hulp,*
„ *om onwettige overheersching te ondersteunen.*
„ Overeenkomstig hiermede nam Rome de goden
„ over van de meeste natien, welken zy overwon;
„ en opende hare tempels voor de lompste byge-
„ loovigheden der onbeschaafdste volkeren. *Hun*
„ *onverstandig hart verduisterd geworden zynde*
„ *veranderden zy de heerlykheid des onverderfly-*
„ *ken Gods in de gelykenis van een verderflyk*
„ *mensche, en van gevogelte, en van viervoetige*
„ *en van kruipende gedierten.*"

Ik wensehte, dat ik in staat ware, myn's lezers aandagt, nog *by voorbeeld*, een wyle tyds te bepalen by de overweging der rampen en onheilen, welken de oorlog, byzonder ook in de eeuw, welke wy beleven, aan het menschdom heeft toegebragt; en ik houde my verzekerd, dat geen redelyk mensch, na eene ernstige beschouwing van dezelven, zou willen staande houden, dat het nuttig, dat het zedelyk goed en geoorloofd, zou kunnen zyn, het regt, om eenen oorlog aantevangen, aan *één eenig mensch*, gelyk nogthans in de meeste staten van Europa nog tegenwoordig plaats heeft, afteſtaan, en zigzelven en honderdduizenden van zyne medemenschen, op de ligtveerdigste wyze, aan den dood en aan allerleie ongelukken en wederwaardigheden des oorlogs blootteſtellen. Ik kan niet gelooven, dat men dan in goeden ernst zoude kunnen tegenspreken, dat het niet beter wa-
te,

(*a*) *Ibid. bl.* 25 *en* 26.

re, zulk een daad dermate te bepalen, dat dezelve niet, dan in de uiterste noodzaaklykheid, en by de volkomenste overtuiging des gantschen volks, dat dezelve, zonder het gemeenebest aan dezelfde en door verzuim aan nog grooter nadeelen en onheilen bloottegeven, met geene mooglykheid kon worden vermyd, zoude mogen worden ondernomen; en dat het de pligt van alle regering niet zoude wezen, alvorens daartoe te komen, alle middelen in het werk te stellen, om den vrede te behouden, door alle billyke reden van ongenoegen volkomenlyk uit den weg te ruimen. Maar zoodanige bepalingen zyn niet mooglyk uittevoeren in eenen staat, daar alles daadlyk afhangt van den wenk van één eenigen, of van weinigen, of daar men deze onvervreemdbare regten des volks by de invoering des regeringsvorms *met name* in de handen der kroon gesteld heeft, en het zwaard dus reeds kan getrokken en veel bloed vergoten zyn alëer de volkeren zelve onderrigt zyn van de redenen, die hun noodzaken, om elkanderen te moeten ombrengen, en als verscheurende dieren, die door honger of dorst op dezelfde prooi aangedreven worden, op elkanderen te moeten aanvallen en zig onderling verslinden.

Ik kan vooral niet begrypen, hoe een *christen-wysgeer* zig hier een oogenblik kan bedenken, en den altaar, die door den christelyken godsdienst aan de *menschlievendheid* en *barmhartigheid* is opgeregt, met woorden en daden omverwerpen. Ik kan niet gelooven, dat het mooglyk is, dat wanneer men overdenkt de tooneelen van geweld, beestagtigheid en moord, die nog onlangs, schier onder aller menschen oogen, hebben plaats gehad, ik

ik bedoele, tot een ſtaaltje alleen, hetgene aan de ongelukkige en rampvolle ſteden van *Oczakow* en *Ismaïl* wedervaren is, waarvan de eerſte door het ombrengen van meer dan *dertienduizend* menſchen binnen haren omtrek een gedeelte der zee, die hare muren beſpoelt, met bloed heeft geverfd; en de tweede door den heilloozen moord, aan meer dan *dertigduizend* anderen begaan, de wateren van eene aanzienlyke riviere, die langs hare muren ſtroomde, *eenige mylen ver en eenige dagen lang*, als in eene riviere van *menſchenbloed*, in plaats van water, heeft herſchapen: ik zegge, dat ik myzelven niet kan opdringen, dat hy, die dat bedenkt, en hetgene de loop van zyne gedagten hem daarby buiten twyfel verder zal voor den geest brengen; doch met welks optelling ik my hier niet kan ophouden; dat zulkëen zoude kunnen ſtaande houden, dat het nuttig en geoorloofd zoude wezen, de magt, waarvan de gevolgen dikwils zoo verſchrikkelyk en zoo ſchandelyk voor het menschdom en byzonder voor den naam des christendoms zyn, waardoor de mensch, het voornaamſte ſchepſel van God op aarde, als uit ſpel en vermaak, wordt omgebragt; by de vastſtelling van eenen regeringsvorm in de handen van één eenigen, of van zeer weinigen, te ſtellen; en dat hy niet van begrip zoude wezen, dat de uitoefening van deze magt aan geene te nauwe banden kan gelegd worden, en midsdien door eene burgermaatſchappy aan niemand buiten haar zelven *kan* of *mag* worden afgeſtaan.

Nog eens. Indien het misbruik, dat somtyds van eene zaak gemaakt wordt, genoegzaam ware, om te bewyzen, dat het onmooglyk en daardoor te vergeefsch wezen zoude, aan hare

verbetering te arbeiden en het misbruik te doen ophouden, wat zou 'er dan van onze heiligste dingen geworden zyn? Hoe zou het met den christelyken godsdienst reeds vergaan zyn, als, by voorbeeld, *Zwinglius*, *Luther*, *Calvyn* en *Melanchton* ook eens zoo gedagt hadden? De geestelyken in de kerk van Christus waren volgends hunne oorspronglyke instelling wel alleen geschikt, om de leeraars en voorgangers van hunnen godsdienst te wezen, en om de geestelyke belangens hunner broederen allerwege te bevorderen, zonder nogthans van eenige andere magt, dan die van te onderwyzen en te overtuigen, voorzien te zyn. Maar hoe kwamen nu daarmede alle die fraje instellingen overeën, welken wy weten, dat in de christenkerk op aarde plaats gehad hebben, waardoor *inzonderheid de* BEDIENAARS VAN HET EUANGELIE, slegts weinige eeuwen na dat hetzelve was ingevoerd; zy, die zigzelven den nederigen titel gaven van *dienstknegten der dienstknegten*; een onafhanglyk lighaam van geestlyke dwingelanden wierden, en op verscheiden' plaatsen nog tegenwoordig zyn; die elkanderen in eene gedurige opvolging onderling aanstelden; van Godswege, quasi als stedehouders van Jesus Christus op aarde, eene schier onbegrensde magt vorderden en oefenden; en eene *kerkheerschappy* invoerden, welke allengskens eene overheersching en dwinglandy voordbragt, die trotscher en ombarmhartiger was, dan men voor dezelve nog op aarde had gezien, en die de koningen en vorsten, zoo wel als de volken, deed beven? Ja hoe verschillend is nog heden ten dage de gedaante van den godsdienst van Jesus Christus op de meeste plaatsen, daar zelfs de *reformatie* is doorgebroken,

ken, van hetgene dezelve buiten alle tegenspraak zyn moest? Wat is die daar nog met betrekking tot den invloed, dien hy op 's menschen gedrag behoorde te hebben? By velen, is hy, helaas! niet anders, dan een zwaarmoedig en liefdeloos bygeloof, dat zyne belyders hard en bitter maakt, en hun allerleie misdryven, uit haat, nyd, dweepzugt en wellust herkomstig, door in 't oogloopende nauwgezetheid in uiterlyke plegtigheden en kerkgangen leert vergoeden. —— Die zelfde godsdienst, welke de nederigheid leert en alle heerschappy over anderen verbiedt, en die, gelyk wy gezien hebben, geen voornamer oogmerk heeft, dan *om vrede op aarde en goedwilligheid onder de menschen aantebrengen*, is nogthans onder velen van deszelfs belyders een bron geweest van de verschriklykste vyandlykheden en van de meêdogenloosste vervolging. Zy is zelfs in de handen van ondeugende lieden het middel geweest, om de gemoederen der menschen met de felste en hartstogtelykste woede tegen elkanderen in het harnas te jagen, en de buitensporigste wreedheden te doen plegen. In plaats van *vrede*, dien hy op iedere bladzyde verkondigt, hebben wy hem den *oorlog* en *het zwaard* zien aanbrengen, en deszelfs belyders, *in plaats van naar het voorbeeld van hunnen meester elkanders voeten te wasschen*, hebben wy de voeten op elkanders nek zien zetten (*a*). — Maar

(*a*) Die de *Kerklyke geschiedenis* van MOSHEIM, vertaald naar den engelschen druk van MACLAINE, by de hand heeft, zal zig niet beklagen by deze gelegenheid naar te slaan IV. *Deel*, *bl.* 82—110, 120—132, 244—250., V. *Deel*, *bl.* 52—85, 400—409, VI. *Deel*, *bl.* 76—100, *bl.*

Maar wie is 'er nu, zoo onbescheiden, die alle deze gebeurtenissen *aan dezen Godsdienst zelve* zoude willen toeschryven, en dezelven willen aanmerken, als *noodzaaklyke* gevolgen zyner instellinge? —— Wie is 'er, die dit alles niet zal toeschryven aan het godloos misbruik, dat van denzelven op de gemoederen van zwakke en ligtgeloovige stervelingen gemaakt is; en wie is 'er, die de pogingen niet zal goedkeuren en zegenen, die door sommigen tot beteugeling en hervorming van dat kwaad in het werk gesteld worden, en die, hun best doende, om dezen godsdienst te rug te brengen tot deszelfs oorspronglyke zuiverheid en eenvoudigheid, en te ontdoen van all' de optooisels, waarmede hy door weereldsche instellingen en uit weereldsche oogmerken, *welke wel hebben een' schynreden van wysheid in eigenwilligen godsdienst en nederigheid, en in het lighaam niet te sparen, doch die niet zyn van eenige waarde, maar alleen tot verzadinge des vleeschs* (a), omkleed is, aan denzelven zynen vorigen luister en beminnelykheid, met één woord, zyne hemelsche majesteit, alzoo tragten wedertegeven? —— Maar nu meen ik, om dezelfde reden, dat 'er niemand wezen kan, die niet even zeer de noodzaaklykheid zoude willen toestemmen, om alle ingeslopene misbruiken *ook in het gewigtig onderwerp, dat wy tot hiertoe behandeld hebben*, tegentegaan, en alles tot zyne waaragtige en voor het belang des mensch-

bl. 139—143, daar hy onder anderen genoegzame bewyzen aantreffen zal ter bevestiging van hetgene ten dezen opzigte in den tekst zelve bygebragt is.

(a) *Colos. II. vs.* 22 *en* 23.

menschdoms hoogstwezendlyke grondbeginſelen te brengen. Het *wee* toch is *zonder onderſcheid* uitgeſproken *tegen diegenen, die het kwaad goed heeten, en het goede kwaad: die duisterniſſe tot licht ſtellen, en het licht tot duisterniſſe: die het bitter zoet ſtellen, en het zoet tot bitterheid* (a).

Eindelyk moet ik nog van eene *aanmerking* ſpreken, die ik ſedert eenigen tyd, met wat oogmerk zal ik daar laten, dikwils heb hooren maken, „ als of, namelyk, uit deze *gelykheid* van den „ mensch, en uit de *gelyke* regten en pligten, „ daaruit ook in den burgerſtaat voordvloeiende, „ zou volgen, dat daar door alle goederen *gemeen* zouden wezen; dat ieder derhalven even „ ryk en even arm zou zyn; dat daardoor alle on„ dergeſchiktheid zoude komen optehouden, en „ dat zulk een burgerſtaat niet zou kunnen beſtaan."

Niets zou indedaad zekerder wezen, dan de onbeſtaanbaarheid van zulkëene burgermaatſchappy, indien de voorgewende gevolgen even zeker waren. Maar dezen zyn integendeel volſtrekt valsch en ongerymd. Ik geloof zelfs niet, dat het mooglyk is, iets voortegeven, dat meer aanloopt tegen het oogmerk der maatſchappylyke inſtelling, dan even dat. Dit immers hebbenwe hiervoren gezien, dat bepaaldelyk daarhenen ſtrekt, om ieders perſoon, vryheid en *goederen* met de magt van het geheel te beſchermen tegen elkëen, die dezelven zoude willen aanranden; dat dit alles zonder onderſcheid geſteld is onder de beſcherming van de geheele maatſchappy, en dat de bezitting en zekerheid daarvan in

(a) JESAIA *V. vs.* 20.

in eenen burgerſtaat, welke op de door ons gelegde gronden gebouwd is, de veiligſte en grootſte is, welke daarvoor met mooglykheid zoude kunnen worden uitgevonden. Zy rust daar op eene wettige verbindtenis, en op den byſtand van allen in 't gemeen, en van ieder in 't byzonder. En daar allen te ſamen, en ieder afzonderlyk, in de bewaring van dezelve hetzelfde belang hebben, zoo betuig ik niet te kunnen zien, hoe het mooglyk is, dat men elks byzondere goederen, die hy in de maatſchappy heeft aangebragt, of naderhand door naarſtigheid als anderszins op eene eerlyke wyze bekomen heeft, aan een ſteviger anker zoude kunnen vastleggen.

Dit regt van byzonderen eigendom van ieder lid der burgermaatſchappy op zyne goederen gaat in zulk eenen burgerſtaat, als waarvan de onvervreemdbare regten te voren opgegeven zyn, zelfs zoo verre, dat, gelyk wy gezien hebben (*a*), de *wetgevende magt*, dat is, *de maatſchappy zelve*, geen magt heeft, om aan iemand eenig gedeelte van zynen eigendom zonder zyne eigene toeſtemming, of eene behoorlyke ſchaêvergoeding, te ontnemen. Trouwens ieder lid der maatſchappy, eigendom hebbende door de wet der maatſchappy, moet noodzaaklyk *zoodanig* regt hebben, dat niemand, wie hy zy, een regt kan hebben, om hem dien eigendom, geheel of ten deele, zonder zyne toeſtemming, of uitſpraak van den wettigen regter, te ontnemen: want zonder dit zou niemand eenigen eigendom in 't geheel hebben, naardien ik niet zou kunnen gezegd worden, eigendom te hebben aan iets,

(*a*) *Hier voren bl.* 84 *en* 85.

iets, dat een ander beregtigd zou zyn, om my, als het hem goeddagt, tegen mynen wil aftenemen (*a*). —— Ik begryp dus niet, op welken grond men de voorzeide *aanmerking* tegen den *byzonderen* eigendom in eenen burgerstaat, die op de gelykheid der menschelyke regten indedaad gevestigd is, heeft kunnen maken. Ik kan volstrekt geen veiliger eigendom, dan in zulke eene maatschappy, bedenken.

Van zelfs vervalt derhalven het *tweede* gedeelte dezer aanmerking, dat wanneer in zoodanigen burgerstaat alle goederen *gemeen* waren, en iederëen dus even ryk of arm zoude wezen, dezelve niet bestaanbaar zyn zoude. Trouwens, de beveiliging van den byzonderen eigendom onder anderen het hoofddoel geweest zynde, waarom het menschdom zig in eene maatschappy begeven heeft, zoo onderstelt dit noodzaaklyk, dat hetzelve byzonderen eigendom *moet gehad hebben*; en dat zoo zynde kan het door deszelfs intrede in de maatschappy niet gerekend worden, datgene verloren te hebben, om welk te behouden het zig voornamelyk tot eenen burgerstaat geformeerd heeft. Deze ongerymdheid zou te groot zyn, om door eenig mensch aangenomen te worden. Alle menschen kunnen dienvolgende in zoodanige maatschappy ook niet even ryk en arm zyn, maar deze onderscheidene standen des burgerlyken levens moeten ook hier alle die trappen en gedaanten hebben, die altyd het noodzaaklyk of natuurlyk gevolg moeten zyn van naarstig-

(*a*) Vergel. LOCKE *du Gouvernem. civil chap. X. §. V.* p. 187.

tigheid, zuinigheid, overleg, kunde, eerlykheid en alle andere deugden en bekwaamheden. —— 't Is voor de gelykheid der menschen, in alle regten en pligten, genoeg, dat iedereen *zonder onderscheid* het gelyk regt en de gelyke bevoegdheid heeft met alle zyne medeleden in den burgerstaat, om door middel van alle de voorzeide deugden en hoedanigheden zyn' byzonderen eigendom te vermeerderen, en alzoo alle de gemakken en aangenaamheden des burgerlyken levens met en benevens een ander te kunnen genieten.

Ik geloof nogthans wel, dat in zulkeenen burgerstaat *de gelykheid der bezittingen* tot een evenrediger staat zou gebragt worden, dan in onbepaalde en willekeurige heerschappyen. De ondervinding heeft zulks ten vollen bevestigd in zulke staten, die door zoodanige regeringen bestierd wierden, vergeleken met anderen, die een meerderen trap van byzondere persoonele vryheid en onafhanglykheid genoten. —— Men vergelyke *Engeland*, *Holland* en *Zwitserland* met alle de staten van *Duitschland*, met *Italie*, met *Spanje*, en met hetgene *Vrankryk* ten minsten geweest is. Naast de pragtigste paleizen en aan de zyde van de brooddronkenste overdaad ziet men de jammerhartigste gebouwen en de nypendste en vermagerendste armoê. —— Het zou derhalven niet anders, dan als een hoogstwaardigen zegen voor het menschdom in 't algemeen aantemerken zyn, wanneer uit de gelegde gronden voor eenen vryen burgerstaat in dit opzigt nog meerdere gelykheid tusschen menschen en menschen ontstaan konde, en niets zou my een dierbaarder belooning voor dezen mynen arbeid wezen, dan dat dit 'er het gevolg van

wa-

ware. Dit zou over het geheel meer genoeglyke huisgezinnen, derhalven meer huislyk geluk, en by gevolg zelfs meer deugd, voordbrengen; en dit alles zou den grootsten invloed moeten hebben op het geluk van den geheelen staat. — „Wiltge," zegt ROUSSEAU zeer wel, „wiltge aan den staat „vastigheid geven, brengt de uiterste graden zoo „na mooglyk aan elkanderen; *duldt geene schat- „ryke lieden en bedelaars.* Deze twee staten, „*volstrekt onafscheidlyk van elkanderen*, zyn „even doodlyk voor 't algemeen; van den eenen „komen de begunstigers voord van de dwinglandy; „en van den anderen de dwinglanden zelve: „*'t Is altyd tusschen deze twee soorten, dat de „publieke vryheid verhandeld wordt; de eene „koopt en de andere verkoopt* (*a*)." —

Al het geen derhalven uit de gelykheid der menschelyke regten en pligten in eenen burgerstaat voordvloeit, schynt, wel overwogen en wel ingezien, niet anders dan geluk en zegen voor het menschdom aantebrengen, althans veel meer, dan uit eene tegengestelde leer immer kunnen voordvloeien. Dezelve toegestaan wordende heeft men een volkomen zekeren en veiligen maatstok in handen, waarnaar men de menschelyke regten in eenen burgerstaat kan afmeten en bepalen, en men heeft teffens een baken voor zig, waarnaar men zyn koers inrigten moet, in het vaststellen van eenen *regeringsvorm*. Zonder dat is 'er, durf ik zeggen, nergens eenige vastigheid, waarop men in de bepaling van dat alles kan afgaan, en het

kan

(*a*) *Contract social, livr. II. chap. XI. p. 71. in nota.*

kan in waarheid niet anders zyn, of, zoo lang men dezen eenigen en waaragtigen grond van alle burgerſtaten en regering niet toeſtaan, en het werk daarnaar inrigten, wil, men 'er nimmer iets anders, dan eene willekeurige — onredelyke — inſtelling van zal maken, waartegen het gezond verſtand der menſchen eeuwigdurend zal aandruiſchen, en waardoor men altyd genoodzaakt blyven zal, om dezelven met geweld ondertehouden: gelyk wy dit in de meeste ſtaten van Europa, tot ontluistering van het menschdom, zien plaats hebben; —— en waaraan meest alle meerdere of mindere uitbarstingen van oproer of wederſtand hun oorſprong verſchuldigd zyn, —— die de aandagt der geheele weereld ſedert eenige jaren bezig houden, en waarvan de gevolgen over het geheel nog onberekenbaar zyn. ——

Aan dit verzuim meen ik nog tegenwoordig, zoowel als ik van den beginne af gedaan heb, dat men voornamelyk moet toeſchryven het grootſte gedeelte der bloedige tooneelen, die tusſchen den 5 en 6 October 1789. en *daarna* de franſche omwenteling verzeld en bezwalkt hebben: te weten: ik geloove, dat dezelven *zonder dit verzuim* geen plaats zouden gehad hebben. Ik meene, namelyk, dat toen de nationale vergadering van dien tyd de *verklaring van de regten van den mensch*, by hare dekreten van den 4 *Augustus* van dat jaar, aan den koning ter bekragtiging (*ſanctie*) had aangeboden, 's konings miniſterie hem daarop niet had moeten laten antwoorden; „ *Ik uit* „ *my niet op uwe verklaring van de regten van* „ *den mensch en van den burger;* zy behelst zeer „ goede ſtellingen, geſchikt om uwen arbeid te

„ be-

„ bestieren, maar *grondbeginselen*, geschikt om „ toegepast te worden, en *die voor onderscheide-* „ *ne uitleggingen vatbaar zyn*, *kunnen niet ge-* „ *noegzaam beoordeeld worden*, *en hebben niet* „ *van nooden*, *om zulks te wezen*, *dan op het* „ *oogenblik*, *waarop hunne waaragtige meening* „ *door de wetten bepaald is*, AAN WELKEN ZY „ TOT DEN EERSTEN GRONDSLAG MOE- „ TEN STREKKEN (*a*)." —— Het moest indedaad zeer vreemd voorkomen, dat men zig omtrent de *grondbeginselen* niet wilde uiten, welken men nogthans bekennen moest, dat *tot den eersten grondslag moesten dienen der wetten*, *welken gemaakt moesten worden*; en die men ondertusschen voor onderscheiden' uitleggingen vatbaar rekende. Men had daarom juist over deze gewigtige grondslagen van het geheel werk wel degelyk in onderhandeling moeten treden met de voorname ontwerpers van dezelven, of men had zig den koning daarover rondborstig moeten doen verklaren. Van de goede of kwade fundamenten hangt toch altyd en op alle plaatsen het geheel gebouw af; en dezen eens goed en sterk gemaakt zynde, kan de bouwmeester zoo wel als de eigenaar alleen hopen en verwagten, dat het onwankelbaar staan zal. —— Men had over deze grondslagen, zonder vooroordeel en ter goeder trouwe, onderling moeten spreken, dezelven beredeneren, toetsen en in de schale der waarheid en regtveerdigheid nauwkeuriglyk moeten wikken en wegen. Dan had het niet kunnen missen, of men had zig daarover

(*a*) NECKER *sur l'Administration de lui-même p.* 327.

over van weerskanten moeten verstaan; en daar de waarheid slegts *één* is, en 'er teffens geen' *tweeërlei* regtveerdigheid wezen kan, kon het, dunkt my, niet anders zyn, of men zou, ter goedertrouwe tewerkgaande, deze waarheid *gezamentlyk* hebben moeten erkennen; vervolgends overëenkomen van de onweerspreekbare gevolgen, die daaruit voordvloeiden, en eindelyk met elkanderen in hetzelfde punt toegeloopen hebben ter vastftellinge van zoodanigen *regeringsvorm*, als welke met die grondbeginselen dan ook alleen overeenkomstig was.

Doch zoodra men over deze *eerste grondslagen* in 's koningsraad geheel anders dagt, dan de nationale vergadering zelve; zoodra men dit openlyk tekennengaf, en de bekragtiging van dezelven uit dien hoofde weigerde; toen men derhalven het geheel werk op losse schroeven stelde, en het gebouw, dat zoodoende zonder vastigheid was, alle oogenblikken kon doen wagchelen, ja zelfs ten eenemaal omverhalen: toen was het geen wonder, dat zoodanige leden der vergaderinge, die schranderheid en moed genoeg bezeten hadden, om zulk een stuk, als deze *verklaring van de regten van den mensch*, voor den dag te brengen, doorzigt genoeg hadden, om deze gevolgen in te zien; en het was wel te denken, dat zulke lieden niet stilzitten zouden voor dat zy eenen geheelen *regeringsvorm* op deze eerwaardige fundamenten gebouwd hadden. Dezen konden niet verondersteld worden, zig te zullen laten afzetten met eene zoodanige afwyzing van de gronden van hun werk. Het was wel te voorzien, dat een eindloos wroeten, om tot de erkentenis daarvan

van te geraken het gevolg zyn zou van een antwoord, welk hun niet konde voorkomen op genoegzame gronden geschied te zyn. —— Doch, wanneer men de redenen naargaat, welken de voorname man, die toentertyd geen geringen invloed in 's konings raad had, en wiens eerlykheid dit anderszins ook verdiende, naderhand tegen deze *verklaring van de regten van den mensch* te berde gebragt heeft, is het gemaklyk te beseffen, dat men zig toen daarover onderling geenszins verstond, en dat de een daaraan toeschreef hetgeen de ander zeer zeker zou gezegd hebben, dat daarin niet was opgesloten, of daaruit volgde. Zoo dat men in waarheid zou kunnen zeggen, dat dit besluit der nationale vergadering, *aangaande de regten van den mensch*, op geheel andere gronden is afgewezen in 's koningsraad, dan waarop hetzelve eigenlyk berustte.

NECKER heeft het, by voorbeeld, zeer sterk geladen op dat artikel van de *verklaring der regten van den mensch*, waarby verklaard werd, *dat de menschen vry en gelyk in regten geboren worden en blyven.* Maar wanneer men met aandagt leest hetgeen hy daarop aangemerkt heeft (*a*), zal men bevinden, dat hy de *zedelyke* vryheid en gelykheid der menschen in regten vermengt met de *natuurkundige* vryheid en gelykheid, en dat het voorzeide dekreet alzoo is tegengesproken op gronden en om redenen, die op hetzelve volstrekt niet toepaslyk waren. De gelykheid der *regten* en *pligten* der menschen ziet, gelyk wy getoond heb-

(*a*) NECKER *administration de lui-même p.* 328—343.

hebben, niet op de *natuurkundige* vermogens der menschen; niet op hunne *kragten*, op hun *verstand*, op hunne *bezittingen*, op hunnen *rykdom*; alhetwelk den mensch, als mensch, geene *zedelyke regten* geven of ontnemen kan. Zy is alleen betreklyk tot de *zedelyke* regten en pligten, waardoor ieder mensch, in den natuur- en burgerstaat, zonder onderscheid, bevoegd is, die regten te mogen uitoefenen, welken wy hiervoren aan hem toegeschreven en opgeteld hebben (*a*). Ondertusschen komen alle de aanmerkingen van NECKER op *de natuurkundige* (*physique*) regten van den mensch neder, en zouden dus kunnen worden toegegeven, zonder dat de stelling van de gelykheid der menschen in regten en vryheid daarby iets winnen of verliezen zou. —— Trouwens wat beteekent het anders te zeggen: „ de menschen worden „ niet vry geboren, *om dat de bewaring van hun* „ *leven, de gronden van hunne kragten en ge-* „ *zondheid, en het aanleeren eindelyk van het* „ *gezond verstand, van dat vermogen, welk hun* „ *leeren moet, om zigzelven te regeren, alle deze* „ *onontbeerlyke goederen zyn de prys hunner af-* „ *hanglykheid* (*b*)?" —— Want wat is dit alles anders, dan de opvoeding, die ouders verpligt zyn aan hunne kinderen te geven, en die dezen wederom in dezen staat van natuurkundige zwakheid ontvangen moeten? —— Maar, behalven dat ook hierin alle menschen met elkanderen gelyk staan, was het deze *natuurkundige* gelykheid in regten en

(*a*) Zie *hiervoren bl.* 8-10; *bl.* 43-47., *en bl.* 81-89.
(*b*) *Administration p.* 329.

en pligten niet, die by de *verklaring van de regten van den mensch* door de vergadering bedoeld wierd, zoomin als wy hiervoren (*a*) hebben aangemerkt, dat dezelve kon bedoeld worden by de vrage, met welkers beantwoording wy ons tot hiertoe bezig gehouden hebben (1).

Van geen beteren aart is hetgeen daar verder wordt bygevoegd: „ dat de menschen niet *vry* „ *blyven*, om datze, na van de vaderlyke magt „ ontslagen te zyn, onder de regering der wetten „ komen, *die voor en zonder hun gemaakt* „ *zyn* (*b*)." Want hierin staan zy wederom, zoo als getoond is (*c*), met alle andere menschen, zonder onderscheid, gelyk; en daar de *maatschappylyke verbindtenis*, waarvan zy zig stilzwygend of uitdrukkelyk leden gemaakt hebben, hun *even daardoor*,

(*a*) *Bl.* 8 en 9.
(*b*) *Administrat. p.* 329 *et suiv.*
(*c*) *Hiervoren bl* 9.

(1) Ik begryp volstrekt niet, waarom NECKER het aan de Franschen zoo kwalyk nemen kan, dat zy gesteld hebben, *dat de menschen* VRY en GELYK IN REGTEN GEBOREN *worden.* Zy waren toch zeer verre af van hierin de eerste leermeesters te wezen. ARISTOTELES, PLATO, PLUTARCHUS, THUCIDIDES, XENOPHON, POLYBIUS en zoo vele anderen onder de ouden van Griekenland en Rome hebben ditzelfde voorlang geleeraard. In de Romeinsche wetten (*Institut. lib. I. t. II.* § 2.) leest men zelfs: „ jure enim naturali omnes homines ab „ initio *liberi* nascebantur." (Dat is: *volgends het natuurregt werden de menschen van den beginne* VRY *geboren.*) SIDNEY, LOCKE, BURLAMAQUI, MONTESQUIEU, ROUSSEAU, VATTEL en vele andere latere schryvers hebben allen hetzelfde geleerd, en dit *gelyk en vry geboren worden* der menschen, hoofd voor hoofd, tot den grondslag hunner redeneringen gelegd. —

door verpligt, om de wetten der maatschappy, gemaakt of nog te maken, maar waartoe zy ook nu, by hunne onafhanglyke komst in de weereld, het regt gekregen hebben, om medetestemmen, het zy in persoon, of door representanten, gelyk dit almede te voren (*a*) bewezen is; zoo kan deze hunne onderwerping aan dezelve wetten nooit tot een bewys verstrekken, dat de menschen in eene burgermaatschappy niet allen *gelyke* regten zouden hebben, en *even vry* zouden wezen: waarop het in dezen nogthans alleen aankomt.

Het doet my, om der hoogagting wille, welke ik aan het karakter van den man toedraag; het doet my leed, dat ik het zeggen moet; doch het komt my in waarheid voor, dat NECKER met deze stof niet bekend geweest is. Ik begryp anders niet, hoe het mooglyk is, dat hy heeft kunnen schryven, „dat de menschen niet daarom zouden kunnen gezegd worden *met gelyke regten* geboren te worden, omdatze in de weereld zouden komen met onderscheidene titels, *en dat die titels zouden wezen de graden van* STERKTE, VERSTAND *en* TALENTEN, waarmede zy ieder onderscheidenlyk begaafd zouden zyn; dat zy ieder hun gemaakt deel zouden hebben, ieder hunne bepaalde maat op den oneindigen ladder der zedelyke en natuurkundige vermogens, en dat het, om zoo te spreken, met een byzonder patent, verzegeld met het groot zegel der natuur, wezen zou, datze uit de duisternis van het niet zouden voorkomen (*b*).” —— Behalven, dat

(*a*) *Bl.* 81.
(*b*) *Administr. p.* 330.

dat ik bekennen moet het geheel laatst gedeelte dezer redenering niet te beseffen, of dezelve zou moeten strekken tot bewys van *een blind noodlot*; doch waarmede ik my dan hier niet behoeve optehouden; toont het *eerste* gedeelte wederom duidlyk aan, dat NECKER de *natuurkundige* vermogens en de *zedelyke* regten van den mensch gedurig door een vermengt, en dat hy zig, om de laatste tegentespreken, telkens van de eersten bedient. Met andere woorden, dat men, om te toonen, wat eigenlyk *regten* wezen moet, zig op het *geweld* beroept en zig daarmede verdedigt; dat zeker ten eenemaal onbestaanbaar is (*a*). 't Is om het geweld paal en perk te stellen, dat de natuur aan alle menschen *evengelyke regten* gegeven heeft.

Even zeer ben ik verzekerd, dat hy anders niet zou hebben kunnen schryven, „dat de menschen „niet gelyk in regten *blyven*, *omdat de regten „van eigendom de eersten zyn*, *die zy ontmoeten „op het oogenblik*, *dat zy gebruik willen maken „van hunne vermogens*; en dat die wetten zoo„danig sterk zouden wezen, dat, in het midden „van ons, de eenen verwezen zouden zyn *tot eenen „durigen arbeid*, *geen het minste deel zouden „hebben aan de aangenaamheden des levens*, *en „dat anderen alle de vermaken en genoegens „daarvan zouden uitputten* (*b*)." —— Want, vooreerst, worden hier de *regten* van den mensch in den staat *der nature* en in den *burgerstaat* geheel door elkanderen vermengd, ten minsten niet onderscheiden; zoo min als die beide staten zelven,

meer,

(*a*) *Zie hiervoren bl.* 12.
(*b*) *Administrat. p.* 331.

maar, ten anderen, hebben wy zoo aanftonds in de wederlegging der laatfte *aanmerking*, voor zoo veel den *burgerftaat* betreft, getoond, dat deze regten van eigendom daarom voor iederëen zoo heilig, en de wetten, daartoe betreklyk, zoo fterk zyn, om datze op de *gelyke* regten van alle menfchen op hunnen byzonderen eigendom gegrond zyn; omdat de *natuurftaat* anderszins niet dan een ftaat van dieven en roovers zou hebben kunnen wezen, en de *burgerftaat* het ontegenfpreeklyk beginfel van zyne verwoesting en het in 't oogloopendst bewys van zyne ongerymdheid zoude hebben medegebragt. —— Gelykheid van regten beteekent geenszins, gelyk wy deze geheele verhandeling door gezien hebben, het regt en de bevoegdheid, om te ftelen en te rooven; maar in tegendeel het regt, *om zyne vryheid, leven en eigendommen veilig en ongeftoord te bezitten en te genieten.* —— Het is ook eene volftrekt verkeerde uitdrukking, *dat een gedeelte van het menschdom* VERWEZEN *zoude zyn tot een' gedurigen arbeid*, enz., indien men daardoor alleen verftaat, *dat het een gedeelte alleen tot dienst van het ander door de natuur verwezen zoude zyn*. Dit is 'er zooverre van daan, zoo als wy zoo even gezien hebben, dat ieder mensch het volkomenst regt heeft, om door zyne naarftigheid, overleg, eerlykheid, kunde en alle andere deugden, die nooit nalaten waar geluk en den waren voorfpoed aantebrengen, eigendom te verkrygen, te vermeerderen en alle aangenaamheden des levens te genieten, die daarvan het redelyk gevolg kunnen zyn; en waarvan de ondervinding ons ook dagelyks de voorbeelden oplevert, die misfchien meer dan alle redenering dit gezegde van onzen fchryver

om-

omverrewerpen, en 'er de onwaarheid van doen zien.

In de daad, als hy met dit onderwerp beter bekend geweest ware, twyfel ik ook, of hy zoude hebben kunnen voorgeven, „dat, eindelyk, de „gelykheid der regten zig niet dan onvolkomen „liet vereënigen *met de heilige pligten der erkentelykheid; want dat deze pligten 'er niet zyn zouden, zoo de byzondere regten van den weldoener miskend waren* (*a*)." Dit zou misschien waar zyn, als uit de *gelykheid van regten* eene *gemeenschap van goederen* voordvloeide; als elk byzonder mensch aanspraak kon maken op het goed van allen; en daarom voor de mededeeling daarvan geen eigenlyke dank kon verschuldigd zyn. Maar, als dit zoo ware, kon het voorgaande wederom niet waar zyn, *dat de eene mensch tot gedurigen arbeid en onthouding, de ander daarentegen tot een lui en lekker leven verwezen is.*——Doch, behalven dat, is deze *gemeenschap* ook geen gevolg van deze gelykheid der regten. De onwaarheid en ongerymdheid van dit voorgeven hebben wy, even te voren, opzettelyk aangewezen; en wy behoeven 'er ons dus ter dezer plaatse niet meer mede op te houden. De pligten der dankbaarheid voor genotene weldaden blyven derhalven ook hier even groot en even billyk als te voren; ja alle andere menschelyke pligten blyven, by de erkentenis der gelykheid der regten van alle menschen, even groot en even klemmend, als zy te voren zyn konden, en ontspringen, wel ingezien, uit deze eenige bron. Ik weet niet, hoe het mooglyk zou geweest zyn an-

(*a*) *Ibid. p.* 331.

andere, meer waaragtige, gronden voor het wetgevend lighaam, datmen opregten wilde, te leggen, dan by de verklaring, aangaande de gelykheid der menschelyke regten, zoo by hunne komst als verblyf in de weereld, door de nationale vergadering in Vrankryk onder anderen geschied is. —— Ik betuig ter goeder trouwe niet te begrypen, waarom men van gedagten is geweest, dat de grondslag van het gebouw eener burgermaatschappy eerwaardiger en majestueuser zou hebben kunnen wezen, dan de *grondslag der menschelyke regten*, waarop de fransche wetgevers het hunne gemeend hebben te moeten nederzetten. De regten en de natuur van den mensch zyn voor den wetgever hetgeen de eigenschappen der stoffe zyn voor den werktuigkundigen; dezen zyn in den aart en het wezen der dingen en daardoor *op de volmaaktste ondervinding* gegrond. Ik zie daarom niet waarom NECKER de verklaring der Amerikanen voor grootscher en meer *beteekenende*, of duidelyker, wil gehouden hebben, dan die des Franschen Volks, te weten het artikel, daar de Amerikanen zeggen, „dat geen volk een' vryen en gelukkigen regeringsvorm kan bewaren zonder door vaste en eeuwigdurende banden aan de regels der regtveerdigheid, der bezadigdheid, der zuinigheid, der gematigdheid en der deugd, gebonden te wezen, en zonder dikwils tot deze fundamentele beginselen te rug te komen (*a*).” Ik kan niet zien, dat deze grondwaarheden en uitdrukkingen minder aan velerleien zin en beteekenis zouden onderhevig zyn, dan de verklaring, *dat de menschen by hunne komst*

(*a*) *Admistrat.* p. 340.

komst in de weereld gelyk zyn en blyven in regten; en dat de woorden *geregtigheid*, *gematigdheid* en *deugd* minder betreklyke beteekenissen zouden hebben, dan *de gelykheid der menschelyke regten*. Ik geloof zelfs volstrekt het tegendeel; en een volk, dat daarvan geene nadere opehelderingen verkreeg, door een duidelyken uitleg dier woorden, zou even onzeker omtrent zyn *regten* en *pligten* wezen *na*, als *voor*, zoodanige verklaring. — *Geregtigheid*, by voorbeeld, is, zoo wel als *deugd*, een volstrekt betreklyk woord; maar om te weten, of ik *geregtigheid* oefen, of dat dezelve aan my wedervaart, moet ik eerst weten welke *regten* ik heb, waarop ik my beroepen of waarnaar ik my ten opzigte van anderen gedragen kan; en, zonder de kennis myner zedelyke regten en pligten, zou ik niet *deugdzaam* kunnen handelen, wyl deugdzaam te handelen niet anders is, dan my overeenkomstig dat regt en pligt te gedragen.

Om kort te gaan. Die met aandagt naleest hetgeen door NECKER ter aangehaalde plaatse tot goedmaking van het gedrag van 's konings raad op dien tyd in 't breede is bygebragt, zal bevinden, dat dezelve *de verklaring der regten van den mensch*, zoo als die door de vergadering gegeven en bedoeld was, verkeerd verstaan hebbe, althans, dat men aan dezelve gevolgen en beteekenissen heeft toegeschreven, die daarin indedaad niet lagen opgesloten, ja waarvan het tegendeel volkomen waaragtig was. En die dan met onpartydigheid, en zonder vooroordeel, overweegt hetgene *naderhand* gebeurd is, zal, als mensch en als een vriend der menschen, niet kunnen nalaten te betreuren, dat men zig *toenter tyd* daarover niet beter verstaan

 heb-

hebbe; of datmen van 's koningswege niet zulke aanmerkingen op dezelve *verklaring der regten van den mensch* gemaakt heeft, die daarop buiten tegenspraak konden gemaakt en door ieder mensch van gezond verstand toegestemd hadden moeten worden. By voorbeeld, men had kunnen eischen, dat zoowel de *pligten* als regten van den mensch in den burgerstaat in dezelfde *verklaring* met name uitgedrukt, en niet by tegenstelling daaruit alleen opgemaakt, hadden moeten worden, opdat het volk zoo zeer door het vernemen van zyne *pligten* ware in toom gehouden en gematigd, als hetzelve door de verklaring zyner *regten* aangevuurd en opgewonden werd; daar hetzelve door de *verklaring* van deze laatsten alleen, zonder eene evengelyke *uitdrukkelyke* verklaring van de *eersten*, dezen nu alleen door gevolgtrekkingen en redeneringen moest leeren kennen; hetgeen zeker minder gemaklyk en voor hetzelve minder duidelyk wezen moest, dan wanneer deze *pligten* uit de opgave der *regten* zelve daadlyk getrokken en te gelyk voorgesteld waren. —— Eene zoo redelyke vordering, gepaard met die, dat de *verklaring zelve* van de regten van den mensch nauwkeuriger, dan geschied was, mogt uitgedrukt, bepaald en omschreven worden, had, dunkt my, niet kunnen worden afgekeurd; en wanneer men dan verder, van 's konings zyde zoo wel als van die der vergadering, alle de gevolgen had toegestaan, die uit zoodanige *verklaring der regten en pligten van den mensch in den burgerstaat* natuurlyk en dus *wettig* voordvloeien, en zig alzoo met goede trouw en gemeenschaplyk overleg aan het werk des *regeringsvorms zelve* gezet had; ik geloof niet, dat de zaken in dat land

ooit

ooit zoo ver uit elkanderen geloopen zouden zyn, als men sedert ongelukkig gezien heeft; doch het-geen van toen af in het oog van bespiegelenden en wysgerigen niet wel anders zyn kon, daar men het nu onderling over de *grondbeginselen* openlyk oneens was, en iedere stap, die de vergadering verder doen zou, den koning en zynen raad voor de borst moest stooten, haat en wrevel voordbrengen, verregaande partyschappen doen geboren worden, die elkanders kragten van tyd tot tyd beproeven, en den staat zelve zouden doen schudden: gelyk men dit helaas! maar al te zeer heeft zien plaats hebben, en nog heden ten dage ziet gebeuren (1).

Na

(1) [Ik schreef dit in 1791 voor de vlugt des konings naar *Varennes*. Ik kon toen nog niet voorzien de gevolgen, die wy sedert beleefd, die de omwenteling in Vrankryk buiten tegenspraak bezoedeld en die het gevoelig hart van elk mensch met weedom vervuld hebben Doch alle deze gebeurdtenissen zyn niettemin meer of minder gevolgen geweest van dezen eersten misstap, omdat die de hoofden onderling verwyderde, ja geheel van één scheidde; en daardoor veroorzaakte, dat 'er eerst *by stukken en brokken*, en naderhand quasi by overziening, een regeringsvorm is voor den dag gebragt, die, by gebrek van onderling en onpartydig overleg, buiten tegenspraak de kenmerken droeg van een onvoldragen vrugt te wezen, welke buiten twyfel door den tyd in vele opzigten zou moeten veranderd en verbeterd worden; maar die intusschen tot allerlei misbruiken, aan beide kanten, gelegenheid geven zou: gelyk de ondervinding ten duidlykstèn heeft doen zien. —— NECKER heeft in een werk, dat hy sedert nog uitgegeven heeft onder den titel: *Du pouvoir exécutif dans les grands etats*, in *twee* deelen, in 8vo.; op nieuw tragten aantetoonen, dat de *assemblée constituante* door de

 ver-

Na alles wat ik tot hiertoe over de gelykheid en de regten der menſchen geſchreven heb, weet ik

verklaring van de regten van den mensch vooraf te laten gaan; en door de *uitvoerende magt* niet als den hoofdgrond van alles te beſchouwen, en daarom voor te doen gaan; oorzaak zou geweest zyn van alle de ongelukken, die aan Vrankryk van dien tyd af tot hiertoe overgekomen zyn. — Doch dit zou, dunkt my, de paarden agter den wagen geſpannen geweest zyn. — De *uitvoerende magt*, dat is, de *regeringsvorm*, moest, wanneer de zaak wel ingezien wordt, afhangen van de gronden der burgermaatſchappy zelve, dat is, *van de regten der menſchen in de maatſchappy*. Zonder die voorafgaande bepaling kon de regeringsvorm nooit *vastigheid* hebben, noch eene redelyke inſtelling zyn. Zy moest dan een werk van willekeur worden, waaraan kon gegeven of ontnomen worden naar goedvinden; maar de Franſchen hadden te veel ondervinding van deze *willekeur*, om daarnaar te luiſteren. Zy begrepen te regt, „datmen de hoogte der wateren meten „moest *aan haren eerſten oorſprong*," daar zy ondervonden hadden, „dat zy, vermeerderd in haren loop, en als „een ſtroom in de vlakte gedrongen zynde, de velden over„loopen, of dezelven in alle opzigten doorvlieten:" hetgeen zy wilden voorkomen. Dit meende NECKER (*Pouv. Execut.* T. II. p. 6) dat niet noodig was; om dat hy zig verbeeldde, dat daaruit volgde, dat zyn geliefd plan, om den nieuwen regeringsvorm uit eenen koning en *twee* kamers te doen beſtaan, dan moest vervallen. Doch dit volgde daaruit in 't geheel niet, en de *regeringsvorm*, beſtaande uit een koning, en twee kamers, herkomſtig uit en repreſenterende de masſa der natie, is even beſtaanbaar met de *gelyke* regten der menſchen in eenen burgerſtaat, als een regeringsvorm, beſtaande uit een koning en éene nationale vergadering, of als een regeringsvorm, beſtaande uit éene wetgevende vergadering en een uitvoerenden raad. Deze *vorm* van regering doet op zigzelf niets tot het wezen der gelykheid of ongelykheid der regten van den mensch in den burgerſtaat: gelyk ligtelyk te begrypen is, en gemaklyk

ik niet, of ik wel noodig heb, iets in het byzonder aanmerken, op hetgene door EDMUND BURKE (a) daartegen onlangs voor het licht gebragt is. Behalven dat hetzelve in waarheid niet veel anders is, dan welspreekende woordenpraal, vertooning van wat oudheidkundige geleerdheid, heerlyk aangetoonen zou wezen, wanneer hier moest gehandeld worden over den besten en met de gelyke regten der menschen overeenkomstigen regeringsvorm; maar waartoe het hier de plaats niet is. Ondertusschen blyf ik ter goeder trouwe denken, dat aan *dit* verzuim der toenmalige uitvoerende magt in Vrankryk, *van de wateren niet aan haren eersten oorsprong gemeten te hebben*, de meeste ongelukken van Vrankryk en van den rampspoedigen en beklaaglyken Lodewyk XVI. zyn te wyten. Die zig den op zigzelven geringen misslag der *Carthaginensers* te binnen brengen in het schielyk verlaten van het nauw van Messina in het begin van den *eersten* punischen oorlog, gelyk ook dien, in later tyd, van den oostenrykschen maarschalk *Neuperg*, by het begin van den *eersten* silesischen oorlog, in het niet aantasten der Pruisen te Jaegerndorff; en zig herinneren, dat de eerste den grond gelegd heeft tot de verwoesting van Carthago, en van de overwinning der geheele toen bekende weereld door de Romeinen; en de laatste tot het verlies van Silesien voor Oostenryk: — weten van welke verbazende gevolgen in groote zaken somtyds een *eerste*, op zigzelven gering schynende, misstap wezen kan. — Dit werk van NECKER behelst anders zeer veel goeds en lezenswaardigs, wanneer hetzelve verscheiden' notabele en ontegenspreekbare gebreken in den franschen *regeringsvorm*, zoo als die door de *assemblée constituante* bepaald was, opgeeft, of andere regeringsvormen daarmede vergelykt. —]

(*a*) *Reflexions sur la revolution de France* &c. *II. parties*, gedrukt te Amst. by Changuion en du Four. Den engelschen druk heb ik niet, en ik ken het werk niet dan uit deze vertaling.

ſtellige, gezagvoerende en zonder bewys uit de hoogte vonnisvellende uitdrukkingen, is het daarenboven, *voor zoo veel de verklaring van de regten van den mensch aangaat*, genoegzaam wederlegd door THOMAS PAYNE in het lezenswaardig werkje, getiteld: *de regten van den mensch:* dat ook hier te lande vry algemeen bekend is (1). —— Doch daar de zaak, die wy behandelen, van dat aanbelang is, dat dezelve zeer wel mag, en niet genoeg kan, van alle zyden werden beſchouwd, zal ik nog een oogenblik ſtilſtaan by hetgeen door BURKE tegen deze gelyke regten van den mensch in den burgerſtaat aangemerkt is.

„ Zoo de burgermaatſchappy, zegt hy (*a*), gemaakt is tot voordeel van den mensch, *dan heeft ieder mensch regt tot alle de voordeelen, waartoe zy is ingeſteld. 't Is eene inſtelling van weldadigheid, en de wet zelve is niet anders dan de weldadigheid uitgeoefend naar eenen zekeren regel. Alle menſchen hebben het regt, om naar dien regel te leven, zy hebben regt op de geregtigheid, en dat regt komt hun toe tegen de ſterken, zoowel als tegen de zwakken.* Zy hebben regt op alle de voordbrengſelen van hunne naarſtigheid, en op alle de middelen, om dezelve vrugtbaar te maken. Zy hebben regt, om te behooren aan hunnen vader en moeder. Zy hebben regt, om hunne kinderen optevoeden en te volmaken. Zy hebben „ regt

(*a*) *Reflexions ſur la revolution de France I. P. p.* 99.

(1) Hetzelve is in 't nederduitsch uitgegeven by den boekverkooper *Meyer* te Rotterdam.

„ regt op de onderrigtingen voor den tyd van „ het leven, en op de vertroostingen in de ure „ des doods. Al wat een mensch afzonderlyk „ kan ondernemen voor zyn eigen werk, zonder „ dat van een ander te benadeelen, heeft hy regt „ van te doen; hy heeft in 't gemeen met de ge- „ heele maatſchappy een ontegenſpreeklyk regt, „ om zyn deel te hebben in alle de vereenigde „ voordeelen van induſtrie en kragt, welken zy „ verſchaft. *Maar wat aangaat het regt, om „ in de magt, in het gezag of het beſtier van „ zaken, te deelen, zal ik altyd plegtig ont- „ kennen, dat zulks behoort tot het getal der re- „ gelregte en oorſpronglyke regten van den „ mensch in eenen burgerſtaat;* want ik ſpreek „ alleen van den mensch, *als burger*, en van „ geen ander." ——

Maar wanneer BURKE nu, overeenkomſtig den ophef, dien hy van den grond der weldadige inſtelling der burgermaatſchappy gemaakt had, daaruit een behoorlyk beſluit had getrokken, zou hy buiten tegenſpraak hebben moeten toeſtemmen, dat onder die regten, waartoe deze weldadige inſtelling aanleiding gaf, behoorde het regt, om medetewerken in perſoon of door gemagtigden, tot het helpen bepalen van den wil, of de wetten, der maatſchappy; naardien dit regt de eenige waarborg op den duur was, dat elk die regten genieten zou, waaröm iederëen verondersteld wordt, zig in eene burgermaatſchappy begeven te hebben; en hetzelve met het *doeleinde* der maatſchappy volkomen overeenkomſtig is. Hy zou dan niet *willekeuriglyk* gezegd hebben: *dat behoort* AL *en dat weêr* NIET *onder de regten, die den mensch*

mensch in den burgerstaat toekomen: even of het genoeg was, dat dit door hem gezegd ware, om als een Godspraak aangenomen en geloofd te worden. Hy zou dan den grondslag en het doelwit der maatschappy eerst beredeneerd en bepaald hebben, en met deze eenige, maar zekere, maatstaf in handen, de regten afgeperkt hebben, die aan elk mensch in den burgerstaat overgebleven waren, omdat het niet van nooden was geweest, dat alle dezelven, tot voldoening aan het oogmerk der maatschappy, overgegeven en in de gemeenschap gebragt werden. Trouwens hy bekend zelf, „dat de burgermaatschappy een gevolg is *van over-„eenkomsten; dat die overeenkomsten hare wetten „zyn; dat deze overeenkomsten zelfs moeten mati-„gen en bepalen alle soorten van regeringsvorm, „welken men maakt onder het oogmerk van deze „overeenkomst; dat 'er geen magt, het zy wetge-„vende, regterlyke of uitvoerende, is, die haar „gevolg niet is; dat deze magten zelfs geen be-„staan hebben kunnen* IN ALLEN ANDEREN „STAAT VAN ZAKEN (*a*)." Doch datzelfde meent hy, dat bewyzen zou, datmen het voorzeide regt, om den wil der maatschappy te helpen bepalen, niet zou kunnen eischen; als een regt zynde, *dat veronderstellen zou, dat 'er geene burgermaatschappy is, en dat daar tegen volstrektelyk zou aanloopen.* —— Maar wy hebben, hier voren (*b*), uit het *doeleinde* der maatschappy bewezen, dat dit regt niet alleen eene burgermaatschappy vooronderstelt, maar met dat *doel-*

(*a*) *Ibid. p.* 100.
(*b*) *Bl.* 66—80, *bl.* 111, *en volg.*

doeleinde volkomen overeenkomstig is, en dat dit doeleinde zonder de uitoefening van dat regt nooit op eene zekere en duurzame wyze bereikt kan worden. Hy zoekt zyne stelling, dat elk burger dit regt niet zou hebben, wel daarmede goed te maken, „dat een der eerste bedoelingen „van den burgerstaat, en zelfs een der grondre„gelen wezen zou, *dat niemand regter zou we„zen in zyn eigen' zaak.* Dat ieder zig *door dat „alleen* eensklaps ontdaan zou hebben van het „eerste grondregt, dat aan den mensch toekomt, „die door geen verdrag gebonden is, namelyk „dat van voor zigzelven te oordeelen, en zyn „eigen regt te verdedigen." Maar waarom wordt de mensch gezegd, zig in den burgerstaat ontdaan te hebben van het regt, *om zyn eigen regter te wezen?* Immers om geen andere reden, gelyk wy gezien hebben (*a*), dan omdat de maatschappy zonder dat niet bestaan kan: omdat dan de natuurstaat weder zou herleven; en omdat juist daarom de menschen zig in eenen burgerstaat vereenigd hebben, om door de magt van allen tegen ieder afzonderlyk beschermd te worden, *in alles*, waarin, volgends de wetten, zou moeten geoordeeld worden, dat het regt aan hunne zyde was: waarom zy zig dan ook aan de uitspraak van die wetten hebben moeten onderwerpen.

Maar volgt daar nu uit, *dat hy van het regt* VAN ZIGZELVEN TE REGEREN GEHEELENAL, *en* ZONDER EENIGE BEPALING, afstand zou gedaan hebben? ——. Wanneer dat regt tegen het doeleinde der maatschappy niet alleen

(*a*) Hiervoren bl. 105.

leen niet aanloopt, maar daarmede volkomen overeenkomstig is, gelyk te voren in 't breede is bewezen (*a*)? —— Is afstand te doen *van zyn eigen regter te wezen, in zyne eigene byzondere zaken*, precies hetzelfde, als afstand te doen *van alle andere regten, die my buiten dat zouden mogen toekomen?* Is het waar, dat de mensch, om *eenige* vryheid te behouden, dezelve *geheel* overgeeft? —— Zeker geenszins. —— Het eerste kan plaats hebben, zonder aan het laatste iets te geven of te nemen; ja het eerste is zelfs een gevolg van de gelykheid der regten van elk mensch, welken aan ieder, hoofd voor hoofd, en dus gelykelyk, zoo wel in den burger- als natuur-staat, moeten toekomen, doch zonder de overgave van dat gedeelte van elks natuur-regt, waardoor hy zyn eigen regter is, niet zouden kunnen toekomen; —— zoo als almede op eene andere plaats breeder verhandeld en getoond is (*b*).

Als men dit gedeelte van het werk van BURKE (met het overige behoef ik my thans niet optehouden, wyl zulks myne tegenwoordige stoffe niet betreft) met eenigen aandagt overleest, zal men verpligt zyn, toeteftemmen, dat hy, volstrekt geene *grondregelen* aannemende, die uit het wezen of het *doeleinde* van den burgerstaat *bepaaldlyk* voordvloeiden, en dus op geene *uitgemaakte* en *ontegenzeglyke* gronden bouwende, dan van de regten van den burger in de maatschappy maakt wat hy wil; en dan weêr aan *de verklaring*

(*a*) *Bl.* 81 *en volgg.*
(*b*) *Bl.* 105 *en volgg.*

ring van de regten van den mensch toeschryft, wat hem goeddunkt, waar of onwaar, om zyn aangenomen stelsel goedtemaken, of het onmooglyke van dat der Franschen te doen zien. By voorbeeld, wie heeft een willekeuriger redenering gehoord, dan die hy op het voorverhaalde laat volgen (*a*): „ Een regeringsvorm is niet gemaakt
„ *uit kragte van de natuurlyke regten, die be-*
„ *staan kunnen, en die indedaad bestaan onaf-*
„ *hanglyk van denzelven* (1). Dezen zyn
„ veel klaarder en veel volmaakter in hunne af-
„ getrokkenheid; maar *deze afgetrokkene vol-*
„ *maaktheid is hun gebrek in de practyk. Als*
„ *men tot alles regt heeft ontbreekt ons alles* (2).
„ De regering is eene uitvinding van menschelyke
„ wysheid, *om in de benoodigdheden der menschen*
„ *te voorzien.* De menschen hebben regt, *om te*
„ *vorderen, dat hunne benoodigdheden bezorgd*
„ *werden door deze wysheid* (3); onder het ge-
tal

(*a*) p. 100 *suiv.*

(1) Hoe komt een regeringsvorm dan in de weereld? — Is dezelve dan geen gevolg van overeenkomst, om zig in eene maatschappy te begeven? — Dit ontkende BURKE zoo even zelf niet. Zoo doende zou hy alleen *op geweld* berusten; en uit welken hoofde zou 'er dan gehoorzaamheid kunnen gevorderd worden? — Die geene *gronden* durft leggen, uit vrees, dat zy hem somtyds te ver zouden brengen, valt altoos in ongerymdheid en tegenstrydigheid met zigzelven.

(2) De *verklaring van de regten van den mensch* geeft elken burger geen regt op *alles*; maar geeft bepaaldlyk op, *waarop* hy regt heeft; en BURKE schryft haar dus hier eene ongerymdheid toe, die zy niet begaan heeft.

(3) Wat zyn hier *benoodigdheden? Wanneer* is het tydstip, dat ik van dat regt mag gebruik maken? — En — *hoe ver* gaat dat regt?

„tal dezer benoodigdheden ſtaatmen toe, dat „buiten de burgermaatſchappy die, welke zig „meest doet gevoelen, is, om de driften te be- „teugelen. De maatſchappy eischt niet alleen, „dat de driften der byzondere leden weerhouden „worden; maar zelfs, dat de neigingen der men- „ſchen, te ſamen en in masſa genomen, dik- „wils tegengegaan, hun wil geleid en hunne drif- „ten aan den dwang onderworpen worden. Dit „nu kan zekerlyk niet worden uitgevoerd, dan „door een magt, *die buiten hun zelf* is (1), en „die niet, in de uitoefening van zyne pligten, on- „derworpen is aan dienzelfden wil en aan diezelf- „de driften, welken zyn pligt medebrengt, uitte- „dooven en te ondertebrengen. In dien zin is de „dwang, zoo wel als de vryheid, *onder het ge- „tal der regten van den mensch.* Maar gelyk „de vryheid en hare bepalingen verſchillen naar „den tyd en de omſtandigheden, *gelykze beiden „wyzingen toelaten tot in het oneindige*, *zoo „kan men dezelven aan geen vasten regel onder- „werpen*; EN NIETS IS ZOO ONGERYMD DAN „DEZELVEN TE WILLEN BEREDENEREN, „EVENEENS OF DAT WEZEN KON." ——— Ik

(1) Dit is in eenen gezonden zin waar; want die magt, die men *regeringsvorm* noemt, is, als *zoodanig* genomen, buiten het volk; maar hy is zulks niet in den zin van zyn' oorſprong aan iemand anders, dan aan het volk, verſchuldigd te zyn. Hy is in dien zin het ſchepſel der maatſchappy; en deze kan haar ſchepſel, als het noodig is, tot verantwoording roepen; en, des goedvindende, aan hetzelve eene andere gedaante geven.

Ik vrage, of men in een kort bestek meer tegenstrydigheden, meer willekeurige en onbepaalde stellingen zoude kunnen byeenbrengen, dan hier, by eene aandagtige overweging, geschied is? Als 'er voor de bepaling der vryheid in eenen burgerstaat geen vaste regel is, waaraan elk mensch dezelve toetsen en afmeten kan, wat is dezelve dan anders meer, dan een ydele klank, die geene waaragtige of wezendlyke beteekenis heeft —— een wasche neus —— waaraan elkëen — de dwingeland en de wysgeer —— zoodanige gedaante kunnen geven, als zy willen, en welke dienstbaar kan gemaakt worden aan de *slegtste* zoowel als aan de *beste* oogmerken? —— Wat is dan de staat van het menschdom in eenen burgerstaat anders, dan van een hoop slaven, aan welken de menschlievende BURKE toch het regt niet weigeren zal, om van hunnen *meester* eerbiedig te verzoeken, om de voldoening hunner *benoodigdheden*, en om onder den noodigen dwang, ter beteugeling hunner byzondere en gezamentlyke driften, gedurig gehouden te worden? —— Wat is vooral die *vryheid*, als zy *tot in het oneindige* kan *gewyzigd* worden? Maar hoe ver gaat het, wanneer men openlyk durft schryven, *dat 'er niets zoo ongerymd is, dan dezelve te willen beredeneren, even of dat wezen kon?* —— Zoodat de mensch in de belangrykste zaak voor hem op deze weereld zou verwezen zyn tot een eerbiedig stilzwygen omtrent alle de daden, die daartegen zouden mogen aanloopen, en waarvan hy het geweld en de onwettigheid *door redenering* zoude moeten goedmaken. Hy zou *in de wyziging* van zyne vryheid, even als de os zyn hals naar het soort van gareel, dat

men denzelven zou willen aantrekken, zynen wil en *natuurlyke* regten steeds buigen moeten, zonder tot zynen beheerscher te mogen zeggen, *wat doet gy?* Doch BURKE had zeker gelyk, dat hy den mensch alle redenering over zyne regten tot vryheid wilde ontzegd hebben, want hy had verstands genoeg, om te voelen, dat hy, de redenering toestaande, zyn pleit verloor, en dat de onsterflyke dogter van de reden, van de regtveerdigheid en van God het hare dan op de volkomenste en zegepralendste wyze moest winnen. Hy heeft zig daarom ook wel gewagt, *de verklaring van de regten van den mensch* door *redenering* aantetasten, en 'er alzoo de onbestaanlykheid van aantetoonen. —— De hulp van hare bastaardzonen, van *banbliksems*, door hem uit de hoogte tegen dezelve uitgesproken, kwamen hem, in naarvolging van de aloude en loflyke gewoonte van de opvolgers van St. Pieter, en van het voetspoor van MACHIAVEL, om grondbeginselen te laten slapen, veel korter en gemaklyker voor (1).

Doch wanneer ik dat alles bedenke; wanneer ik de verdere drogredenen naleze, die daarop nog al meer volgen, by voorbeeld, „ dat, zoodra „ men

(1) In het lezenswaardig werk van SIDNEY, *Discours sur le Gouvernement*, voert de *derde* afdeeling van het *eerste* hoofdstuk (T. I. p. 22.) tot titel: *La foi implicite n'est que pour les fous: & pour connoître la vérité, il faut necessairement examiner les principes.* Dat is: „ Het ingewikkeld geloof is slegts *voor de gekken*, en om de waarheid „ te kennen moet men noodzaaklyk *de grondbeginselen onderzoeken.*"

„ men *iets* aan de regten van den mensch in 't al-
„ gemeen afneemt, of daaraan verandert, en men
„ toestaat, dat daaraan *eenige* stellige bepalingen
„ kunnen toegebragt worden, *dat dan, op datzelf-*
„ *de oogenblik, het samenstel van alle regerin-*
„ *gen een werk wordt van* CONVENIENTIE;"
dat is te zeggen, daar men van kan maken, naar omstandigheden, wat men wil; en dus de willekeurigste instelling zelve: – als ik dat alles, zeg ik, bedenke en overwege, kan ik met moeite beseffen, dat dit werk van BURKE onder een vryheidlievend en verlicht volk, gelyk de Engelschen, eenigen opgang gemaakt heeft; of het zou moeten geweest zyn om de byzonderheid van deszelfs inhoud, en om het treffend *contrast* van hetzelve met die gevoelens, welken de schryver in vroeger dagen met eenen tegenovergestelden ophef en niet zonder roem openlyk en by alle gelegenheden beleden had (1). Ik herinner my onder anderen van

(1) [Na dat ik dit geschreven had, is my in handen gekomen nog eene andere wederlegging van dit werk van BURKE, onder den titel van *vindiciæ gallicæ*, *of verdediging van de fransche omwenteling*, enz., *door* J. MACKINTOSH, vertaald uit het engelsch en gedrukt te Dordrecht by de Haas 1792. in gr. 8vo. – waarin ook dit gedeelte van BURKE's werk zeer treflyk wederlegd wordt (*bl.* 165 *volgg.*); en waaraan ik den lezer verder heen wyze; terwyl het my tot groot genoegen strekt, dat een zoo bondig schryver, als MACKINTOSH, de bepaling *van de regten van den mensch in eenen burgerstaat* uit denzelfden grond, te weten het *doeleinde*, afleid, waaruit ik dezelven te voren ook afgeleid hebbe, en dezelven daardoor even duidlyk en zeker opmaakt, en verdedigt, als ik gedaan heb.]

van deze laatsten in vroeger tyd gelezen te hebben het volgend merkwaardig voorval :

„ In het jaar 1770 zeide de Ridder GEORGE „ SAVILLE, die geen gerugtmaker is, in het huis „ der gemeente van Engeland : *Dit huis heeft de* „ REGTEN DES VOLKS *verraden*. De ridder „ *Alex. Gilmour* eischte hierover rekenschap van „ hem. De Generaal *Conway* zei, dat die woor„ den berisping verdienden, dat men op die wyze „ het parlement beledigde; en dat 'er leden om „ zulke woorden naar de TOUR gezonden wa„ ren; doch dewyl hy geloofde, dat zy in eene „ haastigheid gesproken waren, dat hy daarom al„ leenig wenschte, dat die heer in 't vervolg wat „ voorzigtiger mogt zyn. De ridder *George Sa„ ville* antwoordde, dat hy zonder toorn gespro„ ken had, dat hy nooit gewoon was, eenige an„ dere woorden te gebruiken, wanneer hy gewag „ maakte van de handelwyze, die het HUIS ge„ houden had in de zaak der verkiezing van „ *Middlesex*; en dat hy altyd dezelfde woorden „ zou gebruiken, zoo meenigmaal 'er over het„ zelfde onderwerp zou geraadpleegd worden. „ Mr. Serj. *Glynn* verdedigde de woorden. Hy „ merkte aan, dat het de eenigste woorden in onze „ taal waren, die het denkbeeld van de zaak „ konden uitdrukken; dat indien zy gevonden „ wierden gebruikt te zyn van een ding, dat niet „ aanwezig was, niemand gereeder zou zyn, dan „ hy, om de eer des parlements te handhaven, „ door het lid, dat dezelven gesproken had, tot „ rekenschap te roepen; maar dat, indien zy daar„ tegen op de waarheid gegrond waren, de stem-

„ men

„ men eener meerderheid niet in ſtaat waren, „ omze ſtrafbaar te maken. De heer EDMUND „ BURKE insgelyks verdedigde den heer SAVILLE „ *met veel vuur:* het ministerie uitdagende, om „ den ridder te ſtraffen, indien de beſchuldiging „ valsch was, zeggende, *dat indien de beſchuldiging valsch en onbillyk was, de heer, dieze „ gedaan had, naar de* TOUR *moest gezonden „ worden:* doch 'er tevens byvoegende: *dat de „ ſtaatsdienaars zigzelven van de waarheid van „ het verwyt bewust waren, en 'er daarom gedwee en op eene lafhartige wyze onder verkozen te kruipen.* Hy zei verder, *dat het volk „ eenen afkeer had van het tegenwoordig ministerie, en vroeg den ſpreker, of de ſtoel niet „ onder hem beefde.*"

„ Op het ſluiten van het debat ſtond de ridder „ SAVILLE andermaal op, en verklaarde, dat hy „ nog zoo bedaard was, als te voren; dat hy dit „ in geen grooter mate zyn kon, en, het gezegde „ van *Shakespeare* gebruikende: *Spreek my in „ regten aan en ik zal het herhalen, enz.:* eindigde hy met deze woorden: Ik derhalve, hier „ in myne plaats ſtaande, als lid voor het graafſchap „ van York, verklaar, DAT HET HUIS DER „ GEMEENTE DE REGTEN VAN DE NATIE „ VERRADEN HEEFT. Dit alles nogthans heeft „ men ongemerkt laten doorgaan (*a*)." ——

En

(*a*) In de *Polit. Disq. T.* 1 *p.* 478, en daaruit in de *voorrede* van den zaligen CAPELLEN VAN DE POL, voor de *nadere aanmerk. over den aart en de waarde der burgerlyke vryheid van* PRICE, *bl.* 46—48.

En wat waren nu *deze regten der natie*, welken BURKE zoo wel als SAVILLE meende, dat door het huis der gemeenten *verraden* waren? — Waren het eenige *benoodigdheden* der menschen, welken door het parlement moesten bezorgd worden? Waren het eenige *driften des volks*, die beteugeld moesten worden? Waren het de regten *op de voordbrengselen van elks naarstigheid, om te behooren aan eenen vader en moeder, of die, welken dezen hebben, om hunne kinderen optevoeden en te volmaken*, die hier verkort wierden? —— Neen zeker. Het waren *die regten der natie*, welken verraden wierden, die het volk had uitgeoefend, *om een lid tot het huis der gemeenten te benoemen*. WILKES, namelyk, was door die van *Middlesex* tot hunnen gemagtigden in het huis der gemeenten verkozen. Maar het huis vond goed hem te weren. Die van *Middlesex* verkozen hem daarop weêr op nieuw; doch het huis wierp hem andermaal uit, en het ongenoegen van het publiek, dat begreep, dat het over zyne regten wel degelyk mogt redeneren, liep daarop zoo hoog, dat *zestigduizend* menschen den koning om de ontbinding van dat parlement verzogten. —— Dit voorval betrof derhalven juist *die regten van de natie in den burgerstaat*, waar op het hier eigenlyk aankomt; — en BURKE erkende en verdedigde dezelven toen met manlyke taal. —— Doch dit was BURKE van den goeden ouden tyd, en de persoon, dien wy thans te bestryden hebben, is BURKE van den nieuwen tyd: twee onderscheidene persoonaadjen, waaronder het onmooglyk is, denzelfden man te erkennen.

Nu

Nu ga ik over, om de gewigtige *gevolgen* te overwegen, welken uit de gelegde gronden der gelykheid der menschelyke regten in den natuur- en burger-ſtaat voor het menschdom in 't gemeen ſchynen voordtevloeien: waartoe ik den aandagt myner lezeren met ernst en aandrang nog een oogenblik durf verzoeken.

III. AFDEELING.

GEVOLGEN, *uit de gelykheid der menschelyke regten en pligten in den natuur- en burgerstaat*, TUSSCHEN DE VOLKEN ONDERLING *voordvloeiende*.

Het *eerste* GEVOLG, uit de betoogde gelykheid der menschen, midsgaders van hunne regten en pligten zoo in den natuur- als burger-staat, ten opzigte der volken onderling voordvloeiende, bestaat hierin, dat de regten en pligten van volk tegen volk, van de eene onafhanglyke natie omtrent de andere, volmaakt dezelfden zyn, als van den eenen onafhanglyken mensch, in den natuurstaat levende, omtrent den anderen. Trouwens van het een volk tegen over het ander herleeft de staat der natuur; geen andere staat kan tusschen twee onafhanglyke natien plaats hebben; en dus moet tusschen deze beiden dezelfde gelykheid standgrypen, die wy gezien hebben, dat in den staat der natuur tusschen den eenen onafhanglyken mensch en den anderen plaats heeft, alsmede de *regten* en *pligten*, uit die gelykheid ontspringende. —— „ Naardien de menschen, zegt VATTEL (*a*), „ na-

(*a*) *Droit des gens prælim. p.* 34.

„natuurlyk gelyk zyn, en dat hunne regten en „pligten dezelfden zyn, als gelyklyk uit de na„tuur voordkomende, *zoo zyn ook de natien, „uit menschen bestaande, en aangemerkt als „zoo vele vrye menschen, welken te sämen le„ven in den staat der natuur, natuurlyk ge„lyk, en houden van de natuur dezelfde plig„ten en regten.* De sterkte of de zwakheid ma„ken ten dien opzigte geen het minst onder„scheid: *een dwerg is zoo wel een mensch als „een reus: een klein gemeenebest is zoo wel een „staat, als een magtig koningryk.* Door een „noodzaaklyk gevolg van deze gelykheid is dat„gene, het welk aan de eene natie geoorloofd „is, ook geoorloofd aan de andere, en hetgeen „niet vrystaat aan de eene, staat het ook niet „aan de andere."

Geene natie kan derhalven eenigen *voorrang*, *titel* of *eerbewyzing* boven en van eene andere vorderen; veelmin heeft dezelve het regt, anderen daartoe te dwingen. Zy staan in allen dezen met elkanderen volstrektelyk gelyk; zoodanig, dat tusschen haar eigenlyk geen andere rang kan te pas komen, dan deze: *die eerst komt, die eerst maalt.* ——— Alle anderen loopen aan tegen hare onderlinge gelykheid, en tegen de evengelyke regten, die daaruit tusschen dezelven voordvloeien. ———

Ondertusschen wat heeft de afwyking van dezen zoo eenvoudigen en waarachtigen regel onder de volken van Europa meer dan eens stroomen bloeds doen vlieten. Wat heeft eene angstvallige bezorgdheid, om ieders rang en titel te bepalen, midsgaders die van onderscheidene soorten van afgezan-

zanten derzelven, veel hoofdbrekens, veel omschryvens, veel onderhandelens en moeite gekost. —— Hoe vele geleerden hebben zig aan de nauwkeurige bepaling daarvan in hunne schriften niet afgesloofd? - Men heeft 'er het werk van den vrede dikwils door zien vertragen, somtyds te niet loopen. —— De dwaze en ydele zugt naar rangen en titels, sints de overstrooming van Europa, door de *Gothen*, *Wandalen*, *Hunnen* en andere barbaarsche volken over hetzelve gebragt, heeft zig niet slegts bepaald tot byzondere persoonen, maar heeft de volken zelve onderling met dezelfde opgeblazenheid en hoogmoed vervuld; en wy hebben hun genoegzaam hetzelfde onderscheid van rangen of titels voor zigzelven van anderen zien afvorderen, welken tusschen byzondere persoonen, naar mate van hunne grootere magt en aanzien, plaats hadden. —— Duizend jaren zyn, helaas! nog niet genoeg geweest, om het dwaze en ydele, dat in deze vorderingen gelegen is, te doen zien. En offchoon men tot lof der wysgeerte en verlichting dezer eeuwe zeggen mag, dat dezelven daarin wel eenige verzagting te weeggebragt hebben, zyn zy nogthans niet genoegzaam geweest, om de volken tot dezen oorspronglyken staat der natuur terugtebrengen, en voortekomen, dat aan dit ydel punt van eere het lot des oorlogs niet gehangen werd. —— Zoo veel vermag een oud en ingekankerd vooroordeel, waarmede de eerzugt en grootheid der menschenkinderen meer of min gevleid wordt! ——

Een *ander* gevolg, uit de gelykheid der menschen in den natuur- en burger-staat voor de volken onderling voordspruitende, bestaat hierin, dat

el-

elke natie volkomen regt heeft, tot het vry gebruik van alle zeeën, rivieren en wateren (1), die op de aarde zyn, zonder dat de eene natie de andere in het vry gebruik daarvan belemmeren moge. Dezelven zyn door den goedertieren schepper der weereld klaarblyklyk geschikt en aan het geheel menschdom gegeven, om te dienen tot algemeen nut en voordeel, en tot middelen, om de gemeenschap onder hetzelve te bevorderen, en de banden der groote menschen-maatschappy nauwer toetehalen, dan zonder die middelen ooit zoude kunnen plaats hebben. — Ingevolge hiervan moet op en langs dezelven door alle volken, zonder onderscheid, onderling vrye handel kunnen worden gedreven, zonder dat dezelve door eenig volk mag belet of belemmerd worden. Geen volk zelf mag de vrye handel op of in haar eigen land aan een ander volk of aan zyn' eigen' natie verbieden, of door zydelingsche hindernissen moeilyk of onmooglyk maken, dan om de allergewigtigste en klaarblyklykste redenen. Dit zou, by voorbeeld, vrystaan uit vreeze van door de pest besmet, of wanneer zulke goederen toegevoerd werden, die voor 's menschen leven of gezondheid buiten tegenspraak gevaarlyk of scha-

(1) Het spreekt van zelfs, dat ik hier en elders door *wateren* niet versta zulke wateren, die in het land van dit of dat volk *geheelenal zyn opgesloten*, en alzoo *daadlyk* en *met oogmerk* bezeten worden; maar zulken, die, de landen van onderscheiden' volken besproeijende, of met zeeën en rivieren eene onmiddelyke gemeenschap hebbende, door de natuur zelve tot gebruik van allen schynen gegeven te zyn.

dat, gelyk hiervoren getoond is (*a*), elk lid eener burgermaatſchappy verondersteld moet worden, dit regt aan zig afzonderlyk behouden en hetzelve niet in 't algemeen onder het bedwang of den wil der maatſchappy zelve gebragt te hebben.

Wanneer deze alleszins waaragtige regels, naardien zy uit den aart en het wezen der zaken voordkomen, door de onderſcheidene burgerſtaten ten opzigte van elkanderen ſteeds naargekomen waren, hoe vele oneenigheden en oorlogen zelfs zouden daardoor tusſchen natien en natien niet voorgekomen zyn; hoe veel menſchenbloed zou 'er niet geſpaard en wat zou 'er niet overeenkomſtiger gehandeld zyn met den uitdrukkelyken wil en het oogmerk van den ſchepper! —— Men toetſe aan dezen regel het gedrag der Spanjaarden en Portugezen, na de ontdekking der nieuwe weereld, in het uitſluiten van andere volken van de vaart en handel op zeeën, rivieren, volken en landen, door hun ontdekt, bevaren, overweldigd of in bezit genomen; men toetſe daaraan het gedrag, hetwelk door Engeland nog heden ten dage in de belemmering of verhindering van vaart en handel ten opzigte van alle natien gehouden wordt; men oordeele, of daarmede kan worden overeengebragt de bekende *acte tot aanwas van ſcheepvaart en koophandel van het engelsch parlement van den jare* 1651, welke door Engeland nog tegenwoordig in volle kragt gehouden wordt, verbiedende, „ dat geene *voordbrengſels* van Aſia, Afrika of „ Amerika in Engeland mogen gebragt worden an„ ders, *dan met Engelſche ſchepen, en die voor 't* „ *groot-*

(*a*) Bl. 88.

„ *grootste gedeelte met engelsch bootsvolk bemand*
„ *waren. Dat geene voordbrengsels van Europa*
„ *in Engeland zouden mogen worden gevoerd,*
„ *dan met Engelsche schepen, of met schepen van*
„ *het volk, daar de goederen vielen, voordge-*
„ *bragt of gemaakt waren, mids men dezelven niet*
„ *van vreemde plaatsen, maar alleen van die,*
„ *daarze vielen en gewoonlyk eerst gescheept wer-*
„ *den, in Engeland bragte.* Dat geenerlei ka-
„ beljauw, haring of andere zoute visch, ook gee-
„ ne walvisschen, walvischbaarden of traan in En-
„ geland zou mogen komen of van daar uitgevoerd
„ worden, anders dan met engelsche schepen (*a*)." —
Men overwege het gedrag van de meeste andere volkeren, ja van ons zelf in *Afrika*, *Asia* en *Amerika*; en men zal bevinden, dat het gedrag van een groot gedeelte van het menschdom ook in dezen verre af is van met den billyken wil van deszelfs schepper overeentekomen, en dat, in plaatse dat hetzelve daarnaar, zelfs maar van verre, zoude wezen ingerigt, de meeste volken 'er hun bepaald werk van gemaakt hebben, om door allerlei menschelyke instellingen daarvan ten eenemaal aftewyken, en denzelven godlyken wil niet zelden geheel te vernietigen. ———

Ik weet wel, dat dit kwaad de diepste wortelen geschoten heeft. Het kan zyn, dat sommigen het daarom overtollig zullen agten op deszelfs verbetering aantedringen: misschien zelfs deze poging als belachlyk zullen aanmerken. Maar ik weet teffens, dat deze aanmerking de waarheid van den verhandelden regel niet zal wegnemen, en dat volken,

die

(*a*) Zie *Vaderl. Hist.* XII. *deel*, *bl.* 212.

M

die denzelven overtreden, zig even zoo wel aan misdryf schuldig maken, als door eenige andere onregtveerdigheid. Ik zie daarom niet, waarom men hun in dezen niet zoo wel, als in alle andere verkeerde handelingen, zoude mogen toeroepen: „ laat af van uwe ongeregtigheid, o volken! en „ schikt u naar den wil en het voorbeeld van uwer „ aller schepper, algemeenen vader en weldoe- „ ner; die de aarde aan alle menschen-kinderen „ tot gebruik gegeven, en de zeeën, rivieren en „ wateren op dezelve gesteld heeft, om aan dat „ oogmerk te voldoen, en tot een gemaklyker ge- „ meenschap voor allen te dienen. —— Bedenkt, „ dat hy tot niemand van u allen gezegd heeft: *tot* „ *hiertoe en niet verder*: en gylieden doet der- „ halven niet alzoo. —— Maar zet integendeel „ uwe poorten en toegangen voor uwe medemen- „ schen, voor uwe broeders, open, opdat het „ menschdom langs hoe meer, overeenkomstig „ den wil van hem, die hetzelve geschapen heeft, „ de gedaante eener waaragtige *broeder-maat-* „ *schappy* aannemen moge!" ——

Wat zou het menschdom in de daad gelukkig zyn, wanneer het ongestoord, onbekommerd en zonder in dat opzigt door al te bezwarende lasten gedrukt te worden, alle de goederen der weereld overal, onder alle volken zonder eenige uitzondering, konde brengen, verruilen en verhandelen, en zoodoende den wille betragten van hem, die dezelven tot dat einde op onderscheidene plekken der aarde heeft doen voordkomen. Dit zou eene wezendlyke betragting wezen van de wetten der natuur; en deze instelling en uitoefening zou der wysheid van de voornaamste regeringen in Europa waar-

waardiger wezen, dan de bekrompene en harde staatkunde, die daaromtrent thans nog plaats heeft. Engeland, Vrankryk, Spanje en Holland waren alleen genoeg, om in dezen zulk een menschlievend en doorlugtig voorbeeld te geven; en het is te hopen, dat de aandagt van derzelver bestierders, tot eere en geluk van het menschlyk geslagt, daarop eenmaal gevestigd moge werden.

Even eens staat het ook aan geen volk vry van de nog ledig zynde landen in de weereld zig meer toeteëigenen, of aantematigen, dan hetzelve tot gebruik daadlyk in bezit nemen kan. —— Dit hebbenwe hiervoren (*a*) gezien, dat aan geen byzonder persoon, in den natuurstaat levende, vrystaat, en het kan om dezelfde reden aan een geheel volk niet geoorloofd wezen. De aarde is *tot gebruik* aan het menschdom gegeven, en mag daarom *zonder gebruik* aan een gedeelte van hetzelve niet ontweldigd en aan hare bestemming ontroofd worden. Hoe vermetel — hoe onregtveerdig — hoe regelregt aangekant tegen het regt van alle volken en menschen handelden dan niet sommige kerkvoogden van Rome, toen zy uit de hoogte van hunnen nederigen zetel, door opene brieven, bevestigd met een zegel, waarvan het wapen *een' armen boete-doenden zondaar* vertoonde, de geheele nieuwe weereld verdeelden, en dezelve ten behoeve van twee koningryken, even als hunnen wettigen eigendom, *wegschonken!* Hoe strookt hier nog mede het gedrag van vele natien in sommige gedeeltens van den aardbodem, in Asia, in Afrik

(*a*) *Bl.* 45 *en volg.*

Afrika en in Amerika! Hoe ſtrookt hiermede het gedrag der Engelſchen in *Nieuw-Holland*, daar zy, een nauwlyks noemenswaardig plekje gronds in daadlyk bezit nemende, zig een verbazend groote uitgeſtrektheid lands in hunne orders tot bezitneming, aan den gouverneur medegegeven, toeſchryven, en aan elk ander gedeelte des menschdoms ſchynen te willen onthouden (*a*)! — Wanneer in 't byzonder de *tweede* regel, „ dat „ geen vorst of gemeenebest in 't algemeen beletten kan, *dat de onderdanen van andere volken* „ *met die van deszelfs eigen land komen handelen*, *of dat die van zyn land dit met die van* „ *andere landen zouden doen*," in alle landen beter ingezien en naargekomen ware, men zou tot benadeeling van elks byzonder regt niet zoo vele uitſluitende vergunningen van koophandel op zeeën, rivieren en landen aan deze en gene kompanjieſchappen, ten minſten op den duur en voor een lange reeks van jaren, hebben zien afſtaan; maar men zou een iegelyk by het genot van zyn byzonder en onafneembaar regt in dezen hebben gelaten, en hem tot gebruikmaking daarvan hebben aangemoedigd. Terwyl het gevolg van deze uitſluitende maatſchappyen van vaart en handel daarenboven heeft doen zien, dat dezelven op den duur niet beſtaanbaar zyn; dat zy ten eenemaal van hare eerſte inſtelling ontaarten, ja dat zy, in plaats van voor den ſtaat zelve in 't gemeen voordeelig te we-

(*a*) Men zie hierover de *beſchryving van den togt naar Botany-Baai; van de opregting der engelſche volkplanting*, enz., door W. TENCH, *bl.* 83 *volg.* en het *aanhangſel bl.* 205. *volg.* (gedr. by M. de Bruin te Amſt. in 8vo.)

wezen, eerder nadeelige en somtyds hoogstbezwarende lighamen worden, die in hunnen val den geheelen staat dreigen medeteslepen en te verpletteren. —— Doch zoo gaat het doorgaands eindelyk in alle zaken, waarin men van de wetten der natuur steeds komt afte wyken. ——

Uit de gelegde gronden der gelykheid der menschen in regten en pligten volgt alverder, in de *derde* plaats, dat het één volk aan het ander niets mag afnemen, van hetgeen aan hetzelve in eigendom toekomt, noch goederen, noch leven, noch vryheid. Dezen moeten wederom zoo heilig zyn tusschen twee onafhanglyke natien, als wy gezien hebben, dat dezelven zulks wezen moeten tusschen twee byzondere persoonen, in den natuurstaat levende. Die zig zyn's gelyken wil te onderbrengen, merkte FREDRIK II. (*a*) te regt aan, „is „ altyd een bloeddorstig mensch en een schurk." De aanranding van deze regten der natien kan daarom met geweld afgekeerd worden; en indien een klein volk daartoe tegen een magtiger niet in staat ware, zou het belang zoo wel als de pligt van andere volken medebrengen, om hunnen bystand daartoe te verleenen. Een geheele natie behoort even zoomin daden van geweld en berooving aan eene andere natie, welken zy alleen, of met behulp van anderen, zoude kunnen afweren, zonder dadelyke deelneming, te zien plegen, als een byzonder mensch op de publieke straten of wegen een daad van geweld aan een ander mensch ziende plegen, welken hy alleen of met behulp van nog anderen konde afweren, verpligt is, den onderdruk-

(*a*) *Anti-Machiavel p.* 36.

drukten te hulp te schieten tegen zynen geweldddadigen aanvaller. ——

Alle *oorlog*, waarby de voorzeide regten der natien alzoo moedwillig *aangevallen* worden, is derhalven *onwettig*, louter *geweldddadig*. —— Het bloed, dat in denzelven vergoten, en het nadeel, dat daarin aan elk mensch toegebragt, wordt, zal vroeg of laat verrekend worden, en de verantwoording daarvan zal zeer zwaar zyn. „ Ik houde my „ verzekerd," zeide een koning, die by ondervinding spreken kon; „ ik houde my verzekerd, dat, „ wanneer de monarchen een waaragtig tafereel „ zagen van de elenden, welke eene oorlogsver- „ klaring over de volken brengt, zy 'er niet onge- „ voelig aan zyn zouden. Hunne verbeeldings- „ kragt is niet levendig genoeg, om hun de onge- „ lukken, die zy niet gekend hebben, en waar- „ voor hun stand in de wereld hun beveiligt, naar „ het leven afteschilderen. —— Hoe toch zul- „ len zy gevoel hebben van die imposten, die de „ volken overstelpen, de wegneeming van de jong- „ heid van het land, welke de werving mede- „ sleept; die besmetlyke ziektens, die de legers „ verwoesten; de vreeslykheid der veldslagen en „ die belegeringen, die nog doodlyker zyn; den „ bitteren toestand der gekwetsten, welken het „ vyandlyk zwaard heeft beroofd van eenigen hun- „ ner ledematen, de eenige middelen van hun be- „ staan en onderhoud; de droefheid der weezen, „ die door den dood van hunnen vader den eeni- „ gen steun hunner zwakheid verloren hebben; „ het verlies van zoo vele menschen, nuttig voor „ den staat, welken de dood wegsleept voor den „ tyd? De souvereinen, die hunne onderdanen,

„ als

„ *als hunne ſlaven*, aanzien, wagen dezelven zou-
„ der medelyden, en zienze omkomen zonder
„ ſpyt. Maar zulken, *die de menſchen beſchou-*
„ *wen*, *als* HUNNE GELYKEN, *en die het volk*
„ *beſchouwen als het lighaam*, *waarvan zy de*
„ *ziel uitmaken*, zyn ſpaarzaam in het vergieten
„ van deszelfs bloed (*a*)."

't Is dan te hopen, dat alle volken, de waarheid dezer ſtelling niet kunnende tegenſpreken, en getroffen door het nadeel en weedom, dat door elken oorlog over het menschdom gebragt wordt, zig eindelyk aan de billykheid en regtveerdigheid van dezen regel zullen onderwerpen! —— dat zy allen de waarheid eenmaal zullen beſeffen, die voor alle volken zonder onderſcheid in eene andere aanmerking van den zelfden koning is opgeſloten, daar hy zegt: „dwazen als wy zyn! wy willen alles over-
„weldigen, even als of wy den tyd hadden, om
„alles te bezitten, en als of onze levenstyd geen
„einde had. Onze tyd gaat te ſchielyk om, en
„dikwils, wanneer men denkt alleen voor zigzel-
„ven te werken, werkt men niet, dan voor on-
„waardige of ondankbare opvolgers (*b*)."

Maar, *ten vierden*, volgt uit de voorzeide gronden niet minder zeker, dat het ten hoogſten ongeoorloofd is, en niet dan louter geweld zoude kunnen genaamd worden, wanneer het een volk zig met de inwendige zaken van het ander daadlyk zoude willen bemoeien, en hetzelve daarin eenige andere dan zyne eigene gedagten en ſchikkingen zoude willen doen volgen. In den ſtaat der natuur, heb-

(*a*) *Anti-machiavel p.* 190 *ſuiv.*
(*b*) *Ibid. p.* 31.

hebben wy gezien, kan ieder byzonder mensch doen wat hy wil; hy kan ſtaan, gaan, wandelen, denken, ſpreken, en zyn eigen' zaken regelen en ſchikken naar zyn goedvinden, zoolang hy maar de regten van anderen niet te nakomt. Even zoo is het gelegen met de regten van het een volk tegen over het ander. En iedere natie of mogendheid, die daarop eenige inbreuk kwame te doen, zou even ſlegt en wederregtlyk handelen, als een byzonder mensch ten opzigte van een ander byzonder mensch in den natuurſtaat handelen zou, wanneer hy zig daaraan ſchuldig maakte. Het één zou een daad van louter geweld en onderdrukking wezen; en aan het ander zou men om dezelfde reden denzelfden naam moeten geven.

Veel min nog mag het één volk het ander overweldigen; het alzoo in ſlaverny brengen, of hetzelve tot ſlaven van anderen maken. Niets kan ſtrydiger zyn met de gelykheid der regten van alle menſchen, ten opzigte van elkanderen, en derhalven ook met die van natien tot natien, dan dat de eene zig met geweld zoekt optewerpen tot beheerſcher en meester van de andere. Maar niets is 'er, helaas! waardoor daaglyks onder de volken meer gezondigd wordt, dan door even deze overtreding van de wetten der natuur, dat zyn, Gods wetten. Geen jaar zietmen haast ten einde loopen, waarin men tegen deze onwederſpreeklyke regten van het menschdom, door de voornaamſte zoowel als door minvermogende ryken of ſtaten niet ziet handelen, en ſomtyds daden plegen, die zelfs door geene verſchoonende ſtaatkunde en hare gewoone woordenpraal in het oog van den wysgeer en menſchenvriend kunnen verzagt, men zwyge,

ver

verdedigd, min nog goedgemaakt, worden. —— Geen ſtaat van Europa is 'er ſchier, die hierdoor niet ontrust, geen troon, die hier door niet geſchud, is, en geen vorst, die de waarheid dezer aanmerking niet heeft ondervonden. Mogt 'er dan eenmaal een tyd komen, waarin het menschdom, tot deszelfs onderling geluk en voordeel geſchapen, ophield de beul en verwoester van zigzelven te wezen! Waarin het *de gelyke* regten der natien eerbiedigde, zonder van aanranden en overweldigen alleen weêrhouden te moeten worden, uit vrees voor derzelver *magt*; en waarin dus de kleine ſtaten even veilig waren, als magtige ryken! De dwerg toch is, gelyk wy zoo even hoorden, zoo wel een mensch, als een reus; en hy heeft dus dezelfde regten. De laatſte kan derhalven nooit bevoegd zyn, om den eerſten van zyne vryheid te berooven, hem met dwang onder zyne heerſchappy te brengen, of hem onder die van anderen te ſtellen, zonder de gelyke regten der natuur van allen, hoofd voor hoofd, op de geweldadigſte wyze te ſchenden, en zig aan het bedryven van het hoogst onregt ſchuldig te maken. „ De „ algemeene maatſchappy van het menschlyk ge„ ſlagt, zegt VATTEL (*a*), een inſtelling zynde „ van de natuur zelve, zyn alle menſchen, in „ welken ſtand zy ook geplaatst zyn, verpligt om „ dezelve aantekweeken, en 'er de pligten van te „ volbrengen. Zy kunnen 'er zig niet van ont„ ſlaan door eenigerlei verbindtenis, door geener„ lei byzondere vereëeniging. Wanneer zy zig dan „ tot eene burgermaatſchappy vereënigen, om „ eenen

(*a*) *Droit des gens prælimin. p.* 31.

„ eenen ſtaat of eene afzonderlyke natie uittema-
„ ken, kunnen zy wel byzondere verbindtenisſen
„ aangaan met die genen, met welken zy zig ver-
„ eenigen; *maar zy blyven niettemin altyd be-*
„ *last met hunne pligten omtrent het overig ge-*
„ *deelte des menschdoms.* Het geheel onderſcheid
„ beſtaat daarin, dat zy, overeengekomen zynde,
„ om gemeenſchaplyk te handelen, en hunne reg-
„ ten overgedragen en hunnen wil onderworpen
„ hebbende aan het lighaam der maatſchappy, in
„ alles wat het gemeen welzyn betreft, het voord-
„ aan aan dat lighaam, aan den ſtaat, en aan zyne
„ beſtierders ſtaat, om de pligten der menschlyk-
„ heid ten opzigte der vreemden te vervullen, in
„ alles wat niet meer van de vryheid van elk by-
„ zonder perſoon afhangt; *en 't is dus byzonder-*
„ *lyk de pligt van den ſtaat, om die pligten* TEN
„ OPZIGTE VAN ANDERE STATEN *naarte-*
„ *komen.* Wy hebben reeds gezien, dat men-
„ ſchen, in eenen burgerſtaat levende, onder-
„ worpen blyven aan de verpligtingen, welken
„ de menſchelyke natuur hun oplegt. Deze maat-
„ ſchappy, aangemerkt als een zedelyk wezen,
„ omdatze verſtand, wil en eene haar eigene magt
„ heeft, is derhalven verpligt, *om met andere*
„ *ſtaten te leven, gelyk een mensch voor die in-*
„ *ſtellingen verpligt was te leven met andere men-*
„ *ſchen, te weten, volgends de wetten der natuur-*
„ *lyke maatſchappy, die onder het menschlyk*
„ *geſlagt plaats heeft.*"

Mogt derhalven de tyd haast komen, waarin alle volken der aarde, hulde doende aan deze eeuwige en onveranderlyke wetten der natuur, dezelven tot hunne onwrikbare ſtaatsregels niet in woorden,

den, maar met daden, aannamen! Mogten zy beseffen, dat billykheid alleen waren roem geeft; dat overweldiging en onderdrukking niet anders zyn, dan laagheid, en dat in regtveerdig te handelen de wezendlyke eer bestaat!

Maar uit de te voren gelegde gronden der gelykheid van 's menschen regten en pligten volgt, *ten vyfden*, dat geen' praktyk daarmede onbestaanbaarder, geweldadiger, schandelyker en het menschdom meer onteerende kan plaats hebben, dan welke vooral sedert de ontdekking der nieuwe weereld niet alleen zeer algemeen in trein gekomen, maar zelfs een' tak van handel en geldwinning onder de beschaafdste natien van Europa geworden is, ik meen DEN SLAVENHANDEL! —— Dit woord, of deze benaming der zaak, die bedoeld wordt, moet, dunkt my, voor ieder mensch, die deze verhandeling tot hiertoe wel met eenigen aandagt heeft willen lezen, meer dan genoegzaam zyn, om zyn hart, daar de menschlykheid nog in woont, met aandoening voor het één, en met verontwaardiging voor het ander, gedeelte van het menschdom te vervullen: wanneer hy, namelyk, bedenkt en overweegt het bitter en deerniswaardig leed des eenen gedeelte, en het geweld en eerloos onregt, dat aan hetzelve door het ander gedeelte aangedaan wordt; — en wanneer hy daarby naargaat alle de verdere gruwelen, die aan dezen schandelyken en verwoestenden handel onafscheidlyk verknogt zyn.

Het is hier de plaats niet breedvoerig te spreken van de wyze, waarop deze handel gedreven wordt, en van de meenigvuldige misdaden, die denzelven van stad tot stap moeten vergezellen. FROSSARD, de menschlievende FROSSARD, dubbel-eerwaardig,

dig, omdat hy de wysbegeerte overal met den godsdienst des euangeliums gepaard doet gaan, en het gezag des eenen doet ſtrekken, om 'er de lessen der andere mede te bekragtigen, en als 't ware heiliger te maken; FROSSARD, zeg ik, heeft dit werk zoò uitnemend verrigt, dat ik mynen lezer geheel en al daarhenen kan wyzen (*a*). Het zy my nogthans vergund, daaruit het een en ander bytebrengen tot bevestiging van hetgene ik omtrent de onregtveerdigheid en ſchandelykheid, welke 'er in dezen handel ligt opgeſloten, reeds gezegd hebbe, en de ſchildery der elenden optegeven, waaraan deze handel de inwoners van een groot gedeelte van Afrika, te weten, die van het vrugtbare *Guinéa*, blootſtelt, en welke door FROSSARD daarvan volkomen naar waarheid opgehangen is. „ Met den aanvang dezes haatlyken „ koophandels, zegt de eerwaarde ſchryver (*b*), „ heeft men de uitgeſtrekte oorden van Guinéa besmet met alle onze driften en ondeugden; men „ heeft meer dan zestig millioenen menſchen al„ daar door den honger, het verdriet, een bedorven lugt, den oorlog, door de ſnoodſte mishan„ delingen, doen vergaan! Men heeft het rooven „ en het *despotismus* aangeſpoord, ja aangemoe„ digd. Men heeft de ſnoodſte aanſlagen, de „ gruw-

(*a*) Dit werk is getiteld, volgends de hollandſche vertaling, die ik daarvan alleen ken: *De zaak der negerſlaven en der inwoneren van Guinéa, ingeleverd by het gerigtshof der geregtigheid, van den godsdienst en der ſtaatkunde*, door B. J. FROSSARD, in *twee* deelen, gr. 8vo., gedr. by *J. van Cleef*, in 's Hage.

(*b*) *I. Deel, bl. 5. en volg.*

„ gruwlykste misdaden, begunstigd. Men ont-
„ volkt jaarlyks de grootste landstreken, de beste
„ steden; men verbrandt een aantal dorpen; men
„ vermoordt een ieder, die weêrstand durft bieden
„ aan deze verkragting van de regten der natuur;
„ men ligt den wereloozen landman, die niets
„ kwaads vermoedt, uit zyn hut; den zoon van
„ den vorst uit zyne woning, den vader uit de
„ omarmingen zyner van honger schreiende kinde-
„ ren; de moeder van het wigt, dat zy zoogt:
„ men scheurt de zagtzinnige en vreedzame Afri-
„ kanen van hunne vrienden, hunne eigendom-
„ men, hun vaderland; men ontroofd hun alle
„ hunne burgerlyke en nationale voorregten; men
„ smyt hun in het hol van een schip, of met ge-
„ heele hoopen in een gevangenhuis, vervuld met
„ de walglykste onreinigheden en besmetlykste pes-
„ tiale dampen; dáár, in ketens geklonken, geheel
„ naakt, dryven zy schier in modder en slyk, en
„ zien den dood gedurig voor oogen; dáár, mis-
„ handeld met de uiterste wreedheid, gevoed met
„ eene des te onbegryplyker vrekheid om deszelfs
„ ongelukkige gevolgen; dáár, om de minste over-
„ treding gestraft, met eene strengheid, passen-
„ de aan de *Cannibalen*, hebben zy geen ande-
„ ren toevlugt, dan by den dood der genen, die
„ hun omringen; geene andere hoop, dan van wel-
„ haast niet meer aanwezig te zyn. —— Dit
„ is ondertusschen alleen het begin hunner ram-
„ pen! Komen zy de yslykheden der overvaart te
„ boven (en hoe velen bezwyken niet onder-
„ weg!) – landen zy aan in de kolonien, zon-
„ der perk gesteld te hebben aan hunne onge-
„ lukken: terstond sleept men hun, als eene kud-

„ de

„ de beesten, naar de marktplaatsen; zy worden
„ daar aan de meestbiedenden, even als de bees-
„ ten, verkogt, zonder zelfs den prys, dien zy
„ waardig geschat zyn, te ontvangen. Dan merkt
„ men hun met een gloeiend yzer, zonder dat
„ zy iets misdreven hebben; men kondigt hun
„ hunne slaverny aan, even of zy zoo wel
„ geene vrygeborene menschen waren, als hunne
„ beulen.

„ Van dit oogenblik af schroomt men niet meer
„ hun al de wreedheid te doen smaken van het
„ deerniswaardig lot, dat men hun toegedagt
„ heeft; men behandelt hun hard en ruuw; maar
„ ook de herdenking aan hun vaderland, hunne
„ vrienden, de droefheid over het verlies hunner
„ vryheid, het onverteerbaar voedsel, de schaars-
„ heid daarvan; de ruwe lugtstreek en saisoenen,
„ waaraan men hun bloot stelt, de moeilyke ar-
„ beid, waarmede men hun overstelpt, en waarvan
„ zy niets voor zig genieten: kortom: alle deze
„ rampen bedriegen zelfs de gierigheid der plan-
„ ters door den dood te veroorzaken aan het
„ vierde gedeelte dezer ongelukkigen, gedurende
„ de twee eerste jaren hun's verblyfs op de eilan-
„ den. Indien zy door hunne sterke gesteldheid
„ alle deze gevaren doorworstelen, dan, opgewekt
„ voor den dageraad, gedwongen tot de hardste
„ bezigheden, bevende op het zien hunner beu-
„ len, vernederd, verlaagd, aangezien voor een
„ klassis van schepsels, nauwlyks boven die der
„ beesten, smaken zy geenerlei rust vóór dat hun-
„ ne verstandige vermogens zoo zeer verminderd
„ zyn, als hun stand zelve; voor dat hunne ziel
„ door de kragt der snoodste behandelingen, zoo

„ ver-

„ verre verhard raakt, dat de menschheid verloren is, en zy het yslyke van hun slavenschap niet meer in al deszelfs buitenspoorigheid gevoelen!"

Maar zoo treffend als deze schildery van de elenden dezer gevangene en verkogte menschen ook wezen moge; de wyze, waarop zy meestal gevangen gemaakt, of wel de middelen, die daartoe in 't werk gesteld worden, zyn van dien aart, dat ik in de daad twyfel, of het wel mooglyk is, een grooter schakel van gruwelen en ontmenschdheden te bedryven, dan 'er door ons *Christenen* in 't werk gesteld worden, om de rampzalige bewoners van Guinea, anderszins onder de meestgelukkige bewoners van den aardbodem te rekenen, aan hun vaderland, aan hunne vrienden, magen en huisgezinnen te ontrooven, en in de strikken te doen vallen, die men aan hunne goede trouwe, of aan hunne kragten en sterkte, by die gelegenheden, medogenloos, en als of 'er geen God ware, die 's menschen handelingen gadesloeg, komt te spannen. Zie hier, lezer, en verledig u, om te lezen, wat daarvan door denzelfden FROSSARD (*a*) volkomen naar waarheid opgegeven is.

„Het allergemeenst middel, om slaven te hebben, „zegt hy, is de *opligting*. Deze opligtingen ge„schieden, of door de negerkooplieden, die hunne „landgenoten, dus gestolen, aan de *Europeanen* „verkoopen, of door de *Europeanen* zelve.

„De slavenhaalders varen meenigmaal de rivie„ren zoo verre op, dat zy eene goede ankerplaats „vin-

(*a*) I. *Deel*, *bl.* 153. *volgg.*

„ vinden; van daar zenden zy welgewapende floe-
„ pen naar de dorpen, aan den oever der rivier
„ gelegen; op deze floepen neemt men inboorlin-
„ gen, aan deze euveldaden gewoon; by de hui-
„ zen gekomen zynde, flaatmen op den trommel,
„ of men fchiet een fnaphaan los: dit is een tee-
„ ken, dat men flaven noodig heeft. Wanneer zy
„ een genoegzaam getal hebben, brengen zy die
„ naar de fchepen. Aan den anderen kant, de boe-
„ ren, die digt by de legplaats dezer vaartuigen wo-
„ nen, verkoopen terftond de flaven, die zy by op-
„ ligting krygen of in bewaring houden. Somtyds
„ brengen de zwarte kooplieden, die wel 300 my-
„ len ver de rivier in welgewapende kanoos af ko-
„ men, om gevangenen te maken, honderd en
„ meer flaven op ééne reis, en vervullen welhaast
„ de lading der fchepen. Dus gefchiedt doorgaands
„ de handel op de *Senegal* en de *Gambia*.

„ Op de rivier de *Sierra-Leona* zyn verfchei-
„ den' *Europeaanfche* comptoiren. Hunne agen-
„ ten houden een zeker getal vaartuigen in dienst,
„ die zy de rivier opzenden, om de flaven te ont-
„ vangen, welken de negermakelaars hun toefchik-
„ ken. Door dit middel hebben zy altyd een ze-
„ ker getal negerflaven in voorraad, om aan die
„ fchepen overtegeven, waarmede hunne comp-
„ toiren handelen.

„ Komt een flavenhaalder aan de kust, die ge-
„ legen is tusfchen kaap *Monte* en die van *Pal-
„ mes*, dan fteken de inboorlingen groote vuren
„ aan, om de fchepen te doen zien, dat zy flaven
„ te koop hebben; de kaptein zet terftond de floep
„ uit; zy ontvangen drie of vier flaven te gelyk,
„ en brengen die aan boord; fomtyds brengen de

„ in-

„ inwoners die zelf. Dit is zeer langwylig en de „ schepen blyven somtyds een geheel jaar aan dezen „ hoek der kust. ——

„ Zie hier nu hoe de zwarte koopliedeh het aan-„ leggen, om slaven voor de schepen te beko-„ men. —— Sommigen verschuilen zig in de bos-„ schen of by de groote wegen, en jagen op den „ onbekommerden reiziger, gelyk de jager op het „ wild. Anderen verbergen zig in de rystvelden, „ om de kinderen, daargelaten ter verjaging der „ vogelen, wegtestelen. Anderen gaan by de zoet-„ waterbronnen, om den landman, hiergekomen „ om zynen dorst te lesschen, opteligten; of by „ de baaijen, om zulken, die voor hun vermaak „ of kostwinning visschen, te overvallen; maar de „ voordeeligste posten zyn in de weide, als het „ gras hoog is, of aan de wegen, die tusschen de „ dorpen liggen; dit is zoo algemeen, dat de in-„ boorlingen des nagts hunne vrienden niet durven „ bezoeken, hoewel zy digt by elkander wonen. „ En *wy* durven hun *Wilden* noemen, WY, die „ deze snoode roovers op hun afzenden; WY, die „ hun aanhitsen, om hunne vreesagtige landslieden „ te stelen, om daarvan een barbaarsch gebruik ter „ voldoening onzer gierigheid te maken (*a*)! ——

„ De koopwaren, die de *Europesche hande-„ laars* in ruiling aan hunne neger-agenten geven, „ en die dezen weder aan hun geven, die hunne „ landgenoten verkoopen, indien zy zelf dezen niet „ opligten, zyn kleine *schelpjes*, die in vele land-„ streken voor geld ontvangen worden, *of stoffen*

„ *en*

(*a*) *Ibid. bl.* 155.

„ *en andere oosterſche produkten*, of *ſnaphanen*, „ *kruid*, *degens*, *keuken-koperwerk*, *yzer in* „ *ſtaven*, *linnens*, *halsbanden*, enz. —— De „ reeders ſchikken deze dingen al naar dat de ſche- „ pen eene kust bezoeken, en de ſmaak des volks „ is, met welk zy moeten handelen.

„ Maar de meeste ſlaven *worden betaald met* „ *ſterke dranken.* De negers zyn doorgaands ma- „ tig, maar wy hebben hun deze dranken met drift „ leeren beminnen; en om een denkbeeld te ge- „ ven van derzelver hoeveelheid, daar gebruikt, „ zal ik alleenlyk zeggen, dat in het jaar 1786 men „ alleen uit *Leverpool* naar *Genua* gezonden heeft „ 739,264 pinten *engelſche liqueurs* (*a*). In ſterk „ bevolkte landen koopen de faktoors met eene „ ſchynbare goede trouw de ſlaven; maar komen „ zy in eenzame dorpen, daar zy niet vreezen ont- „ dekt of te rug geſlagen te worden, *dan verzoe-* „ *ken zy met de lieden te ſpreken*, *openen een vat* „ *brandewyn en noodigen hun tot drinken. Zoo-* „ *dra deze onbedagte menſchen dronken zyn*, *ge-* „ *ven zy het teeken aan hunne mederoovers*, *die* „ *zig verſcholen hebben. Dezen overvallen hun*, „ *grypen*, *boeijen en ſlepen hun naar boord.* Die „ monſters vinden geene zwarigheden, om dus te „ handelen, ook dan niet als zy eenzame hutten „ aantreffen, die by de rivier liggen; *derzelver* „ *bewoners worden in boeijen geſlagen.*

„ Zoo wy overwegen, dat velen dezer faktoors „ een onbeſchryflyk groot land doorloopen; dat „ zy vele gelegenheden moeten vinden, om hun- „ ne

(*a*) *Ibid. bl.* 159.

„ ne hebzugt te verzadigen; dat 'er geregelde
„ markten zyn in het land tot op den afstand van
„ 400 mylen van zee; dat de trek voor de *Euro-*
„ *pesche waren* by de negers een drift geworden
„ is, en dat de opligtingen zoo veelvuldig zyn op
„ éenen grooten afstand, als op de kust: dan kun-
„ nen wy ligtlyk begrypen, dat de meeste slaven,
„ welken men jaarlyks uitvoert, geroofde men-
„ schen zyn (*a*).

„ Het *tweede* middel, om slaven te maken, is
„ de *oorlog*. Door het stoken van twist tusschen
„ de binnenlandsche vorsten worden vele slaven
„ aangebragt. Deze vorsten, even als die in
„ Europa, zyn dikwils heerschzugtig, afgunstig,
„ brandende van begeerte, om hun grondgebied
„ en inkomsten te vergrooten. Deze heerschzugt
„ verwekt moorddadige oorlogen, en de vyanden,
„ die het zwaard ontkomen en gevangen worden,
„ worden tot slaverny veroordeeld. Maar het ge-
„ tal der oorlogen is weinig, en wy zouden die
„ niet voor een bron der slaverny houden, *indien*
„ *zy niet meermalen begonnen waren uit drift,*
„ *om slaven te maken*. De prinsen, die deze
„ schermutselingen (want anders kan menze niet
„ noemen) ondernemen, zyn dikwils alleen hoof-
„ den der stammen. Zy zyn gelyk aan die jagers,
„ die de vangst van het wild berekenen, naar mate
„ van de behoefte van den heer, die hun betaalt;
„ en zy wagen hunne onderdanen ook maar in zoo
„ verre, als zy de prys hunner overwinning ter-
„ stond genieten kunnen: want vraagtmen geene
„ slaven,

(*a*) *Ibid. bl.* 165. *volg.*

„ ſlaven, dan leven zy in rust: komt 'er een vloot „ van kooplieden, terſtond trekken zy op, om het „ een of ander kanton te overmeesteren, de ſteden „ te verbranden, de inwoners te vangen en het „ land te verwoesten; ten minſten, wanneer zy „ zelf de prooi niet worden der aangevallenen (*a*).

„ Is hy met alle zyne naburen in vrede, dan „ valt hy op zyne eigene ſteden aan, en ſchaamt „ zig niet, zyne eigene onderdanen te leveren. „ Als hy eene keuze gedaan heeft welke ſtad hy „ wil plunderen, dan treed hy 'er by dag in, en „ des nagts gaat hy heen, nadat hy een gedeelte „ daarvan in den brand geſtoken heeft. Zyne ſol„ daten ſtaan in 't geſpaard gedeelte der ſtad, vat„ ten hun, die de vlammen pogen te ontwyken, „ niet denkende een nog wreeder vyand te zullen „ tegenloopen. Men brengt dezen voor hem; hy „ laat hun de handen op den rug binden, en trekt „ met hun of naar *Joar* of naar *Kowar*, daar hy „ hun aan de Europeanen verkoopt (*b*)."

Deze daden van het buitenſpoorigst geweld zyn een *derde* middel, waarvan men zig bedient *ter verkryging van ſlaven* (*c*); en ik denk niet, dat myn lezer dezelven menschlievender en christelyker vinden zal, dan de voorgaanden.

„ Een *vierde* middel, om ſlaven te maken, zyn „ de *geregtlyke verwyzingen*. Voor dat de Afri„ kanen koophandel met de Europeanen dreven; „ leiden zy hunne misdadigers dezelfde ſtraffen op, „ als alle andere beſchaafde burgerſtaten. Doch

„ thans

(*a*) *Ibid. bl.* 168. *volg.*
(*b*) *Ibid. bl.* 169. *volg.*
(*c*) *Ibid. bl.* 179. *volg.*

„ thans worden zy allen tot ſlaverny veroordeeld.
„ Dan hierdoor is de gierigheid dezer vorsten nog
„ niet geſtild. Zy hebben nieuwe misdaden uitge-
„ vonden, om het getal der ſchuldigen te kunnen
„ vergrooten. —— Zy hebben, ſyn genoeg, trap-
„ pen in de overtredingen geſteld, om, in gevol-
„ ge daarvan, te kunnen ſtraffen. Zy hebben be-
„ kend gemaakt, dat groote misdaden niet alleen
„ geſtraft zullen worden met verlies van de vryheid
„ des misdadigers, maar met die van zyn geheel
„ huisgezin; met die hunner vrienden; ja zoo
„ verre als de vorst zal goedvinden. Eenige reizi-
„ gers verhalen, dat de koning van *Kajor* zyne
„ dwinglandy zoo verre uitſtrekt, dat hy om de
„ misdaad van éénen een geheel dorp ſtraft, door
„ alle deszelfs inwoners tot ſlaverny te veroordee-
„ len (*a*).

„ Nog een ander middel, om ſlaven te krygen,
„ beſtaat hierin. Verſcheidene kooplieden by de
„ kust voedden geheele kudden van kinderen op;
„ om die, zoodra zy werken kunnen, te verkoo-
„ pen! Het lot dezer rampzaligen is des te harder,
„ omdat zy hun lot vooruit weten; omdat zy het
„ in al zyne yslykheid gevoelen, en omdat zy het
„ droevig vooruitzigt hebben, van eerlang hun
„ vaderland, hunne ouders, hunne vrienden en
„ alles wat hun waardig is te moeten verlaten,
„ *om ſlaven te worden der Europeänen, aan*
„ *welken men hun toeſchikt.* Wat verſcheurend
„ denkbeeld voor eene moeder, als die haren
„ zuigeling beſchouwt, en weet, dat hy uit hare
„ armen zal geſcheurd worden, zoodra hy kan ar-
„ bei-

(*a*) *Ibid. bl.* 181, *volg.*

„ beiden! Datmen hem naar een vergelegen land
„ zal henen voeren, van waar hy nooit weder-
„ keert (*a*)!

„ De drift tot spel is nog een *ander*....." Doch myne pen weigert eindelyk alle verdere eerlooze middelen uitteschryven, welken de gierigheid en boosheid der menschen nog al meer hebben uitgevonden, om den eenen mensch door den anderen van zyne vryheid, bezittingen, vrienden, magen en huisgezin te doen berooven, en hun aan eene altyddurende slaverny en aan de wreedheden en folteringen, die daarmede, van het begin derzelve af tot het einde zynes levens toe, gepaard gaan, overtegeven! —— Den lezer, die daarvan meer begeert te weten, wys ik tot den aangehaalden schryver zelve, by wien alle de opgegevene middelen, om vrye menschen tot slaven te maken, met de noodige bewyzen gestaafd worden, en waaronder hy zoodanige voorbeelden van geweld, beestagtigheid en van ontaarting der menschheid vinden zal, dat dezelven geen geloof zouden kunnen vinden, indien zy niet, helaas! door ooggetuigen, en somtyds door medepligtigen zelve, bevestigd werden (*b*).

Maar wanneer men nu dezen *slavenhandel* in alles wat denzelven van het begin tot het einde toe vergezelt met eenigen aandagt overweegt, welken naam moetmen dan aan zulkëene praktyk onder menschen geven? Kan 'er dan wel iets geweldadi-
ger

(*a*) *Ibid. bl.* 184.
(*b*) Zie, by voorbeeld, *I. Deel*, *bl.* 94, 95, 100, 125, 126, 157, 158, 161—164, 166, 167, 168, 169—176, 181—184, 187—189, 200—205, enz. enz.

ger, eerloozer en ontmenschder bedagt en bedreven worden, zelfs dan wanneer wy hetzelve alleen als gevoelige en aandoenlyke menfchen, zonder eene vergelyking van de evengelyke regten der menschheid, en zonder de pligten des euangeliums in aanfchouw te nemen, komen te beoordeelen? — En wat moeten wy van dezen *menfchenhandel* zeggen, wanneer wy daarby bedenken en in aanmerking nemen, *dat alle menfchen van nature gelyk zyn, en allen dezelfde regten hebben, zonder onderfcheid van welke koleur, geftalte of natie dezelven zyn?* Dat niemand derhalven regt heeft, om zynen broeder van zyne vryheid, goederen en huisgezin te berooven, en in flaverny te dompelen, of door anderen te doen berooven, of daartoe eene wezendlyke aanleiding te geven? —— Wanneer men overweegt, dat derhalven alle deze daden, *van derzelver begin af tot aan het uiteinde toe*, daden van louter geweld en onregt zyn, die, door de vierfchaar der geregtigheid van alle tyden veroordeeld, voor geene verfchooning vatbaar kunnen wezen? —— Wanneer wy met dit gedrag de pligten des Euangeliums, die wy als *Christenen* erkennen en betragten moeten, vergelyken, die lesfen, namelyk, *om onzen evenmensch liefte hebben*, *als onszelven*, en *allen menfchen te doen, zoo als wy zelf zouden wenfchen gedaan te worden;* wat moet men dan van dit gedrag der zoogenaamde *Christenen* zeggen? —— Moet men zig dan wel verwonderen, dat het oorfpronglyk volk van Afrika en van Amerika tot hiertoe zoo veel afkeer heeft betoond van den godsdienst van Jefus Christus, dien wy hun verzekeren te belyden, maar dienze naar ons gedrag en han-

handelwyze, welke wy met hun en hunne landgenoten houden, afmetende, natuurlyk voor een' der heilloosfte en verwoestendfte inftellingen houden moeten, welken te bedenken zyn? Waarvan zy de belyders de meêdogenloosfte wreedheden zien plegen, zonder eenigen agt te flaan, op het gekerm der elendigen, van vrouwen, kinderen of magen, wanneer zy derzelver mans, vaders en vrienden uit hunne armen fcheuren, voor altoos aan hun byzyn en aan hunne omhelzingen ontrooven, en tot lastdieren eens anders gedeelte van het menschdom maken? Kan 'er wel iets bedagt worden, dat den godsdienst tot meer fchande ftrekken, en denzelven in het oog van deze onkundige menfchen haatlyker en veragtlyker maken, moet? —— Ik betuig niet te weten wat dit zou kunnen zyn. ——

Indedaad, wanneer men dat alles overweegt, heeft men moeite te begrypen, hoe het mooglyk is, dat deze handel zoo lang beftaan heeft, en door befchaafde volkeren, onder welken daarenboven de godsdienst van Jefus Christus beleden wordt, federt meer dan drie eeuwen toegelaten en zelfs is aangemoedigd geworden: — een handel, die met zoo veel gruwelen gepaard gaat, den eenen mensch tot den noodzaaklyken vervolger, bedrieger en verrader maakt van den anderen, alle betaamlykheid en zedelykheid fchendt, en het menschdom tot den ftaat der beesten vernedert, welke nog des te harder moet vallen, naarmate een wezen, als de mensch, daardoor gevoeliger moet getroffen worden, dan de beesten.

Gonzales — Gonzales — gy, die de eerfte waart, die van dezen heilloozen handel het verfoeilyk voorbeeld hebt gegeven, en uwen land-

ge-

genoten, den Portugezen, het eerst geleerd en aangemoedigd hebt, om schepen uitterusten naar *Guinéa*, en aldaar de vreedzame woningen der inboorlingen te overvallen, te verwoesten en derzelver niets kwaads vermoedende bewoners gevangen te nemen, en gevanglyk wegtevoeren, verre van hun geboorteland, van hunne vrienden en huisgezinnen; en dezelven voor altoos tot slaven van u of van anderen te maken: GONZALES! — GONZALES! — gy die millioenen slagtoffers hebt doen vallen door de hand en onder den geesfel van hun, die, door uw voorbeeld uitgelokt, het spoor, dat gy betradt, hebben naargevolgd: wie is in staat de snoodheid uwer misdaad in hare waaragtige grootheid aftemeten, toen gy de hand durfdet leggen op deze vreedzame menschen; toen gy hun, weenende en kermende over het gemis van hunne vrouwen, kinderen of magen, uit hun geboorteland wegvoerdet en hun daarenboven in eene altyddurende slaverny dompeldet! Hoe groot moet de wroeging zyn, die gy daarvan eenmaal zult ondervinden! —— Wanneer de straf voor deze misdaad evenredig zyn moet aan de grootheid van het misdryf, dat gy begaan hebt, en waarvan gy het ongelukkigst voorbeeld aan anderen hebt gegeven; waar zal dan het einde van dezelve te vinden zyn...? Maar —— misschien —— wist gy niet wat gy eigenlyk deedt; misschien voorzaagt gy de rampzalige gevolgen van uw eerloos bestaan niet in derzelver toekomstige grootheid; misschien wist gy niet, dat de historie uwen naam uit hoofde van deze daad eenmaal onder die der snoodste booswigten en verwoesters van het menschdom zoude plaatsen; misschien zal dat voor uwe zaak nog te

gen zyn, en dienen kunnen, om den toorn eens regtveerdigen Gods ten uwen opzigte meer of min te leenigen! ——— Maar wat zullen *wy* tot onze verschooning bybrengen, die in koelen bloede hierover hebben kunnen nadenken? - Die met de *regten* en *pligten* des menschdoms in het gemeen, en met die, welke het euangelium van Jesus Christus ons voorschryft, meer dan gy bekend geworden zyn, en die de wonde hebben kunnen doortasten, welke uw voorbeeld aan het rampzalig volk van Afrika en van Amerika heeft toegebragt, met de geheele legerschaar van ondeugden, welke wy gezien hebben, dat dezen handel op alle zyne wegen vergezelt! ——— Wat kan de voordzetting van datzelfde kwaad met alle deszelfs gevolgen *door ons* nu nog eenigzins billyken, ik zwyge regtveerdigen? ——— Waarmede zullen *wy*, die weten, *dat hy*, *die onregt doet*, *dat zal dragen*, *hetwelk hy gedaan heeft*, ons hierover eenmaal in ons gemoed en voor den oppersten regter van hemel en van aarde verantwoorden, *by wien geen aanneming des persoons wezen zal?* ---

- Ik weet wel, datmen tot goedmaking van dezen *menschenhandel* steeds bybrengt, dat wy zonder denzelven onze volkplantingen in Amerika niet zouden kunnen onderhouden: dat daar, zonder gedurige toevoer van negers uit Afrika, weldra handen zouden te kort schieten, om het noodig werk op iedere plantagie te verrigten, wyl inboorlingen van Amerika zelve, veelmin *Europeänen*, daartoe niet in staat zouden wezen: dat de ryke oogsten van *koffy*, *suiker*, *wolle*, *katoen*, enz., niet meer zouden kunnen worden bearbeid en ingezameld, onze zeevaart en koophandel alzoo ten hoogsten wer-

werden benadeeld, en wy zelf van deze kostbare voordbrengselen en noodwendigheden welhaast zouden worden beroofd. ——

Maar, gesteld, dat alle deze gevolgen onvermydlyk waren: wat zouden dezelven dan nog geven kunnen aan het regt, dat wy zouden moeten hebben, om de menschen uit Afrika, met geweld, of door listen en opstokeryen van anderen, van hun eigen werk aftenemen, om dat *van ons* te komen verrigten? Wanneer ik niet in staat ben, om myn eigen werk zelf te doen, het zy door onkunde of zwakheid, heb ik dan even daardoor het regt, om myn' buurman of medemensch, die kundiger of sterker is, dan ik, met behulp van anderen, door geweld of list te dwingen, om myn' zaken te komen verrigten; hem aan zyne eigene haardstede en altaar te ontrooven, en eeuwigdurend ontroofd te houden, en hem met slagen en allerleie andere middelen van onderdrukking tot den arbeid te dwingen? Daar hierop nu door niemand, die van zyne zinnen niet beroofd is, zal geantwoord worden: *dat ik dit regt heb*: zoo vraag ik toch, waarom dit regt dan ten opzigte van *alle* menschen, zonder onderscheid van welke koleur of natie zy zyn, geen plaats hebben moet? Waarom de inwoners van *Afrika* daarvan uitgezonderd zouden moeten worden? Waarom aan dit gedeelte van het menschdom minder *regten* zouden toekomen, en hetzelve daarom meer tot slaven van het ander gedeelte zoude geschapen zyn, dan (dit laatste? —— En daar het regt van het volk van Afrika derhalven even groot, even heilig, is, en wezen moet, als dat van alle andere volken, of menschen; is het buiten twyfel, dat aan hun geen

min-

minder onregt en geweld geschied, met hun tot slaven te maken en als slaven te doen dienen tot het verrigten van den arbeid, dien wy zelf niet kunnen, of niet willen, verrigten, dan aan elk mensch geschieden zou, die door anderen met geweld uit zyn eigen huis en van de waarneming van zyn eigen zaken afgehaald, en tot het verrigten van eens anders arbeid gedwongen zoude worden.

Laat ons derhalven ophouden, om onder de eene hemelstreek diezelfde regten van het menschdom te verwoesten, en met voeten te treden, welken wy onder eene andere voor ons zelven met al ons vermogen zouden inroepen, en die wy *daar* voor heilig en onschendbaar zouden willen gehouden hebben! —— Laat ons ophouden, langer zoo laaghartig te wezen, om de regten van onzen evenmensch naar ons eigenbelang en byzonder voordeel aftemeten, en eindelyk — daaraan opteofferen! —— Laat ons, indien het niet anders wezen kan, afzien van het genot en voordeel van zulke goederen, die met vertreding van de regten van het menschdom zouden moeten gewonnen en door het heilloos zweet en bloed van een gedeelte deszelven, gepaard met nog een ontelbare reeks van gruwelen en ongeregtigheden, zouden moeten besproeid en tot rypheid gebragt worden! —— Laat ons ophouden aan de heilige en onafneembare regten van elk mensch eene wasche neus van onze eigendunkelyke *conveniëntie* aantedrajen; maar in onze najagingen en voordeelzoekingen vrywillig en grootmoedig ophouden, alwaar deze regten van elk byzonder mensch ons tegenkomen, en, als schildwagten van het geheele menschdom, ons onlochenbaar toeroepen: *tot hiertoe, en niet verder.* ——

Ik

Ik houde my ondertusschen verzekerd, dat wy door de afschaffing van dezen schandelyken handel de voordeelen van onze kolonien in Amerika niet zouden behoeven te verliezen, maar dat 'er, buiten den slavenhandel, zeer wel zulke schikkingen te maken zouden zyn, waardoor dezelven niet alleen behouden, maar zelfs nog verbeterd, zouden kunnen worden: wanneer, by voorbeeld (want het is hier de plaats niet, om alle deze middelen en mooglyke schikkingen optegeven en te verhandelen) wanneer, by voorbeeld, aan de slaven en aan hunne kinderen, welken daar tegenwoordig gevonden worden, *allengskens* en met eene *weloverlegde voorzigtigheid* de vryheid wedergegeven en zy alleen, als daglooners, door de planters in hunnen dienst gebruikt wierden: wanneer men hun *eindelyk* in alles gelyk stelde en hetzelfde regt deed wedervaren, als aan alle andere vrye persoonen; wanneer men de bevolking der kolonien door alle overige eerlyke middelen tragtte te bevorderen; door de zagtheid en billykheid der regeringe, vreemdelingen derwaards zogt te lokken, en wanneer de planters zelve, in plaats van op eene brooddronkene en verkwistende wyze te leven, hun best deden, om door zuinigheid, naarstigheid en goed overleg datgene uit te sparen, hetwelk zy te voren misschien, door een party menschen als slaven te gebruiken, in hunne daaglyksche onkosten minder plagten uittegeven. ———

Ik zeg nogthans wel bepaaldlyk *allengskens* en *eindelyk:* want, zoo zeer als geenerleie aanmerking my zoude kunnen weerhouden, om *daadlyk* en *aanstonds* aftestaan van eenen handel, die alleen op geweld, op onregtveerdigheid en verwoes-

ting gegrond is, en welks ophouden aan de onderdrukten zelve niet dan heil en vrede zoude kunnen aanbrengen, wyl dit zelf een plotfelyk ophouden van hunne rampen en onheilen wezen zou, welke zy in die betrekking ondervinden: zoo zeer ben ik van gedagten, datmen de flaverny zelve, waarin *deze* ongelukkige flagtoffers der menfchelyke boosheid en eigenbaat in *Amerika* gebragt zyn, niet *op eens* zoude kunnen doen ophouden, en in eene volkomene vryheid veranderen, zonder dezelven aan het klaarblyklykst gevaar blootteftellen van deze vryheid te misbruiken en tegen zigzelven en hunne medemenfchen omtekeeren, alvorens zy 'er de waarde van zouden hebben leeren kennen, en de wyze, om zig daarin op het tooneel, waarop zy hier geplaatst zyn, ten hunnen eigenen beste, te gedragen. Dit zou even eens gehandeld zyn, als aan een kind een mes in de hand te geven, en hetzelve alzoo blootteftellen, om zig daarmede te kwetfen, en om het leven te brengen. Maar dit gevaar houdt op, en het kind krygt een volkomen regt op het gebruik van dit nuttig inftrument, wanneer het, tot jaren van onderfcheid gekomen, het gebruik en de behandeling daarvan geleerd heeft. —— Even zoo zou men in dezen met deze ongelukkige menfchen handelen moeten, naardienze in dit opzigt, met betrekking, namelyk, tot het gebruik, *datze in de Europefche kolonien in Amerika van hunne verkregene vryheid zouden moeten maken*, aan de kinderen gelyk zyn, onwetende van hetgene aan hun, in dezen, voor hun geheel nieuwen en onbekenden, ftaat, te doen of te laten valt, wyl de vryheid, die men hier genieten kan, en de levenswyze, die daar geleid moet wor-

worden om te kunnen bestaan, oneindig veel verschilt met de vryheid en het leven, dat zy in Afrika zelve genoten en geleid hadden. Zoo zeer als het gedrag der eerste nationale vergadering in Vrankryk my derhalven pryzenswaardig voorkomt in het afschaffen van dezen godloozen handel: zoo zeer nogthans is haar gedrag my altyd te voorbarig en onvoorzigtig voorgekomen in het daadlyk en plotselyk vry- en gelyk-stellen der negers op hare kolonien in Amerika met alle de overige inwoners van dezelven. Dit was de weldaad, die men schenken wilde, op bederf doen uitloopen; gelyk de ondervinding heeft bevestigd. Alle die tooneelen van verwoesting, van moord, van brandstigtingen, met één woord, van burgeroorlog, welken daar plaats gehad hebben na deze plotselyke en onberadene vryverklaring van alles, wat tot hiertoe in slaverny geweest was, zonder dat eene trapsgewyze ontlasting en gewendmaking vooraf gegaan waren: dit alles zou buiten twyfel niet gebeurd zyn, indien men de negers, die zig op de fransche volkplantingen in Amerika bevonden, *langsamerhand* aan het genot der vryheid gewend en den weg vooraf gewezen had, om daarvan een goed gebruik te maken. Nu kon het niet anders, of de *plotselyke* verbreking der yzere ketens van menschen, die tot hiertoe daardoor alleen wederhouden en door derzelver geweldige onderdrukking bestuurd en tot den arbeid gedwongen waren, moest alle die noodlottige gevolgen te weeg brengen, welken deze anderszins roemwaardige gebeurtenis verzeld hebben; en een daad, die alleen tot oogmerk had, om een gedeelte van het menschdom in het bezit te stellen van zyne wezendlyke

reg-

regten, ſtrekte, om die van een ander gedeelte aanteranden, en te verwoesten; terwyl zy aan de eerſten zelve al dat heil en dien zegen niet aanbragt, welke daarmede anderszins van den beginne af aan gepaard moest gaan; en welken men regt had, daarvan te verwagten.

Anderen hebben ten voordeele van dezen ſlavenhandel nog bygebragt, dat deze menſchen, in den oorlog door hun eigen vyanden gevangen, daardoor toch in ſlaverny gedompeld waren, welke niet beter, zoo niet veel erger, was, dan die, waarin zy door de koopers in Amerika ſtonden gebragt te worden; en dat dit derhalven maar eene verandering van meester is, die daarenboven eerder tot hun voordeel, dan tot hun nadeel, komt te ſtrekken. — Maar, vooreerst, is het zeer verkeerd, te ſtellen, dat alle deze menſchen door hunne vyanden in den oorlog gevangen zouden zyn. Wy hebben hiervoren verſcheiden andere middelen opgegeven, waardoor deze ongelukkige lieden in ſlaverny gebragt worden, als *opligting*, het *ſpel*, *opkooping en opkweeking van kinderen*, enz.: middelen, die veel meer ſlaven opleveren, dan de oorlog (*a*). Doch wy hebben ook daarenboven gezien hoedanig die oorlogen meestal in de weereld komen, of door wier toedoen dezelven doorgaands gevoerd worden. En dan durven wy ons, tot onze verontſchuldiging, beroepen op het gevangenſchap dezer menſchen in den oorlog – op hunne ſlaverny, die daarvan een gevolg geweest is – en op het regt des oorlogs, dat daaruit voor hunne vorſten, om hun te verkoopen, ontſtaan zou: daar wy het zelf

zyn,

(*a*) *Bl.* 195. *en volgg.*

zyn, die deze oorlogen hebben aangeblazen; die dezelven *door het dryven van dezen handel* steeds doen voordduren, en die dus alleen oorzaken van meestalle deze oorlogen zelve zyn!

Daarenboven, wie zal thans meer staande houden, dat de oorlog het regt geeft, om krygsgevangene lieden in slaverny te brengen en te houden, en dezelven te verkoopen? Deze barbaarsche gewoonte is ten minsten in Europa niet meer in gebruik, en ik denk niet, dat 'er iemand gevonden wordt, die dezelve zoude willen verdedigen, en wederom invoeren. Ik meen daarom, hare onwettigheid hier ter plaatse voor toegestaan te mogen houden, terwyl deze ook nog bewezen wordt door hetgene hier voren ten opzigte van de onwettigheid *der slaverny zelve* gezegd is (*a*). Maar waarom zou deze gewoonte dan meer wettig moeten wezen onder het volk van *Afrika?* —— Zy zyn menschen, even eens als die van *Europa*, uitgenomen in koleur; en hebben dezelfde regten. Waarom zouden zy dan zelfs in den oorlog *wettiger* tot *slaven* kunnen gemaakt en als zoodanigen verkogt worden, dan de volken van Europa? —

Neen, wanneer wy hier, als regtschapen' menschen, als opregte *christenen*, wilden tewerkgaan, en handelen overeenkomstig onzen pligt, en de lessen van het euangelie: dan zouden wy van hun gevangenschap en slaverny geen ander gebruik moeten maken, dan om hun vry te koopen, hun aan hunne huisgezinnen, magen en vrienden te rug te geven, en alzoo aan deze blinde volkeren door daden betoonen de kragt en de liefdadigheid van den

(*a*) *Bl.* 69—78.

den godsdienst, welken wy belyden. Wat zou zulk een bestaan (indien daardoor anders geen aanleiding tot oorlog onder die volken gegeven werd, waarom deze liefdepligt zelf zoude moeten worden nagelaaten); wat zou zulk een bestaan den godsdienst van Jesus Christus niet meer belyders en hoogagters onder hun verwerven, dan het koopen van *menschen* voor een *snaphaan*, een *degen*, een *halsband*, voor *sterken drank* of diergelyke zaken, om hun in een eeuwigdurende slaverny te storten, en naar een ander land met geweld heen te voeren, om hun daar, als beesten, die ter slagting geleid worden, ter markt te brengen! —— Maar, helaas! in plaats van dat te doen, stapelen wy het een geweld op het ander. —— Het regt der slaverny, dat geen regt, maar louter *onregt* en *geweld* is, laten wy strekken, om 'er het regt van *koop* en *verkoop* op te vestigen, en vervolgends nog dat, om den verkogten mensch, als een slaaf, te gebruiken, en 'er schier, als met een lastdragend beest, mede te mogen handelen! ——

Hoe meer men derhalven dezen gantschen handel in zyn samenhang van het begin tot aan het einde toe met aandagt en oplettendheid naargaat en overweegt, hoe meer men zig zal verwonderen, dat dezelve onder beschaafde volkeren, en inzonderheid onder die, welken den naam van *christenen* dragen, nog eenigen voorstander kan vinden; en dat men niet voorlang getragt heeft, dezen naam, die het menschdom reeds zoo lang ontëerd heeft, zoo wel als de daad zelve, van de aarde te verdelgen, opdat de schande onzes tyds daarvan niet tot de volkeren van later' en beter' dagen moge overgaan; —— en dezen ons, met alle onze zeden-

kun-

kunde en christen-godsdienst, niet voor nog barbaarscher, dan de wilden zelve, mogen houden. Dan is het ook bezwaarlyk te beseffen, dat het volk van Engeland, daarover onlangs in deszelfs parlement raadplegende, hoe zeer van de schandelykheid en ongeoorloofdheid dezes handels overtuigd, en bereid, om daarvan eenmaal een einde te maken, nogthans niet hebbe kunnen goedvinden, om denzelven daadlyk en *van nu af aan* te verbieden, maar heeft kunnen toelaten, om denzelven nog *tot op het einde dezer eeuw* te mogen dryven en voordzetten, even of de slagtoffers, die daardoor in zulken grooten getale nog stonden gemaakt en de reeks van gruwelen en misdaden, die daardoor in dien tusschentyd nog stonden bedreven te worden, minder rampzalig, minder groot en schandelyk zouden wezen, dan zy wezen zouden, welken in het begin der agttiende eeuw tot slaven gemaakt en de ongeregtigheden, welken daartoe alsdan bedreven zouden worden.

Ondertusschen strekt het den menschenvriend tot een wezendlyk vergenoegen, dat twee der voornaamste mannen onder de staatkundige partyen, welken thans ter tyd het parlement van Engeland verdeelen, te weten, WILLIAM PITT en CHARLES FOX, beiden, onder anderen, voor de *daadlyke* vernietiging van dezen handel gestemd en met zeer schoone redeneringen de noodzaaklykheid, ja de verpligting daartoe, getragt hebben aantetoonen. En offschoon hun yver en welmeenendheid het niet verder hebbe kunnen brengen, dan om deze vernietiging *op tyd* te doen plaats hebben, zoo hebben zy door hun gedrag in dezen niettemin een' waren dienst aan het menschdom gedaan, en

den aandagt der overige volkeren van Europa op deze gewigtige zaak meer en meer helpen bepalen: gelyk RAYNAL, NECKER en andere beroemde mannen in Vrankryk te voren reeds gedaan hadden. Daar zyn omwentelingen, die alleen door het algemeen gevoelen kunnen bepaald en daargesteld worden; en onder dezen is misschien ook die over 't algemeen te rekenen, welken den *slavenhandel* en de *behandeling der slaven* aangaat. Maar wanneer brave en verlichte mannen in alle landen zig beginnen te vereenigen, om zig de regtveerdige zaak des menschdoms aantetrekken en het geweld en onregt openlyk te bestryden en te veroordeelen, dat aan hetzelve wedervaart: dan is 'er hoop, dat het licht uit de duisternis eenmaal te voorschyn zal treden; dat de werken der ongeregtigheid het by de beschyning van dat licht niet zullen kunnen uithouden, en dat de bedryvers daarvan uit ontzag voor dat algemeen gevoelen verpligt zullen worden, daarvan aftezien. Wanneer dat gevoelen eenmaal bepaald is, wordt hetgeen te voren een loutere dwaling, misslag of gewoonte pleeg te wezen, een wezendlyke *misdaad;* men zou dan niet meer iemands verstand, maar zyn hart, moeten beschuldigen; en niemand wil toch by het publiek voor een eerloos mensch, dat geen geweten heeft, te boek staan.

Hoe zeer derhalven elk gevoelig mensch niet in staat is, om daadlyk en regelregt medetewerken tot afschaffing van dezen haatlyken handel, of om iets tot verzagting van het lot der negers in Amerika zelf toetebrengen: is iederëen nogthans door zyne schriften en gesprekken, met één woord, door de uiting van zyn gevoelen, in

staat,

ſtaat, om het een zoo wel als het ander in verag-
ting te helpen brengen, en de ſtem der regtveerdig-
heid en van den godsdienst te doen hooren. ——
Zoodoende, zou 'er welhaast een einde zyn aan de rampen dezes volks; aan het te vuur en te zwaard verdelgen van den vrugtbaren grond van *Guinea*, om plaats te maken voor eenen eerlyken en voordeeligen koophandel met deszelfs bewoners; aan het plegen en begunstigen van alle euveldaden, die den ſlavenhandel onafſcheidelyk moeten vergezellen, en aan het ſchenden van de regten der menschheid en van de wetten der deugd. ——
Gevoelige *euangeliedienaars*, voordplanters van den godsdienst van Jeſus Christus, wie gy zyt, en waar gy u bevinden moogt, u, onder anderen, wenschte ik wel een byzonder belang voor deze rampzalige menſchen inteboezemen! ——
Zy zyn uwe *natuurgenooten!* De goede boodſchap, die gylieden aan de volken der aarde te verkondigen hebt, is ook *aan hun* gerigt! ——
Deze raakt immers *den Griek, en den Jood, den beſnedenen en onbeſnedenen, den Schyt en* BARBAAR, *den* SLAAF *en den* VRYEN (*a*)? ——
Doch men gaat voord, om ten opzigte dezer menſchen de heiligſte wetten der natuur en de duidlykſte pligten van den godsdienst te veragten, en met voeten te treden. —— Zoudt *Gylieden* dan onverſchillig kunnen wezen? —— Zoudt gylieden, zonder met den helderen fakkel des euangeliums tusſchen beiden te treden, deze mishandeling van een gedeelte des menschdoms door zulken, die voorgeven *Christenen* te zyn, en tot de kerk, waarvan gyl,

(*a*) *Coloſſ. III. v.* 11.

gyl. onderwyzers en dienaars zyt, te behooren, met eene stilzwygende goedkeuring kunnen aanzien, dat men deze menschen uit hun geboorteland door geweld wegvoert; buiten hunne toestemming verkoopt; hun kroost ter slaverny verwyst, en dat alles om hun een oord te doen bebouwen, welke daarenboven door de ondeugden der *Europeanen* zelve ontvolkt is? Wat my aanbelangt, ik zoude my oneindig gelukkig rekenen, indien ik door deze aanmerkingen den aandagt myner lezeren hieromtrent mogt opgewekt, hun gevoelen bepaald en alzoo iets hebben toegebragt, om het heilloos lot van deze menschen vroeg of laat te verzagten en te veranderen.

BE-

B E S L U I T.

Ziet daar, Myne Heeren, de *gevolgen*, welken ik meene, dat uit de betoogde gelykheid der menſchen in den natuur- en burger-ſtaat ook voor de onderſcheidene volken der weereld ten opzigte van elkanderen noodzaaklyk voordvloeien, en waarvan ik de overweginge uwer aandagt niet onwaardig geoordeeld heb. Ik onderwerp alles nogthans gaarn aan ulieder beter oordeel, en aan dat van het onzydig publiek. In de verdediging en bepaling van de regten van het *menschdom*, kan niemand veronderſteld worden eenig *byzonder* oogmerk gehad te hebben, of aan deze of gene *byzondere* inzigten van wie het ook zy dienstbaar te hebben willen zyn. Zoomin, als gylieden u dit met de *opgave* der vrage zelve kunt hebben voorgeſteld, zoomin is daaraan in de beantwoording derzelve kunnen gedagt worden. Mogt derhalven deze vraag, door de antwoorden en overwegingen, waartoe dezelve aanleiding zal gegeven hebben, het waaragtig doelwit, dat het loflyk Genootſchap daarmede alleen kan gehad hebben, en welk men in deze verhandeling zoo nauwgezet mooglyk in 't oog gehouden heeft, ten nutte des algemeenen menschdoms doen bereiken! Mogt dezelve ſtrekken, om de regten der menſchen duidelyk te leeren kennen, overal te doen eerbiedigen; en alzoo geluk, vrede en ware vryheid te doen aanbrengen! — Mogt dit overal geſchieden door bepaling van het algemeen gevoelen; derhalven met eensgezindheid, met opregtheid, met goed overleg, zonder haat, verdenking, partyſchap, geweld, noch door andere rampen en onheilen, of ten

koste van menſchenbloed! Dit althans is het waaragtig oogmerk dezer geheele verhandeling geweest. En, gelyk de Hemel daarvan myn getuige is, durf ik wenſchen en bidden, dat het hem behagen moge, daartoe zynen zegen te geven, en deze myne zwakke pogingen genadiglyk tot dat einde te doen uitloopen!

By den Uitgever dezes, C. PLAAT, Boekverkoper en Boek-Drukker te Haarlem, zyn de volgende WERKEN gedrukt of te bekomen:

N. BARKEY, Museum Haganum 4 tom. 8 vol. 8vo. *f* 2 - 10 - 0

——— Symbolæ Litterariæ Haganæ 2 tom. 6 vol. 8vo. . . . *f* 1 - 16 - 0

J. P. BERG Museum Duisbergense, 2 tom. 4 vol. 8vo. *f* 1 - 16 - 0

——— Symbolæ Duisbergenses, 2 tom. 4 vol. 8vo. *f* 1 - 16 - 0

J. C. BIEL, Exercitatio de Lignis ex Libano. *f* 0 - 11 - 0

C. H. DAMEN, Dissertatio Phys. & Mathem. de Montium Alitud. Barom. Metienda, gr. 8vo. *f* 1 - 0 - 0

ICONES PLANTARUM RARIORUM. Delineavit & in aes incidit H. SCHWEGMAN; Edidit & Descriptiones addidit G. VOORHELM SCHNEEVOOGT, scriptionum inspexit S. J. VAN GEUNS Med. & Phil. Dr. Med. Botan. ac Physiolog. Prof. Ord. in Academia Trajectina &c. Tom. 1us. fol. Maj. *f* 21 - 12 - 0

Conduite (la) de M. A. PH. VAN DER CAPELLEN, *Exposée par lui même au Public, gr.* 8*vo. f* 0 - 16 - 0

A. C. DE PILATI, *Traité des Loix Politiques des Romains du temps de la Republique, 2 vol., gr. 8vo. f* 3 - 0 - 0

——— *Histoire des Revolutions arrivées dans le Gouvernement, les Loix & l'Esprit Humain, depuis la Conversion de Constantin le Grand. f* 2 - 0 - 0

——— *Voyages en Differents Pays de l'Europe, 2 vol., 12vo. . . f* 2 - 10 - 0

——— *Voyage de la Hollande, 2 vol., 12vo. f* 1 - 16 - 0

Principes de la Religion Naturelle; par A. PH. DE LA ROCHETTE, *Pasteur de l'Eglise Walonne à Haarlem. 8vo. f* 0 - 8 - 0

J. H. VAN SWINDEN, *Receuil de Memoires sur l'Analogie de l'Electricité & du Magnetisme, 3 vol., gr. 8vo. fig. f* 7 - 0 - 0

Guide ou Nouvelle Description de la Haye, avec un Plan très exact. 8vo. . . *f* 1 - 0 - 0
Memoires d'un Protestant Condamné aux Galères de France pour Cause de Religion, avec la Clef, 8vo. *f* 1 0 - 0
C. C. H. v. d. Aa, XXI Predikatien over gewichtige onderwerpen, 4to. . . *f* 2 - 15 - 0
——————— IV Leerredenen, te Schiedam gehouden, 2de en vermeerderde druk, gr. 8vo. *f* 0 - 18 - 0
——————— De mensch, als Gods beeld beschouwd; ofte *bedenkingen over Gods oogmerk en wegen met den Mensch, om denzelven als een Afbeeldzel van* Hem *en zijnen Zoon* Jesus Christus *te doen weezen.* . . . *f* 3 - 0 - 0
——————— De vereischten van waare godsvrucht, om Gods Beeld op Aarde te weezen. *f* 1 - 5 - 0
——————— 's Menschen ingang tot Heerlykheid, om in het toekomende leven, in volkomenheid Gods Beeld te weezen, of Verhandelingen over de Onsterfel. der Ziele — den Staat der Ziele by, en naa 's Menschen Sterven — de Opstanding enz. enz. naa aanleiding van 1 Cor. XV. . *f* 1 - 10 - 0
NB. Het Vervolg van dit Werk is op de Pers.
——————— Leerrede over 2 Cor. V. 20, ter bevestiging van Do. P. A. Hulsbeek *f* 0 - 6 - 0
——————— Aanspraak in het Luthersche Weeshuis te Haerlem den 20 Jan. 1789. bij de viering der Vijftigste Verj. van dat Godshuis. *f* 0 - 6 - 0
——————— Leerrede over 2 Petr. I, 11, 12, 13, 14, ter gedachtenisvieringe van zynen 50 jaarigen Predikdienst. *f* 0 - 8 - 0
Reinbeck Regelen van Verstandig en Stichtelyk Prediken, met eene Voorrede van Do. van der Aa. *f* 0 - 11 - 0
Twee Dichtstukjes op den 50 jaarigen Predikdienst van Ds. van der Aa. *f* 0 - 11 - 0
Het *welgelykend Pourtret* van Do. van der Aa, door *Houbraken.* *f* 0 - 11 - 0

Af-

Afbeelding en Befchryving van zeldzame fraaije Bloem- en Plantgewasfen, naar 't leven getekend, in 't koper gebragt en gecouleurt door H. SCHWEGMAN; met derzelver Befchryving in 't Latyn-, Fransch-, Hoog- en Nederduitsch, door G. VOORHELM SCHNEEVOOGT; en uitgegeven onder het opzigt, en met eene Voorrede van den Hoogleeraar S. J. VAN GEUNS. Ifte Deel, behelzende XII Afleveringen of XXXVI Platen met derzelver Befchryving, gr. fol. f 21 - 12 - 0

NB. Dit Werk wordt vervolgt.

J. BELLAMY, Jeugdige Gezangen en Nagelaten Gedichten, gr. 8vo. . . . f 2 - 12 - 0

BEYER, Handboek voor Kinderen en Catechiseermeesters, tot eene praktikale kennis van den Christel. Godsd.; met eene Voorrede van Ds. A. STERK, 2 ftukken gr. 8vo f 1 - 16 - 0

J. J. VAN DEN BOSCH, Proeve over de Voorbehoeding van de Kinderpokjes, gr. 8vo. f 1 - 4 - 0

Beknopte Letterkundige Gefchiedenis der Systematifche Godgeleerdheid, Ifte Deel. f 1 - 10 - 0

A. P. VAN DER CAPELLEN, (het Gedrag van Jonkh.) door hem zelven aan het publiek opengelegt, gr. 8vo. f 0 - 14 - 0

CAVALLO, Volledige Verhandeling over de Electriciteit, in de Theorie en de Praktyk, met oorfpronglyke Proefneemingen; vertaald door Proff. ROSSYN, gr. 8vo. met pl. f 1 - 10 - 0

J. N. DAMEN, Leerrede over Pf. CXXII. 1—4. op de 50 Verjaardag der Inwying van de Lutherfche Kerk te Middelburg, met Hist. Aantekeningen, rakende de Reformatie en Oprichting der Lutherfche Gemeentens in Zeeland. gr. 8vo. f 0 - 8 - 0

J. VAN DYK, Israëls Verlosfing uit Egipten, in VI Zangen, met een Tytelplaat, gr. 8vo. f 1 - 16 - 0

——— Bestpapier. f 2 - 16 - 0

——— Gedichten, gr. 8vo. met deszelfs Portrait. f 2 - 10 - 0

——— Bestpapier. f 3 - 10 - 0

Drie-

Drietal Leerredenen, gehouden in 's Hage op den 250ste Verjaardag van de overlevering der Augsburgsche Geloofsbelydenis, door Ds. *v. d. Heide*, *Rütz* en *Sterk*, gr. 8vo. *f* 0 - 18 - 0

J. R. FÖRSTER, Waarnemingen over de Aardrykskunde, de Natuurkunde, den Aart en de Zeden der Menschen; verzameld op zyne Reize om de Waereld; naar de Hoogduitsche Vertaling, en met de Aanmerkingen van zynen Zoon en Reisgenoot G. FÖRSTER. III Stukken, compleet, gr. 8vo. . . *f* 4 - 10 - 0

G. FÖRSTER's Reize, langs den Nederrhyn, door Braband, Vlaanderen, Holland, enz. in 1790. 4 Deelen, gr. 8vo. *f* 4 - 17 - 0

Gezichten in- en omtrent Haarlem, getekend door CLATERBOS, en gegraveerd door A. CARDON, I en IIde Aflevering. *f* 7 - 4 - 0

Dito Proefdruk. *f* 10 - 0 - 0

J. HUNTER, Natuurlyke Historie der Tanden van den Mensch. In 't Latyn en Nederduitsch, met pl gr. 4to. *f* 2 - 10 - 0

——— Practicale Verhandeling over de Ongemakken der Tanden, gr. 4to. *f* 0 - 16 - 0

JERUSALEM's (Abt) laatste Levensdagen, gr. 8vo. *f* 0 - 12 - 0

Letterbode, (Algemeene Konst- en) XI Deelen, in 4to. met platen. *f* 37 - 5 - 0

Magazyn, (Algemeen Letterkundig) begonnen 1794, en wordende Maandelyks vervolgt met een Stukje, in gr. 8vo. De prys van ieder No. is *f* 0 - 8 - 0

J. D. MICHAELIS, Inleiding in de Godlyke Schriften des N. Testaments, 5 stukken gr. 8vo. *f* 8 - 10 - 0

——— Byvoegsels en Verbeteringen tot de Inleiding in het N. Testament, 2 Deelen. *f* 5 - 0 - 0

E. MUTZENBECHER, Drey Predigten, groot Octavo, *f* 0 - 11 - 0

——— Portret, door R. VINKELES, fol. *f* 1 - 10 - 0

R. OU-

R. OUWENS, Onderzoek over het Water door Phara'os Toveraars gebruikt, gr. 8vo. *f* 0 - 16 - 0

——— Redevoering over het Stilstaan der Zonne, Jos. 10 vs. 12 en 13 gr. 8vo. *f* 0 - 8 - 0

——— Brief aan de Schryvers der Nederl. Biblioth. gr. 8vo. *f* 0 - 4 - 0

A. C. DE PILATI, Reizen door verscheide Landen van Europa, 2 deelen. *f* 2 - 10 - 0

J. I. QUISTORP, Voornaamste Waarheden van den Chr. Godsdienst, by wyze van Catechismus, 8vo. *f* 0 - 10 - 0

Prysverhandelingen over het Moreele Bewys van Gods Aanweezen, van den Heer KANT; door de Heeren J. C. SCHWAB, F. D. BEHN en L. H. JACOB; bekroond en uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen, gr. 8vo. *f* 2 - 10 - 0

——— over de Gebreken en Verbetering der Schepradmoolens; door de Heeren J. BLANKEN, J. D. HUICHELBOS VAN LIENDER en M. VERKUYL; bekroond en uitgegeven door de Holl. Maatschappy der Weetenschappen, gr, 8vo. met platen. *f* 2 - 10 - 0

A. P. DE LA ROCHETTE, Grondbeginsels van den Natuurlyken Godsdienst, gr. 8vo. *f* 0 - 8 - 0

J. G. ROSENMULLER, Geschiedkundige Verhandeling over den trapswyzen voortgang der Godlyke Openbaaringen, uit het Hoogduitsch vertaald en met vele aanmerkingen verrykt, gr. 8vo. *f* 2 - 10 - 0

A. STERK, Leerredenen over gewigtige onderwerpen, 2 deelen, gr. 8vo. *f* 4 - 0 - 0

Het 2de deel apart. *f* 2 - 4 - 0

——— Toetze der Aanmerkingen van Ds. *Boon*, gr. 8vo. *f* 0 15 - 0

——— Weekblad voor Neêrlands Jongelingschap, 4 deelen gr. 8vo. *f* 7 - 0 - 0

Verdediging van 't Collegie der Haagsche Doctoren *wegens 't Geneesmiddel tegens den Kanker* van G. *Raynaud*, tegens de Hr. *P. Lyonnet*. *f* 1 - 0 0

Verhandelingen uitgegeven door den ECONOMISCHEN TAK van de Haarlemsche Maatschappye der Weetenschappen, 1779—1789, 2 deelen gr. 8vo. *f* 4 - 4 - 0

——— van de Jaaren 1790—1792. *f* 1 - 0 - 0

NB. Alle de Verhandelingen van den Economischen Tak worden ook ieder afzonderlyk verkogt.

Ver-

Verhandelingen uitgegeven door de Holl. Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem, XXVIIste Deel IIde Stuk, met platen. *f* 1 - 14 - 0

———— XXVIIIste Deel. *f* 2 - 12 - 0

———— XXIXste Deel met platen. *f* 3 - 10 - 0

———— algemeen beredeneerd Register op de XXVIII Deelen, door J. F. Martinet. *f* 1 - 16 - 0

Waare Oogpunt (Het) waaruit, naar de H. Schrift, de Leere van Christus Verzoendood moet beschouwd en beoordeeld worden. *f* 0 - 8 - 0

Wat is de Paus? en merkwaardige Voorslag aan *Pius* de VI. *f* 0 - 8 - 0

Zimmerman, over de Wederoprechting aller Dingen, *f* 0 - 10 - 0

